

Tudi pustni čas ne prizanaša

Pustni čas je čas veselja, ko se veselijo otroci in radi poveseľjajo tudi odrasli. Včasih so maskare preganjale zimo, odganjale zle duhove in obetale dobro letino. Dandanes si zimo preganjamo predvsem z ogrevanjem, ki postaja preklemsko drago, letino pa imamo v glavnem takšno, kakršno si pripravimo. In pustne šeme postajajo vse pogostejše prispodobe naših slabosti, žal pa tudi v veliki meri odraz bórne domišljije in slabega okusa. Pa še tega zadnjega si ne smemo več gnati k srcu, saj, kdo bi pa pretirano mislil na izvirne maskare, ko nas pa tarejo vse bolj bistvena vprašanja, med katerimi je hudo pomembno, če bo zima še dolgo trajala. Kajti če bo, potem nas čakajo resne težave. Električne smo že doslej porabili kar za 3,6 odstotka več, kot smo predvidevali. Naši rudarji, ki še vedno nesebično in požrtvovalno kopljejo premog brez predaha, ga ne morejo nakopati dovolj, da bi zadostili povpraševanju, nafto in naftne derivate pa smo spet podražili, in lahko le upamo, da ne bodo ostale podražitve podivjale za to prvo.

Ker so pustne norčije in karnevali razširjeni po vsem

svetu in ker poleg lokalnih zbadljivk in državnih vprašanj ošvrkajo tudi mednarodno politično dogajanje, so v teh sprevodih najpogostejše nastopali Reagani in Brežnjevi, prvi široko in brezvestno nasmejani, drugi pa nadvse resni, pri tem pa so v rokah držali tehtnice in si podajali iz stiropora izrezane kose sveta.

Pustne obsodbe so pač pustne obsodbe. Maske pospravimo, pustne vozove odpeljemo. Grenka vsakodnevna poročila svetovnih poročevalnih agencij nas pa zalagajo z novicami, ki pustno tehtanje sveta kar naprej potrjujejo. Ne mine dan brez poljskih novic, brez novih žrtev v Salvadorju, kjer je po statistikah vsak mesec pomorjenih kar tisoč ljudi! (V zadnjih dveh letih pa je bilo pobitih 20.000!) Zdaj je vprašanje, če bodo Združene države Amerike neposredno poslale tja svoje vojake, kaj bo o tem reklo ameriško in svetovno javno mnenje. V tej luči mineva letošnji pust žalostno in obtožujoče; in v tej luči tudi pikre šeme iz političnega sveta le bledo in površno slikajo pravo podobo svetovnega političnega dogajanja.

Bojana Žokalj-Jesih

Že nekaj let so dokaj uspešna predhodnica spominskih pohodov na Stol pohodi pionirjev in šolske mladine iz radovljiške in jeseniške občine. Približno 300 jih je v petek med sneženjem šlo po poteh Cankarjevega bataljona do Valvazorjevega doma 1.180 m visoko. Tam so prisluhnili spominski pripovedi udeleženca bitke na Stolu Francu Konoblju-Slovenku, ki tako kot njegova soborka Ivanka Kozar ni mogel skriti zadovoljstva, da se toliko mladih planincev udeležuje svojevrstne proslave bitke na najvišje ležečih položajih med NOB pri nas.

20. februarja 1942 je Jeseniška četa na 2193 m visokem Malem Stolu bila boj z nadštevilnimi Nemci. V spomin na bitko je bil letos že 17. spominski pohod na Stol. V dveh dneh se ga je udeležilo 4.366 planincev. Prišli so iz vse Slovenije ter iz zamejstva, iz nekaterih planinskih društev Hrvaške ter iz Bosne in Hercegovine. Zaradi varnosti je bila letos speljana pot pod obronki Stola, nekaj predrznih in neodgovornih planincev pa je ušlo na vrh kljub svarilom članov gorske reševalne službe in milice. Sicer pa je pohod minil brez nesreče. Na slovesnostih so 78 planincem podelili posebne plakete za 10-kratno udeležbo na pohodu.

Jožetu Kodru, padlemu prvoborcu na vrhu Karavank, je odnesla delegacija venec in se v ime vseh poklonila njegovemu spomenu pri spominski plošči, vsi pohodniki pa so se ob spominskem znamenju poklonili spominu Julke Jenstrle, ki je dan pred bitko na Stolu tragično preminila. Z željo, da bi prihodnje leto bile ugodnejše snežne razmere in bi se lahko povzpeli na najvišji vrh Karavank, so se planinci spuščali v Moste pri Žirovnici, kjer so žigosali spominske legitimacije.

Tekst in foto: Staš

Še enkrat: O Sardincih – prekomorcih

Baša – Derenčin in 9 podpisnikov navajajo: »Nas dolgoletnih in najštevilnejših Sardincev (25-30 tisoč), ki smo prišli na Sardinijo v letih 1940-1942, tozadevne knjige sploh ne omenjajo.« Zanimivo bi bilo vedeti, odkod imenovanim podatki o tolikšnem številu Slovencev na Sardiniji? Ali so morda v to število prišteli tudi tiste italijanske vojake v letu 1918, ki so bili res večina rojeni Sardinci na takratni meji med Italijo in SHS? Dalje navajajo: »Bili smo enakovredni vjakom italijanske narodnosti, zato se ne moremo imenovati politični pregnanci.« To je točno, saj so nosili italijansko orožje. Mislim pa, da se vsi tisti, ki so bili poslani na Sardinijo s policijsko komando v takozvane Battaglione speciale, lahko tako imenujejo.

Videti je, kot da podpisnikom članka ni prav, da smo imeli svojo organizacijo, ki je poskušala na kakršenkoli način pomagati domovini, tudi z zbiranjem denarja. Bil sem sekretar komiteja 331. čete. Zbiral sem ta denar in moram reči, da so nekateri prispevali do zadnjega beliča.

Res smo imeli možnost izdajati svoj časopis, v katerega sem tudi sam pisal. List je bil zelo hvaležno sprejet pri vseh naših ljudeh. Izšlo je 10 števk. Čudno se mi zdi, da po tolikih letih prvič slišim, kar navajajo: »Tudi Titova armada je dodelila nekaj oddelkov vojske na razpolago zaveznikom, a jih nimamo za politične pregnance.« Odgovorijo naj kdaj, kje in kako. Dejstvo je, da v naši četi, ki je štela okrog 170 mož pod poveljstvom Janka Kralja, samo trije niso podpisali, ko smo izvedli organizirano prostovoljno podpisovanje za vstop v Titovo vojsko.

Zelo grdo od podpisnikov pa je to, da se spravijo celo na pokojnike. Vsaj te naj bi pustili pri miru. Če pa so med »zaslužnimi« zasledili tudi uredno priznanega kolaboranta in tudi Sardinca, ki ni nikoli videl Sardinije, pa mislim, da bi bilo prav in pošteno, da to tudi uradno objavijo v TV-15, ker samo namigovanje je zelo dvomljive moralne kvalitete. Vprašam vas, ali je potem treba vzeti priznanja tudi tistim, ki so že umrli, naprimer predajnemu komunistu pok. Janku Kralju, kateremu je družba dala čin kapetana jugoslovanske vojske in spomenico.

Velika zasluga gre tudi vsem političnim organizatorjem med slovenskimi četami, ki so zelo veliko naredili, da niso naših ljudi izkoristili predvsem v italijanske in anglo-ameriške interese.

Seveda pa imajo Sardinci – prekomorci prav, da se borijo za svoje pravice, da se jim priznajo zasluge, ki so jih že pred tolikimi leti še kako zaslužili. Čisto zgrehen pa je tak način pisanja, ki prav gotovo nikamor ne pelje in zato tako pisanje odločno obsojam.

Franc Kosmač
Mrzli vrh nad Idrijo

Oglasite se, znanke in znanci!

V 46. številki TV-15 z dne 19. novembra 1981 sem zasledila članek o prijateljskem srenanju. Zelo sem bila presenečena, ko sem čitala o obisku članov ZB iz Maribora in Podčetrčka v Velikem Pogancu.

Sem borka od 1. 2. 1943. leta. Moja bojna enota je 2. četa 2. bataljona Kalniškega odreda. Še bolj mi je srce vztrepetalo, ko sem izvedela za obisk Kalniške bolnišnice, saj sem sama sodelovala kot bolničarka skupaj z zdravnikom Jelko Vesenjarko in zdravnikom Ronkom. Pred pokolom v bolnišnici v Stupah sem prebolevala trebušni tifus. Ker sem bila zelo oslabela, so me poslali na okrevanje k staršem v vas Prkos blizu Rasinje. Naša družina je bila pregnana, ker je bil oče primorski rojak. Bila sem izdana. Po 8 dneh so me ujeli ustaši. Še od tifusa oslabele so me naložili na tank in odpeljali v ladbreske zapore. V teh zaporih sem bila 3 dni. V septembru 1943. leta, v času, ko je Pavelić hotel v Koprivnici z vlakom, so naše enote že blokirale železniško progo proti Varaždinu. Ustaši so zmedeni in preplašeni pozabili na zapornike. To zmedo sem izkoristila in pobegnila iz zapore. To mi je omogočil Franc iz hrvaškega

Zagorja, ki je bil orožnik v ladbreskih zaporih, delal pa je za partizane. Ko sem se prijavila v štabu Kalniškega odreda, so bili zelo presenečeni, da me zopet vidijo. Bila sem še bolj oslabela, pa so me že istega večera poslali v bolnišnico v Gabrinovce. Tam sem se zopet srečala z zdravnikom Jelko Vesenjarko in zdravnikom Ronkom. Komisar bolnišnice je bil Slovenec Janez Semrl iz Strmece pri Lepoglavi Ponikvi. Bilo nas je 6 Slovencev v tej bolnišnici. Takrat sem bila stara 16 let. Želela bi se srečati z Marijo Hostarjevo. Poznala sem dve Mariji, Slovenki, obe iz Maribora, ena je bila v Kalniškem odredu v 2. bataljonu, če se ne motim, je imela čin zastavnička. Jaz sem bila četna bolničarka. Ena Marija je bila z menoj pozneje, ko smo bili že v bolnišnici 10. korpusa. Bila je kuharica, jaz pa v ambulanti. Prosim, če se me še kateri re-tovariši-ce spominjajo (male Slovenke Mari-ce, kakor so me klicali tisti čas), naj se mi javijo! Tudi tovariša Draga Vlaheka iz Varaždina se spominjam, morda se tudi on mene. Spominjam se še dveh sester, doma iz Varaždina, Ruže in Marije.

Ali kdo od bork – borcev kaj ve o zdravnici Jelki in zdravniku Ronku? Zdi se mi, da sta bila oba Mariborčana. Ko sem se vrnila v bolnišnico, oslabljen od tifusa, sem bila dodeljena kot bolničarka za nego zdravnice Jelke, ki je zbolela za tifusom. Zato prosim, če je komu kaj znano, naj mi sporoči na moj naslov.

Prosim tudi borce iz Maribora, naj mi sporočijo dan srečanja, ko bodo vabili borce iz Poganca. Zagotovo se bom udeležila srečanja. Morda pa se še s kom poznamo. To bo veliko srečanje zame.

Moj sedanjí naslov: Marica Vengust, Tovarniška 3/C, 65270 Ajdovščina.

Dekliško: Marica Jakulin, rojena: Šmarje pri Jelšah – Predel.

Mar borci za severno mejo niso borci?

Pri prebiranju časopisa TV-15 se mi vprašanje o borcih za severno mejo vedno bolj vsiljuje. Še več: sprašujem se, če je Zveza združenj borcev NOV še tista matična organizacija, ki naj bi moralno in materialno povezovala drobne ostanke organizacij borcev za severno mejo v letih 1918/19. Nekdanji Maistrovi borci, ki so v takratnem zelo kritičnem času rešili del slovenskega ozemlja, so skoraj mačehovsko zastopani v časopisu TV-15. V vsaki številki so članki o mladini, milici, vojski, reportaže in podobno, za Maistrove borce pa je bilo v letu 1981 namenjeno prostora za natanko pet člankov, sporočil oziroma polemik, ki se nanašajo na boj za slovenske meje po prvi svetovni vojni. Leto pred tem pa ravno toliko ali morda en sestavek več. Vse te članke imam evidentirane po datumih, pa mi za leto 1980 eden manjka. K sreči se še najdejo Mejaki, Šorliji in Slovani, ki se še spominjajo, kako so se kot prostovoljci odzvali Maistru in mnogim drugim manjšim »Maistrom« ter vojaško organizirani z boji uspeli osvoboditi del slovenskega etničnega ozemlja. Ni bilo lahko oceniti pravi trenutek, dobiti idejno podporo in se po vojaški logiki samoiniciativno postaviti po robu bivši domovini, ne da bi te nova pri tem podprla.

Boji za severno mejo so v marsičem enakovredni bojem v NOB; pa kot da se jih sramujemo, kot da se je tu treba spuščati v ideološko prepričanje posameznih borcev in poveljnikov. Včasih se mi zdi, da se pri nas zgodovina začne z letom 1941, vse prej pa je le priprava ali nasprotna usmerjenost ali smer k revolucionarnemu obdobju 1941-45. Kar je po tem obdobju, pa je posledica revolucije. Saj je načeloma to čisto prav, ker se sklada z našo samoupravno socialistično ideološko usmeritvijo. Za vsako podrobnost pa takšna opredelitev vendarle ni v redu. Lahko deluje neprepričljivo.

Rodil sem se po vojni, zato lahko NOB kot mnogi drugi mladi ljudje sprejemam in spoznavam le posredno, s pomočjo literature in živih prič. Prav tako pa lahko spoznavam in cenim dogodke ob severni slovenski meji pred tridesetimi leti. Navsezadnje ne gre samo za še živeče Maistrove borce, gre tudi za nas mlade. Mislim, da bi bilo potrebno podpirati članke na to temo, saj bi nam tako širše in objektivno orisali dogodke na Štajerskem in Koroškem pred tolikimi leti. Lažje bi razumeli tudi današnja koroška vprašanja.

Prepričan sem, da je tisti, ki kot osebnost ali kot narod ne zna ceniti in urediti svoje preteklosti, tudi za prihodnost izgubljen. Občutek do preteklosti zaradi prihodnosti je tre-

ba ravno tako vzgajati kot druge vrednote. In če danes ne znamo ceniti bojev za severno mejo v letih 1918/19, bomo čez sedemdeset let še pravilno vrednotili bitko Sarhovega bataljona pri Treh žebelih na Pohorju?

IGOR OKORN
Ljubljana

Partizanski grobovi za mejo

Ko prebiram glasilo ZZB NOV Slovenije TV-15, iščem prispevke o naših borcih, živih in padlih, ki so ostali onstran meja naše ožje domovine, vendar so tako blizu nam vsem. Malo ali nič je tega, zato naj bo moj skromni prispevek predvsem našim padlim borcem v spomin, spodbuda, da bo še kdo kaj napisal in me dopolnil. Obračam se predvsem k jugoslovanski, slovenski in zamejski mladini, ki bi lahko organizirala izlete prav v te name-ne, pa čeprav bi si mladi hkrati v Gorici ali Trstu kupili še kavbojke. Ko prideš v Rožni dolini na državno mejo med Jugoslavijo in Italijo, se pelješ v Gorico skozi predor na Travniki, od tam naravnost po drevoredu 20. septembra čez Sočo v Pevmo. Ko prideš v center Pevme k trgovini Mikluš, boš ob cesti zagledal spomenik padlim borcem iz Pevme, Oslavja in Šentmavra. Iz kamna je izklesan Triglav, ki smo ga zavedni partizanski krajan iz Pevme, Oslavja in Šentmavra zgradili že leta 1946 svojim najboljšim padlim sinovom. Od tu greš na pokopališče, kjer ob zadnji kamniti steni leži 16 partizanskih grobov, strnjenih v en grob. Vsak partizan ima na kamniti steni marmorno ploščo, na kateri je vklesano njegovo ime in priimek ter letnica rojstva in smrti. Ležijo po vrsti od leve proti desni: Danilo Fajgel 1923-1946, Aldo Baškin 1928-1944, Anton Simsič 1904-1944, Darinko Primožič 1927-1944, Alfonz Mavrič 1914-1944, Jožko Primožič 1922-1944, Anton Skok 1908-1944, Jožef Mačus 1926-1943, Jožef Kovačič 1928-1944, Jožef Kovačič 1904-1943, Ladislav Kovačič 1930-1944, Stanislav Valentinčič 1920-1945, Mirko Štiligoi 1912-1944, Federico Padovan 1908-1945 garibaldinec, Carlo Gregoris 1902-1943 garibaldinec, Ladislav Maraž 1920-1946. Na pokopališču so pokopani še Vladimir Gravner-Lade 1902-1944, Evald Brešan-Valdi 1925-1945, Radivoj Furlan, padele na Opčinah v maju 1945 v bojih za Trst, Danilo Boškin je ostal zakopan na pokopališču Matajur 1927-1944, Vladimir Terzer 1922-1944. Padli so še Edvard Sošol, ki so ga ubili četniki ali ustaši v Pevmi, in Alfred Padovan, za katerega ni podatkov. Po vojni so umrli partizani: Milko Mikluš 1928-1980, Marjo Furlan 1910-1980 in Rudi, krojač iz Pevme, ki je bil terenec, in to požrtvovalen. Svojce naših padlih ali umrlih po vojni prosim, da me dopolnijo in oprostijo, če sem nehotel še koga pozabila.

Iz Pevme pelje pot mimo Oslavja v Števerjan, kraj ob meji z Jugoslavijo, ki je dal ogromno žrtev za svobodo in je ostal potujoč. Vendar o Števerjanu drugič.

DARINKA GRAVNAR
Ljubljana, Poh. bataljona 39

O vojnih odlikovanjih

V zvezi z različnimi članki o vojnih odlikovanjih bi tudi jaz rad nekaj pripomnil. Veliko je upravičene kritike glede podeljevanja odlikovanj nekaterim borcem NOV. Ni prav, da smo prezrli zaslužne ljudi in odlikovali celo nezaslužne. Med »odlikovalno« akcijo vzbujajo gnev in posmeh lanskoletno masovno odlikovanje v tujini, predvsem v Italiji. Mnogi stari borci – inozemci se zaradi ponosa niso prijavili. Izpolniti je bilo treba le nekakšno vprašalno polo in stvar je bila rešena. Nič ni narobe, da so odlikovani tudi borci – inozemci, vendar je med njimi veliko takih, ki imajo dve do tri medalje, med partizani pa so bili le štiri do šest mesecev. Ti se seveda ne morejo primerjati z nekom, ki je bil dve, tri leta v partizanskih vrstah in še dve do tri leta v KNOJ, kjer se je še vedno vojskoval.

Kljub mnogim kritikam pa nikjer ne zasledim odgovora »od zgoraj« in tako druga stran v TV-15 izven, kot da ljudje »lajajo v mase«. Posebno o medaljah bi morali kaj reči. Da jim ni mogoče nerodno, ko je zanje primerno poskrbljeno? Torej, pričakujem »piko na i«.

MILKO VIDMAR
Nova Gorica

RADIO ŠE POMNITE – TOVARIŠI

»Čakali smo polnoči, ko bi morali napasti. Za večino je bila Bučka prvi večji napad, ognjeni krst. Med šelestjem koruznice so se mešale tesnobne slutnje. Sedela sva skupaj z Jožkom Saškom-Devijem. Sredi pogovora pa mi je kar naravnost zastavil vprašanje, ki je mučilo tudi mene: Ali bo nocoj nevarno? Ali se ne bojiš, da bi padel? Začel sem se delati junaka, čeprav mi je bilo tesno pri srcu. Vendar Saška moje junačenje ni prepričalo. Začel je pripovedovati o dekletu, ki ga je imel rad...«

To je odlomek iz oddaje »Še pomnite, tovariši«, ki bo na sporedu na prvem programu ljubljanskega radia v nedeljo, 28. februarja, po poročilih ob 9. uri.

KOLENDAR POMEMBNEJŠIH DOGODKOV

28. februar 1921 – Tega dne so fašisti zažgali sedež komunističnih delavskih organizacij – Delavski dom v Trstu (že 9. februarja pa tiskarno komunističnih glasil). V protest ob teh dejanjih so delavci ladjedelnice Sv. Mar-ka 1. marca zasedli obrat in zažgali prostore uprave. Komunistični mladinci so se začeli organizirati v »rdeče ardite« za obrambo pred fašisti.

25., 26. februar 1928 – Na 8. konferenci zagrebških komunistov je z referatom nastopil tudi organizacijski sekretar mestnega komiteja Josip Broz. V tem referatu je ostro obsodil frakcionastvo v vrhovih KPJ in se zavzel za enotnost in reševanje konkretnih političnih problemov. Na njegov predlog so poslali izvršnemu pokrajinskemu komiteju pismo o stanju v KPJ.

Februar 1933 – Izšla je prva številka neodvisne slovenske revije Sodobnost. Urejal jo je Ferdo Kozak, med najožjimi sodelavci pa je bil tudi Josip Vidmar. Sodelavci te revije so se borili v prvi vrsti proti unitarističnemu »jugoslovenstvu«, za priznanje slovenske narodove identitete. Kasneje je Sodobnost zakoračila povsem v levo in bila v zadnjih letih pred vojno v bistvu legalno glasilo KPJ. Svoje članke so prispevali Edvard Kardelj, Boris Kidrič, Dušan Kermauner in drugi. Revija je izhajala do 1941. leta.

24. februar 1942 – Italijanske policijske in vojaške oblasti so začele akcijo za »razorožitev prebivalcev Ljubljane«. Ob sistematičnem pregledovanju po posameznih delih mesta so zaprli 878 ljudi in jih poslali v koncentracijska taborišča.

28. februar 1943 – Vrhovni komandant NOV in POJ Josip Broz Tito je izdal povelje za protiidarec pri Gornjem Vakufu in za porušenje mostov na Neretvi. (Povelja so bila izvršena med 3. in 15. marcem).

26. februarja do 2. marca 1945 – Med 26. in 27. februarjem je bila v Cerknem II. pokrajinska konferenca gorenjskih žensk, med 28. februarjem in 2. marcem pa je bila tam tudi II. pokrajinska konferenca ZSM za Gorenjsko in nato še pokrajinska konferenca SKOJ.

Težave z naslovi

Je že tako, da jo vsem uredništvom rad zagode tiskarski škrt, tokrat pa jo je na žalost zagodel številnim naročnikom našega časnika.

Pri ČGP Delo Ljubljana, kjer tiskamo TV-15, so izredno slabo naslovili štev. 3, 4 in 5, tako da jih mnogi naročniki niste dobili.

Prejeli smo veliko pritožb in telefonskih klicev, kar je povsem razumljivo. Napaka ni bila naša, vendar vemo, da to ne zmanjšuje vaše jeze.

Predstavniki ČGP Delo so nam zagotovili, da bodo naredili vse, da v prihodnje takšnih težav pri lepljenju listkov z naslovi naročnikov ne bo več.

Tudi mi upamo, da bo tako, vam, spoštovani naročniki, pa se iskreno opravičujemo – tudi v imenu ČGP Delo.

Uprava TV-15

Žitara vas – simbol boja za pravice

Ni nobenega imena kraja na Koroškem, ki bi bilo v zadnjih dveh mesecih tako neprestano v misli in v besedi slehernega Slovence, kot je ime Žitara vas. Še več, to ime – najsi gre za njegovo izvirno slovensko ali pa nemško verzijo Sittersdorf – je v tem času postalo znano malo-dane po vsej Avstriji, vsaj med politično tako ali drugače zavzetim delom prebivalstva.

Za kaj sploh gre in odkod nenadoma takšna pozornost do neke vasi na Koroškem? Povod je povsem nevsakdanji in je prepričljivo merilo dejanskega stanja duhov na avstrijskem Koroškem in odnosov do slovenskega življa na tem ozemlju.

Pričelo se je sredi decembra lanskega leta. Ravnatelj ene izmed sicer ne tako številnih šol na dvojezičnem ozemlju Koroške, šole v Žitari vasi, Franc Kukovica je poslopje šole dal opremiti tako, kot je naravno in po vseh mednarodnih in avstrijskih zakonih umevno in dopustno – z napisi v obeh jezikih, v nemškem in slovenskem. Da je bil ravnatelj Franc Kukovica povsem upravičen to storiti, priča dejstvo, da je Žitara vas na dvojezičnem ozemlju, na njej prebivajo tudi Slovenci, da je torej dvojezičnost zagotovljena po avstrijski državni pogodbi, saj je tudi sedanja, za Slovence vse drugo kot širokosrčna avstrijska zakonodaja Žitara vas uvrstila med tiste kraje na Koroškem, kjer so dopuščeni dvojezični krajevni napisi. Končno je tudi sam uradno priznan status šole kot dvojezične takorekoč terjal napise po razredih v obeh jezikih. Te pravice se je z vso upravičenostjo poslužil ravnatelj Kukovica.

Toda zgodilo se je tisto, kar se lahko zgodi samo na Koroškem. Občinski močje v Žitari vasi so – kajpada na pritiske od drugod – 18. decembra sprejeli sklep, da mora ravnatelj dvojezične šole odstraniti dvojezične napise. Šli so tako daleč, da so sklenili, naj ostane šolsko poslopje takorekoč ilegalno, brez vsakršnega napisa, tudi nemškega, samo da ne bo na njem kakšne slovenske besede. Občinski odbor je postavil ravnatelju šole tudi rok mesec dni za odstranitev dvojezičnih napisov s pročelja in notranjosti šole v Žitari vasi.

No, zgodilo se je nekaj, česar občinski močje in vse tiste sile po Koroškem, ki jim je vsaka javno napisana slovenska beseda trn v peti, niso pričakovali. Ravnatelj Kukovica se ni uklonil. Ni odstranil napisov, ampak šel v odločen boj proti nezakonitemu sklepu občinskega odbora za pravice Slovencev v Žitari vasi, da tudi z napisom na šolskem poslopiju povedo, da so tu in da hočejo tu tudi ostati.

Ravnatelj Kukovico so podprle predvsem vse slovenske organizacije. V protestnem pismu deželnemu glavarju poudarjajo, da gre pri žitajski šoli za dvojezično šolo, da leži občina na dvojezičnem območju, kjer je slovenščina po državni pogodbi priznana oziroma dopuščena ob nemščini kot uradni jezik.

Nasprotniki slovenskih napisov prav gotovo niso računali z velikan-skim odmevom spora okoli dvojezičnih napisov na žitajski šoli v avstrijski javnosti. Znani avstrijski strokovnjak za manjšinska vprašanja Theodor Veiter je v protestnem pismu žitajskemu županu poudaril, da ga čudi odločitev občinskega odbora in da ne more razumeti

sklepa, ki je v nasprotju z manjšinskim šolskim zakonom, ki dovoljuje dvojezične napise. Na občinsko upravo, na deželno oblast in tudi drugam so se začeli vsipati protesti z vseh strani in vsi so izražali solidarnost z ravnateljem Kukovico. Pisma je poslalo 135 koroških učiteljev obeh narodnosti, proteste so poleg drugih poslali študentska zveza celovške univerze, vseavstrijska visokošolska zveza dunajske univerze, socialistična zveza koroških študentov, tajništvo avstrijske komunistične partije, vseavstrijska zveza demokratičnih učiteljev, vseavstrijsko združenje naprednih pisateljev in pesnikov in drugi.

S primerom žitajskih dvojezičnih napisov se bosta morali ukvarjati kar dve avstrijski sodišči, upravno in ustavno, na kateri se je v imenu ravnatelja Franca Kukovice pritožil predsednik Zveze slovenskih organizacij dr. Franci Zwitter. Pritožba na ustavno sodišče govori o kršenju ustavnopravno zajamčenih pravic Slovencev v avstrijskih državni pogodbi.

Ko zdaj koroška in še posebej slovenska javnost na Koroškem pričakuje ta razplet spora okoli dvojezičnih napisov, pa je očitno, da pogumno ravnanje ravnatelja Kukovice, ki se ni dal preplašiti od protislovenske gonje, ter vsestranska podpora, ki so jo tudi ob tej priložnosti bili deležni koroški Slovenci od številnih pripadnikov demokratičnih sil Avstrije, pomeni novo moralno zmago koroških Slovencev.

Drago Košmrlj

Zdaj je še čas

Zaposlovanje smo tudi v Sloveniji postavili na dnevni red številnih sestankov. Kaj se dogaja? Ali tudi naši republik preti nezaposlenost?

Preden skušamo odgovoriti na to vprašanje, povejmo, da se z nezaposlenostjo ubada vse več držav na svetu. Na Zahodu je ta čas po nekaterih podatkih brez dela že 25 milijonov ljudi. Najbolj žgoče je to vprašanje v Veliki Britaniji, kjer nima zaposlitve tri milijone prebivalcev. O nezaposlenosti govorijo celo na Švedskem, kjer s tem vprašanjem nikoli niso imeli večjih nevšečnosti.

Brezposelnost pa ni velik problem samo za Zahodu. O njej bi lahko z vso upravičenostjo govorili tudi v vzhodnih socialističnih državah. V teh deželah ljudje sicer imajo zaposlitev, več kot na dlani pa je, da jih je v tovarnah preveč in da zaposlujejo silno negospodarno. Enako delo bi namreč marsikje lahko opravili z veliko manjšim številom delavcev.

Z brezposelnostjo pa se otepajo tudi v neuvrščeni svet. Tam še prav posebej. Po podatkih statističnih uradov naj bi ta čas v deželah v razvoju delo iskalo okrog 70 milijonov ljudi. Kje to množico zaposliti, je vprašanje, na katerega marsikje nimajo pravega odgovora. Sodijo, da je ta številka še višja, saj mnogi – zaradi tega, ker ne vidijo nobenega upanja – dela niti ne iščejo.

In pri nas v Jugoslaviji? Prav nič razveseljivo. Tistih, ki čakajo na delo, je približno 800 tisoč. Težko je zlasti v manj razvitih predelih države, kjer na delo čaka največ občanov. To velja zlasti za Kosovo, kjer je brezposelnih okrog 70 tisoč ljudi, za Črno goro, ter Bosno in Hercegovino.

V Sloveniji smo se nekoliko resneje zamislili nad tem šele lani, ko se je število zaposlenih v primerjavi z letom dni poprej povečalo le za 0,3 odstotka. Številni so takoj začeli govoriti o krizi, o tem, da se bomo s tem žgočim vprašanjem odslej srečevali tudi v naši republici in da ga ne bo mogoče tako kmalu urediti. Zadnji podatki kažejo, da ni vse čisto tako. Za sedaj je brez dela okrog 13 tisoč ljudi. Veliko je takih, ki nanj čakajo samo šest mesecev. Marsikakšen proizvodni poklic je še vedno nezaseden. Ljudi, ki bi opravljali posamezna proizvodna dela, še vedno primanjkuje. Zato pa je gneča pred vrati družboslovnih poklicev. Pravniki, psihologi, ki jih imamo pri nas menda na število prebivalcev največ, filozofi itn. delo ta čas res težko dobijo, v prihodnjih letih pa bo to očitno še težje. Vse namreč kaže, da se položaj ne bo izboljšal, ampak kvečjemu nekoliko poslabšal. Letos naj bi v Sloveniji število zaposlenih povečali za 0,5 odstotka. Torej zopet le za malenkost. In prvič se bo

zgodilo, da vseh, ki bodo končali šolanje, ne bo mogoče sprejeti na delo. Iz šol naj bi prišlo okrog 26 tisoč mladih, zaposliti pa bi po nekaterih ocenah bilo mogoče le okrog 15 tisoč ljudi. In kaj zdaj?

Najprej bi rešitve morali iskati pri zaposlovanju ljudi, ki bi se že zdavnaj morali upokojiti. Upokojencev in tistih, ki opravljajo dodatna dela, je ta trenutek v republici okrog 20 tisoč. Če bi letos to število zmanjšali vsaj za 20 odstotkov, bi delo lahko dobilo veliko mladih. In nobenega razloga ni, da si ne bi na vso moč prizadevali ta cilj doseči. Zaposliti bi morali več pripravnikov. Dogovorjeno je bilo, da bodo v organizacijah združenega dela na vsakih sto zaposlenih zaposlili po enega pripravnika. Od tega načrta za sedaj ni veliko uresničenega. V delovnih kolektivih nameravajo po dosedanjih podatkih zaposliti le 4300 pripravnikov, kar bi bilo celo znatno manj kot lani. Delovne organizacije bi morale sprejeti okrog 800 pripravnikov, zato bi veljalo akcijo za zaposlitev teh ljudi oživiti. Vse bolj namreč kaže, da se tu in tam zavedajo pomena zaposlovanja mladih ljudi, posebno tistih, ki so končali ustrezno strokovno šolo in ki bodo v naslednjih letih v proizvodnji še kako prav prišli. Ker v Sloveniji načrta zaposlovanja za letošnje leto še nimam, marsikdo pač dela mimo vseh meril. Marsikje razmišljajo o novih delovnih mestih v delovnih skupnostih skupnih služb, v raznih upravah itn., kaj malo pa si prizadevajo za povečanje števila mladih strokovnjakov, brez katerih si naglega tehnološkega razvoja ni mogoče zamisliti. Rešitve bi veljalo iskati tudi drugje. V drugih jugoslovanskih okoljih občani vlagajo svoje prihranke v gospodarstvo in si na ta način zagotavljajo nova delovna mesta. V Sloveniji te možnosti doslej nismo ravno preveč izkoriščali. Marsikaj se da storiti s prekvalifikacijo, s hitrejšim spreminjanjem odnosa med proizvodnim in družboslovnim študijem na šolah, z ustrežnejšim nagrajevanjem težkih in drugih del in podobno. Če bi te možnosti vsaj delno izkoristili, se o kakšni večji krizi v zaposlovanju v naši republici za sedaj še ne bi smelo govoriti. Število brezposelnih naj bi se letos sicer povečalo od 13 na 16 tisoč, vendar bomo še naprej dežela z menda najmanjšim številom ljudi brez zaposlitve.

Opozorila pa kljub temu niso odveč. Če namreč nekaterih stvari ne bomo znali preobrniti, se lahko tudi pri nas kaj kmalu začnemo otepiti z neprijetnim vprašanjem brezposelnosti. Ukrepiti bi zato veljalo zdaj, ko je za to – kot vse kaže – še čas.

Darko Marin

GLOSA

Samo prigradno

Malo nerodno bi bilo načinjati ali pogrevati te stvari, ko bi se ne mogel izgovarjati, da je zadeva kar na dnevnem redu, pereča in je kratkoma-lo ni mogoče spregledati; torej te besede so prigradne ali nič več. Takoj se je namreč lahko strinjati, da tega pač ni treba napihovati: gre samo za stare ali starejše ljudi, ki jih imenujemo lepo »ostareli« ali »naši starejši občani«. Treba je povedati, da je letos – leto starih (»ostarelih«) prebivalcev tega presrečnega planeta, ki združuje vse ljudi v Združenih narodih. Organizacija Združenih narodov pa ima več pomembnih mednarodnih ustanov, ki imajo različne naloge v blagor človeštva. Tako je lansko leto bilo posvečeno skrbi invalidom in letos so nekako počaščeni tisti nešteti srečneži ali nesrečneži, ki so pač doživeli med drugim še to starost. Saj veste, kaj pravi pregovor: Kdor dolgo živi, se mu vse pripeti. Upajmo vsaj, da te »sreče« ne bo nihče zavidal »starejšim«. Kaj pa bi bilo treba storiti ali delati letos, da bi bilo to leto res kakorkoliže namenjeno starejšim ali najstarejšim našim bližnjim, bi menda morali vedeti sami od sebe ali bi vsaj znali o tem kar najbolj široko razpravljati. Nekaterim pa se menda to niti ne bo zdelo potrebno in vredno, češ, kaj pa bi še radi ti starci in starke?! Uživajo pokojnino, zdravstveno varstvo, imajo domove (za upokojence in ostarele občane), ni jim treba delati, nobenih skrbi nimajo, do mile volje lahko politizirajo, tarnajo, se pritožujejo nad premajhnimi pokojninami, zabavljajo nad pokvarjeno mladino, preklinjajo draginjno, z ničemer niso zadovoljni... Sicer pa: poprečna življenjska doba se je kar neverjetno podaljšala, ker je pre-malo mlajšega, tvornega, delovnega, »pridobitnega« (ustvarjalnega) prebivalstva itd.

Tako! Res je malo nerodno posegati v takšne razprave, zlasti še, če si tudi sam »starejši« (kolikokrat se čudijo nad menoj: »Kaj, ali si še živ!?!«). Povedati je torej treba, da ne smemo tega leta »ostarelih« občanov izkoristiti (reči je treba: zlorabiti) za razne očitke mladega ali starega tabora. N. pr. za takšne: Zavedajte se, da ste velikokrat breme za družbo (»mladi tabor«)! Kdaj pa nam boste priznali minulo delo? Koliko desetletij še boste razpravljali o ureditvi pokojnin ali o »novem zakonu« (»stari tabor«)?

Zato samo prigradno (prav nič drugega!) zaželim, naj bi pri nas (in po svetu) umiralo kar največ ljudi zelo starih! Naj bi mladi ljudje ne umirali, naj bi vsi dočakali pokojnino in starost, pa naj bi do mile volje razpravljali o tem! Dokler se prepiraš, živiš! Dokler se nezadovoljen, še nisi umrl!

efes

Aktivnost borcev sredi skupnih nalog

Tudi na redni volilni skupščini občinskega odbora ZZZB NOV Tržič so delegati pregledali delo borčevske organizacije v preteklem mandatnem obdobju, kritično osvetlili svoje delovanje in sedanje probleme ter nakazali smernice za nadaljnje delo.

Občinska zveza združenih borcev NOV Tržič združuje vse bivše udeležence narodnoosvobodilne vojne v devetih krajevnih združenjih ZB in združenju vojaških vojnih invalidov. V občinskem odboru deluje šest stalnih komisij in podobori domicilnih enot, predvsem s ciljem združevanja borcev teh enot in razvijanja tradicij NOB.

V zadnji mandatni dobi je bilo čutili dejavnost borcev v vseh sredinah družbenopolitičnega življenja občine in v krajevnih skupnostih; borci so bili aktivno vključeni v delo ostalih družbenopolitičnih organizacij, skupščinskega sistema, samoupravnih interesnih skupnosti in društev.

Število borcev se iz leta v leto zmanjšuje, manjša je nji-

hova fizična sposobnost zaradi staranja in bolezni. Ravno zato je potrebno urejeno zdravstveno varstvo borcev. V tržički občini so v sodelovanju z dispanzerjem za borce in komisijo za zadeve invalidov in borcev NOV uspešno rešili zdravstveno in klimatsko zdravljenje borcev. Poleg socialne varnosti borcev so bile glavne naloge in pozornost organizacije borcev posvečene razvijanju revolucionarnih tradicij NOB, krepitvi splošnega ljudskega odpora, nadaljnjemu razvijanju delegatskega in družbeno-političnega življenja, sodelovanju z ostalimi družbeno-političnimi organizacijami in društvi v občinskem merilu in v krajevnih skupnostih.

Spominska obeležja v občini so bila dobro vzdrževana. Spomenike, grobove, grobišča in spominske plošče so kategorizirali. V sodelovanju z OK ZKS Tržič je bilo leta 1979 postavljeno na Bistriški planini spominsko obeležje, skupaj z odborom Kokrškega odreda so obnovili spomenik pod Storžičem.

Z otvoritvijo doma starostnikov Petra Uzarja se je izboljšalo varstvo ostarelih borcev, še posebno tistih, ki so ostali sami.

V preteklem obdobju so borci sodelovali na vseh praznikih, pri obisku pobratenih mest, srečanju z zamejskimi Slovenci, z delegacijami internirancev in francoskih partizanov pri spomeniku na Ljubelju. Jeseni 1980 je izšla kronika Kokrškega odreda, ki so jo borci že težko pričakovali. Komisija za ohranjanje in razvijanje tradicij NOV je skušala prenesti pridobitve NOB na mladino in ostale družbene organizacije, zlasti SZDL. Opazno je bilo sodelovanje pri kurirčkovski pošti, na mladinskih mitingih, kjer so borci obujali spomine na dogodke iz vojnih časov, že vrsto let pa teče sodelovanje z lovsko družino Kovor ob praznovanju 4. julija na Bistriški planini (kar je tradicionalna manifestacija). Občina Tržič praznuje svoj občinski praznik 5. avgusta v spomin na prve žrtve pod Storžičem, kjer se vsako leto srečajo borci in mladina, ki skupno

organizirajo še pohod mladim po Titovi poti. Večina članov borčevske organizacije je vključenih v posamezne strukture splošne ljudske obrambe in družbene samozastite, kar je bilo čutili pri izvedbi akcije NNPP.

V današnjih zaostrenih gospodarskih pogojih in problemih mednarodnega sodelovanja, ob poljskih dogodkih, ohlajenih odnosih med Vzhodom in Zahodom, izgrediv na Kosovu je potrebna odgovornost borcev za splošni ljudski odpor, budnost pri opozarjanju na napake in nepravilnosti, so poudarili borci v razpravi. Borčevska organizacija je prispevala k uveljavitvi delegatskega sistema, člani ZB pa so tvorno vključeni v volitve. V letošnjem letu, ko praznujemo 40-letnice ustanovitve partizanskih enot, na območju tržičke občine 40-letnico ustanovitve Kokrškega odreda, so borci sklenili, da bodo obletnice počastili stabilizacijsko, kar kaže tudi osrednja proslava teh obletnic, ki bo maja v Ljubljani. Združili bodo še srečanje mladine in internirancev

Graditi na tradicijah NOB

Pred dnevi so na seji predsedstva pokrajinskega odbora ZZZB NOV Kosova spregovorili o pomembnem vprašanju: o uresničevanju ciljev izobraževanja in vzgoje šolske mladine v duhu tradicij NOB in socialistične revolucije. Na seji so bili poleg delegatov tudi predstavniki družbenopolitičnih organizacij ter vzgojno-izobraževalnih, kulturnih in drugih institucij iz Kosova.

Članica predsedstva pokrajinskega odbora ZZZB NOV Kosova Safeta Nimani, ki je spregovorila uvodoma, je dejala, da je potrebno imeti ob negovanju in razvijanju revolucionarnih tradicij in tradicij NOB nenehno v mislih osnovna načela, na osnovi katerih se je razvijala naša revolucija in na katerih sloni ves naš razvoj. Zato moramo negovati najsvetlejšo pridobitve iz minule vojne: bratstvo in enotnost, solidarnost in internacionalizem, revolucionarno etiko in humanizem. Pri tem je še posebej pomembna pedagoška aktivnost, ki jo je treba razvijati vsestransko in sistematično, v celotnem sistemu vzgoje in izobraževanja.

na Ljubelju s preimenovanjem karavle Kokrškega odreda v karavlo maršala Tita. Borci si bodo prizadevali za ohranjanje bratstva in enotnosti, za še večje povezovanje z ostalimi družbenimi organizacijami in preseganje lokalizmov. V razpravi so kritično spregovorili o določenih negativnih pojavih v družbi, o premajhni solidarnosti, ki se je izpričala ob neuspelem samoprispevku

in o tem, da je treba ohraniti pravice borcev iz socialnega varstva.

Delegacija borcev je položila venec pred spomenik žrtev NOB, z minuto molka pa so počastili umrle člane. Novi predsednik občinskega odbora ZZZB NOV Tržič Rudi Hrovatič se je ob izvolitvi zahvalil sedanjemu odboru za dobro in usklajeno delo.

Milena Fornazarič

IZ DELA BORČEVSKIH ORGANIZACIJ IZ DELA BORČEVSKIH ORGANIZACIJ IZ DELA BORČEVSKIH ORGANIZACIJ IZ DELA BORČEVSKIH ORGANIZACIJ

Kljub izčrpanosti še vedno delavni

Velika udeležba borcev in aktivistov na letni konferenci KO ZB NOV Fram priča, da so njeni člani še kako navezani na svojo organizacijo. Vanjo je vključenih 248 članov, od tega kar 132 žensk in več kot polovica enih in drugih je starih nad 65 let.

Ančka Hojnik, predsednica organizacije, je poročala, da so njeni člani skupaj z ostalimi družbenopolitičnimi organizacijami pomagali reševati razne komunalne zadeve in druga pereča vprašanja v posameznih zaselkih ali pa v krajevnih skupnostih. Vseh komunalnih problemov seveda še niso rešili in tako si še sedaj prizadevajo, kako bi jih v naslednjem obdobju.

Ena izmed njihovih temeljnih skrbi je tudi, da vsako leto obiščejo bolne borce. Samo lani so ob obiskih obdarili kar 33 takih borcev.

Člani krajevnih organizacij ZZZB NOV Fram so že več let soorganizatorji ali pa celo nosilci številnih praznovanj in manifestacij. Lani so ob dnevu varnosti v Gradišču pri Framu ob spominski plošči, kjer so padli VDV-jevci, skupaj z delavci UJV Maribor, pripadniki oddelka milice, mladine, SZDL in drugimi pripravili zelo uspešno proslavo. Stalno sodelujejo s kurirčkovsko pošto. S tamkajšnjim društvom TVD Partizan in s šolo in drugimi pripravljajo tradicionalno športno tekmovanje v raznih športnih disciplinah in tudi obiščejo spominska obeležja. Posebno zahvalo zasluži zgodovinska komisija, ki je prizadevno zbirala vse podatke o padlih borcih in talcih Frama in njene okolice.

Borci so tudi aktivni pri razpravah o gospodarskih in političnih dogajanjih in sedaj tvorno sodelujejo pri evidentiranju in na kandidacijskih konferencah za delegate v samoupravne organe, občine in krajevne skupnosti ter za potrebe družbenopolitičnih organizacij. Pripravljajo tudi izlet v partizanski kraj.

Na konferenci so predvajali tudi tri filme, ki so jih napravili sami: srečanje aktivistov mariborskega okrožja, otvoritev spomenika padlih borcev in talcev in otvoritev partizanskega doma na Planici. Pobudo za njegovo gradnjo so dali prav framski borci in tamkajšnji družbenopolitični delavci. Za novega predsednika organizacije so izvolili Antona Vrhovška-Oskarja.

Drago Miklavc

Ljubljana – Borci iz KS Hinko Smrekar

Potrebno in prav je, da se člani ZB vsaj kdaj zberemo, si izmenjamo misli in preprečimo dnevne dogodke. Tako je bilo tudi na volilni konferenci naše organizacije, kjer se je kljub mrazu 21. januarja zbralo precejšnje število članov. Ugotovili smo, da je vedno bolj boleče vprašanje naših ostarelih in bolnih borcev, ki se še neozdravljeni vračajo iz bolnišnic. Največkrat le-ti na svojih domovih nimajo dovolj možnosti niti za najnujnejšo nego niti za zadostno zdravstveno oskrbo. Patronažna služba ne more zadostiti vsem potrebam, domovi za ostarele pa jih ne morejo sprejeti samočasno, ker so njihove sobe prav takrat že polno zasedene. Zelo nujno bi bilo treba misliti na stavbo, ki bi bila nekakšna vmesna postaja med bolnišnico in domovi in bi tako nudila še vedno bolnemu tovarišu ali tovarišici vse usluge, ki bi jih potrebovala do popolnega okrevanja.

Občinska skupščina Ljubljana-Siška in z njo vsi družbenopolitični organi se močno zavzemajo, da bi uspeli uresničiti ta predlog. Prav takega mnenja so bili tudi vsi prisotni člani volilne konference.

V razpravi so borci opozorili na pomembne obletnice v letu 1981, ko smo obnavljali dogodke vstaje našega ljudstva od ustanovitve OF dalje. Hkrati pa nasteli zgodovinsko pomembne in odločilne dogodke v letu 1942, ki so našemu boju dajali veliko vzpodbud in potrditev.

Komisija za zgodovinsko dejavnost je pripravila predlog programa dela za leto 1982. Teža novega programa so obiski zgodovinskih in kulturnih spomenikov in krajev, prenašanje revolucionarnih tradicij na mlade v vseh možnih oblikah in prav tako množično delovanje v družbenopolitičnem delu, kakor je to bilo že vsa vojna leta.

Trdno odločeni, da bomo tudi letošnjim nalogam kos, smo zaključili volilno konferenco ZB NOV in se zadovoljni razšli.

Jožica Zoroja

Podgrad – Ocena dela – osnova programa

Štirinajstega februarja 1982 so člani krajevnih skupnosti ZB Podgrad, vasi in KS pod obronki Gorjancev, zborovali na redni delovni konferenci v podružnični šoli. Od 59, kolikor jih je še ostalo, se jih je zbralo 46, drugi pa so izostali zaradi bolezni. Spomnili so se ob zadnje konference umrlih članov (5). Na konferenci so sodelovali predstavniki DPO in KS kot tudi sekretar občinskega odbora ZB NOV in OK SZDL Novo mesto.

Poročilo o delu je podal predsednik Lojze Murn, ugleden borec in aktivist. V poročilu je kritično nanizal stanje organizacije in med drugim označil tudi politično stanje v svetu. Poudarek je bil na spremljanju političnega dogajanja tudi v KS in volji ter želji pomagati članom organizacije.

Vzorno skrbijo za spomenike in spominska obeležja na svojem področju, še posebej za obeležje v spominu napadu na fašistično postojanko »Pri Zajcu« v Velikem Cerovcu za spominski plošč na pokopališču v Jurni vasi, posvečeni profesorju in komandirju zaščitne čete Bojanu Kraigherju in dvema soborcema, za spomenik padli narodni heroini Majdi Silc in za druga obeležja padlih soborcev.

V dobro zasnovano aktivnost ohranjanja in razvijanja tradicij (izročil) NOV so že in bodo še vključevali mlade iz KS. Hitreje in aktivneje bodo pristopili k zbiranju spominskega gradiva, da bi tako v letu 1982 dokončali kroniko: KS v pripravi na oborožen boj in v NOB.

V razpravi so dali tudi pobudo, naj bi v radijske oddaje »Še pomnite, tovariši« v letu 1982 vključili tudi dogodke iz NOB Dolenjske, še posebno združen napad borcev Belokranjskega in Gorjanskega bataljona na fašistično postojanko »Pri Zajcu« 29. 6. 1942 in druge pomembne dogodke in akcije v Podgorju. Teh je bila vrsta, razvoj in delovanje ljudske oblasti sta bila v vstaji zgodaj organizirana, nenehno so bile tu večje ali manjše enote NOV, pa vendar imajo borci občutek da te kraje pozabljajo.

Marjan Pureber

Celje – Trdno delo v DPO

Občinski odbor ZZZB NOV Celje je organiziral posvet za sekretarje krajevnih borčevskih združenj. Zbrali so se vsi vabljeni in se s predstavnikom občinskega odbora pogovarjali o nalogah sekretarja v osnovni borčevski organizaciji na terenu. Tako so menili, da morajo imeti terenske organizacije pregled nad številom socialno šibkih tovarišev in bolnih, ki jim je potrebna pomoč. Prav tako bi morali imeti pregled nad številom tistih borcev, ki deslej sploh še niso bili odklikani in tudi ne predlagani.

Viktor Dobrišek

Koper – Potrdili so predlagane kandidate za volitve

Redna seja predsedstva obalnokraškega odbora ZZZB NOV je bila v torek 9. februarja 1982 v Kopru. Njegov predsednik Rado Pišot – Sokol je poročal o dogovoru s člani odbora ZZZB NOV v Bujah in ANPI iz Trsta zaradi postavitve spomenika v Hrvojih-Kučibregu v spomin na padle v NOB. Postavitev bodo financirali vsi. Člani predsedstva so se seznanili tudi s kandidatsko listo za volitve organov v RO ZZZB NOV in soglasno potrdili vse predlagane kandidate. Dopolnili so listo z nekaterimi novimi kandidati za razne podobore in komisije.

V Kopru je bila tudi prva obalna kandidacijska konferenca (22. februarja 1982), izbirali so kandidate za člane, ki so bili že evidentirani na raznih zbiorih, družbenopolitičnih zbiorov.

Obnavljali so tudi liste kandidatov za obalni, republiški in zvezni zbor in potrdili vse predlagane soglasno. Predsednik je poročal navzočim tudi o tem, da je OO ZZZB NOV sporočil republiškemu odboru ZZZB NOV, kako je sodeloval s sorodnimi organizacijami v zamejstvu. Največ stikov in najtesnejše vezi je imel z onimi v Italiji, kakor tudi z organizacijo KZ Verband iz Avstrije (Dunaj, St. Pölten in Kapfenberg). Naglasil je predvsem to, da seznajajo drug drugega z delom svojih organizacij, da si pomagajo v mejah možnosti in da skrbijo za vzgojo mladim.

V zvezi s sofinanciranjem gostinskih storitev ob zdravljenju oziroma okrevanju v raznih klimatskih zdraviliščih in drugod so podprli predlog, ki ga je posredoval tovariš Rado Pišot, naj bi tisti, ki imajo 15.000 dinarjev mesečnega dohodka, plačali 20%, tisti, ki imajo 20.000 dinarjev dohodka pa 50%. Govorili so tudi o predlogu, naj bi bili nekateri lažji bolniki na okrevanju le po 14 dni, tistim pa, ki so nujno potrebni daljšega okrevanja, naj bi bilo to omogočeno za 21 ali celo 28 dni.

Ob koncu so sprejeli še predlog predračuna za leto 1982.

Bogomil Liliija

Slovenj Gradec – Pregled dela članov ZB NOV Pameče

Na redni letni konferenci so člani krajevnih organizacij ZB ugotovili, da je bil zastavljeni plan dela, ki so ga sprejeli na konferenci v minulem letu, v celoti izpolnjen. Vsi člani so tesno sodelovali z družbenopolitičnimi organizacijami v krajevni skupnosti kot tudi v občini. Med pomembnejšimi akcijami, v katerih člani aktivno sodelujejo, velja omeniti NNPP.

Posebej slavnostno je bilo ob odkritju spomenika padlemu narodnemu heroju Ignacu Voljču-Fricu, ko sta bila navzoča njegova najozja sodelavca tovariša France Popit, predsednik zveze komunistov Slovenije, in narodni heroj Luka Vidmar. Ko so sprejemali program dela za prihodnje obdobje, so zlasti poudarili, da bodo še naprej posvečali vso skrb svojim članom, zlasti bolnim. Še naprej bodo sodelovali z družbenopolitičnimi organizacijami v krajevni skupnosti ter pri prenašanju tradicij narodnoosvobodilnega boja na mlajše rodove. Zadalji so si nalogo, da naj ne bo člana ZB brez borčevskega časopisa TV-15 in že na konferenci zbrali nekaj novih naročnikov.

Stanko Hovnik,
Pameče 126
Slovenj Gradec

Delovni tudi v prihodnje

Na volilni konferenci krajevne organizacije ZRVS Urške Zatler, se je iz letnega poročila predsedstva in sekretariata aktiva ZK ter iz razprave pokazalo, da je bilo pravilno razumevanje notranje in mednarodne politične situacije podlaga za njihovo dejavnost in družbenopolitično aktivnost v okviru organiziranih socialističnih sil na območju KS. To je bila tudi osnova v izvajanju letnega programa dela za idejno-politično in vojaško strokovno izobraževanje in usposabljanje RVS.

Krajevna organizacija ZRVS je z izvajanjem programa, ki je bil dokaj obširen, pomembno prispevala h krepitvi patriotske, obrambne in samozaščitne zavesti ne samo med članstvom, temveč tudi pri delovnih ljudeh in občanih v krajevni skupnosti nasploh. Skupaj s KK ZRVS 7. september in v sodelovanju s SZDL so v izvajanju zaključne taktične vaje vključili tudi vse druge dejavnike SLO in DS v obeh krajevnih skupnostih. S tem so prispevali k uresničitvi ene najpomembnejših nalog, ki jih ima ZRVS, da z razvijanjem svojih aktivnosti in vojaškim strokovnim znanjem prispeva k utrjevanju zavesti o možnosti uspešne obrambe z vsemi oblikami oboroženega in neoboroženega boja.

Komisiji za družbeno de-

javnost, ljudsko obrambo in DS obeh krajevnih organizacij (Urške Zatler in 7. september) sta lani organizirali 26 predavanj in razgovorov v obrambnih kroških osnovne šole Danile Kumar in v obrambnem krošku »Mlada moč« na Bratovševi ploščadi ter predvajali 15 filmskih predstav. Za mladino višjih razredov so organizirali 6 razgovorov na teme iz NOB in revolucije; pogovore so vodili znani borci in aktivisti OF. Organizirali so tudi partizanski pohod, ki se ga je udeležilo 70 mladincev, proslave ob državnih praznikih, kviz oddaje, tekmovanja z zračno in malokalibrsko puško itd.

Tudi na informativno-propagandno dejavnost niso pozabili. V glasilih Zbor občanov, TV-15, Naša obramba, Narodna armija in Front so objavili 41 člankov o aktivnosti rezervnih vojaških starešin iz njihove krajevne skupnosti. S krajevno organizacijo 7. september pa izdajajo dvakrat letno svoj bilten. Ugotovili so, da je bila dejavnost vseh komisij zelo uspešna. Tiste komisije, ki so uspele, da delujejo kolektivno in so angažirale zadostno število aktivistov, so dosegle veliko boljše rezultate. V letošnjem letu so že samostojno izvedli seminar na temo Titovo vojno delo kot trajni mir in navdih usposab-

ljanja RVS in predavanje o vojno-političnem položaju v svetu.

Za letošnje taktično-orientacijske vaje, ki bodo v aprilu, so v teku obširne priprave. Taktična naloga bo podobna lanskoletni. Lani je bila naloga obramba naselja, letos pa bodo priprave za obrambo naselja v neposredni vojni nevarnosti. S svetom ZK, s predsedstvom KK SZDL in s komitejem za SLO in DS so se dogovorili, da se vsi RVS, ki so razporejeni po vojaški organizaciji v KS in nekateri starejši letniki, ki nimajo vojne razporeditve, vključijo v neposredne priprave. V ta program usposabljanja bodo vključene še vse druge osebe brez čina, ki so razporejene na vojaških dolžnostih in člani družbenopolitičnih organizacij in društev. Vključili bodo tudi krajeane, ki opravljajo ali bodo opravljali različne dolžnosti v okviru hišne samouprave.

Na konferenci so sklenili, da predložijo občinski konferenci ZRVS spremembe in dopolnitve Pravil občinske konference ZRVS. Dopolnitev se nanaša zlasti na obliko organiziranosti ZRVS v KS. Osnutek Pravil namreč predvideva, da je osnovna oblika organiziranja krajevna organizacija, ne pa osnovna organizacija ZRVS. Menijo, da je pri večjem številu članstva potrebna oblika organizira-

nja po osnovnih organizacijah, kar predvideva tudi osnutek Statuta ZRVS Jugoslavije.

Razprava je bila zelo živahna, slišati je bilo obilo predlogov za delo v prihodnje. Posebno kritično so govorili o tistih maloštevilnih članih, ki so že več let pasivni in se brez opravičila ne udeležujejo splošnega vojaškega usposabljanja. Za take predlagajo, da se v skladu s statutom in pravilniki ZRVS izključijo iz ZRVS in o tem obvesti pristojne organe in organizacije. V razpravi je govoril še predsednik občinske organizacije ZRVS generalmajor Jože Šeme, ki je orisal značilnosti sedanje mednarodne politično-vojaške situacije. Izrekel je tudi priznanje krajevni organizaciji za uspešno delo.

Ker ima krajevna organizacija v svojem sestavu dve osnovni organizaciji, so izvolili najprej predsedstvo obeh osnovnih organizacij in nato predsedstvo krajevne organizacije. Predsednika osnovnih organizacij sta po funkciji namestnika predsednika krajevne organizacije. Na koncu so podelili knjižne nagrade štirim aktivistom ZRVS, ki so še vedno aktivni družbeno-politični delavci, čeprav se zaradi starosti niso več obvezni udeleževati strokovnega pouka.

Dušan Rebolj

Uspešno uresničujejo program

Po sklepu predsedstva občinske konference ZRVS v Novi Gorici so izvedli v vseh 26 krajevnih organizacijah zveze rezervnih vojaških starešin 52 predavanj na temo »Protidiverzantski in protiteroristični boj in splošni ljudski odpor« in »Politična, varnostna in gospodarska situacija v občini in konkretne naloge ZRVS, ki iz tega izhajajo«, kakor jih nakazujejo tudi srednjeročni in program dela za leto 1982.

Razen rezervnih vojaških starešin so jim prisostvovali tudi sekretarji osnovnih organizacij ZK, člani komiteja za SLO in družbeno samozaščito ter vodilni delavci družbeno-političnih organizacij in krajevnih skupnosti na območju vsake krajevne organizacije ZRVS. Udeležba je bila 72-odstotna.

Pred pričetkom predavanj so sprejeli v članstvo ZRVS tiste krajeane, ki nimajo čina, vendar opravljajo pomembne naloge s področja SLO in družbene samozaščite v krajevni skupnosti in organizacijah združenega dela. Tako so krajevne organizacije ZRVS postale močnejše za 375 novih članov.

Na prvo temo so imeli sekretar občinske konference ZRVS Nova Gorica Stanko Pahor in uslužbenca UJV Srečko Majcen in Danilo Zorn šestindvajset predavanj. Predavanja na drugo temo so izvedli: predsednik občinske skupščine Jože Sušmelj, predsednik izvršnega sveta skupščine Stojan Vodopivec in sekretar občinskega komiteja ZK Aljoša Uršič. S tem so teoretična predavanja v vseh 26 krajevnih organizacijah ZRVS končana. Sedaj so v teku priprave za seminarsko obdelavo protidiverzantskega in protiterorističnega boja in splošnega odpora na terenu. Temu bo sledilo preverjanje znanja članov ZRVS, ki bo predvidoma končano do 15. junija letos.

Mile Gojković

Uspela predavanja

Občinska konferenca ZRVS v Celju je organizirala predavanje o splošnem vojaškem ter strokovnem izobraževanju RVS in sprejela sklepe letnih konferenc KO ZRVS v KS.

Pouk je potekal v strnjeni obliki, v dveh dneh po KO RVS v krajevnih skupnostih. Izvedli so tudi letne konference, kjer so imenovali nova vodstva in ocenili delo.

Dobrišek Viktor

Svečana zaobljuba

V vojašnici Dušana Kvedra-Tomaža v Ptujju je bila svečana zaobljuba in prisega mladih vojakov januarske generacije. Udeležili so se številni predstavniki družbenopolitičnega življenja občine Ptuj, mladi vojaki in starešine ter svojci vojakov.

Ob bojni zastavi in častnem pozdravu so vojaki izrekli besede svečane zaobljube in podpisali listine.

Vojaki, ki so prišli iz raznih krajev naše domovine v mesto ob Dravi, so zvesto obljubili, da bodo izpolnjevali naloge iz vojaškega usposabljanja in zvesto ter dosledno krepili in izpopolnjevali obrambne priprave, pridobitve narodnoosvobodilne borbe in socialistične revolucije ter na vsakem koraku utrjevali bratstvo in enotnost naših narodov in narodnosti kot najsvetlejšo pridobitev narodnoosvobodilne vojne.

Drago Papler

NOVICE IZ OBČINSKE KONFERENCE ZRVS

Občinska konferenca ZRVS Domžale nadaljuje z usposabljanjem rezervnih vojaških starešin po programu dela. Tako so v tem mesecu pripravili vrsto predavanj na temo Protidiverzantsko in protiteroristično delovanje po koncepciji SLO in DS. Na to temo bodo prikazali tudi filme. Poleg rezervnih vojaških starešin na ta predavanja, ki se sklenejo 3. 3. 1982, vabijo tudi predstavnike varnostnih okolišev občine Domžale. Predaval bo tov. Ivan Anžin.

Po končanih predavanjih bodo izvedene volilne konference krajevnih organizacij, sprejemali pa bodo tudi nova pravila delovanja krajevne in občinske organizacije ZRVS. V marcu bodo predvidoma pripravili preverjanje znanja iz te teme. Tega preverjanja pa bodo oproščeni rezervni vojaški starešine, ki so razporejeni v JLA, TO in enote milice.

Letošnje prireditve ob obletnici bitke na Dražgoše so se udeležili tudi predstavniki občinske konference ZRVS in ZSMS. Rezervne vojaške starešine so zastopali: Miran Jereb, Janez Gregorič in Bojan Kisilak, mladino pa Karin Babič, Dare Opara in Jože Avsec.

V izredno slabem vremenu je naša ekipa dosegla dober rezultat med 36. ekipami. Zasedla je 10. mesto. Poleg tega lahko povemo, da je v celotnem pohodu dosegla drugi najboljši čas.

M. Brojan

NOVICE IZ OBČINSKE KONFERENCE ZRVS

Medsebojno sodelovanje

Na pobudo vseh treh organizacij je bila 2. 2. 1982 skupna seja komisij za SLO pri občinskem odboru ZZB NOV, komisije za družbeno dejavnost, ljudsko obrambo in družbeno samozaščito pri OK ZRVS Krško ter OK ZSMS Krško. Navzoči so bili člani in predstavniki navedenih komisij in predstavniki OK ZSMS.

Skupna seja je imela namen, da se komisije dogovorijo o medsebojnem sodelovanju in izvajanju tistih akcij v krški občini, ki so naloge ZZB NOV, ZRVS in mladine.

Po predlogu, ki ga je podal Dušan Vladič, so člani sprejeli dogovorjene naloge in se pogovorili o medsebojnem sodelovanju. Člani komisij so se tudi strinjali, da se v sodelovanje vključijo po-

leg ZRVS, ZZB NOV in mladine tudi ostali občani in krajeani, ki bodo lahko sodelovali v akcijah.

Program dela, ki je izdelan, naj bo kot osnovna usmeritev dela v letu 1982.

Z medsebojnim sodelovanjem in konkretnimi akcijami je potrebno v naši mladini vzbujati revolucionarno socialističnega duha. Potrebno je vključiti čim večje število mladih v delo in akcije na terenu, zlasti v mladinske delovne akcije, delati z mladimi, jih sprejemati v vrste ZKJ, saj je naša osnovna in glavna naloga, da pomlajujemo svoje partijske vrste.

Ne pozabimo, da je to naša in njihova pot, pot, ki jo je začrtal tov. Tito.

Dušan Vladič, st.

Na obisku v pobratenem Lazarevcu

V začetku februarja letos sta člana predsedstva občinske konference ZRVS Trbovlje prisostvovala delu občinske volilne konference ZRVS pobratene občine Lazarevca. Tovrstna izmenjava medsebojnih obiskov je predvidena s stalnim programom sodelovanja, ki sta ga obe organizaciji podpisali ob proslavi dneva JLA 20. decembra 1980 v Trbovljah.

Na konferenci so predstavniki obeh organizacij ZRVS izmenjali poročila in izkušnje o delu ter sprejeli program sodelovanja za leto 1982. Ugotovili so, da je bilo dosedanje sodelovanje za obe organizaciji obojestransko zelo koristno. V programu sodelovanja je dan izreden poudarek izmenjavi mnenj, analizi stanja v krajevnih organizacijah in aktivnih ZRVS, opredelitvi in izvajanju skupnih nalog na področju negovanja in razvijanja revolucionarnih tradicij NOB, utrjevanju bratstva in enotnosti, izvajanju strokovnih programov za vzgojo in izobraževanje članstva ZRVS, obrambni vzgoji mladine in občanov ter vključevanju rezervnih vojaških starešin v obrambne aktivnosti na področju SLO, varnosti in družbene samozaščite na ravni občin in v bazi.

V dobrem letu dni so ob večkratnih snidenjih RVS, borcev in mladine vzpostavljena številna poznanstva, poglobljeni so bili navezani prijateljski stiki, dodobra so spoznali uspešen gospodarski razvoj obeh občin, njihovo kulturno dediščino, navade in tradicije ter srednjeročne programe razvoja teh dveh mest z okolico.

Obe občini sta skupno pobrateni še z občinama Valandovo v SR Makedoniji in Donjim Lapcem v SR Hrvatski, kar je zelo pomembno in koristno tudi s gospodarske strani.

Osmega aprila letos bodo rezervni vojaški starešine iz Lazarevca znova vrnili obisk ZRVS Trbovlje, ko se bodo udeležili njihove druge volilne občinske konference ZRVS po izteku njihovega štiriletnega mandatnega obdobja, kjer bodo še bolj konkretizirali skupno opredeljene naloge.

Podobno kot organizaciji ZRVS sta program sodelovanja sprejeli tudi organizaciji ZZB NOV in pa KS Franc Fakin iz Trbovelj ter KS Veliki Crljeni v Lazarevcu. Občinski organizaciji ZZB NOV Trbovlje in krajevno združenje ZB NOV Fric Kerčič dobro sodelujeta tudi z borčevskimi organizacijami v pobratenih občinah, kar bodo morda še letos storili tudi rezervni vojaški starešine.

Rudi Matko

SPREMLJAMO

Ponazarjanje dejanskega

O dveh pozornosti vrednih televizijskih projektih je vredno razmisliti: o že absolvirani beograjski dokumentarni drami »Zadnja naloga« in o zagrebškem »Nepokorjenem mestu«, katerega prikazovanje se je šele začelo, namenjenih pa mu bo kar štirinajst nedeljskih večernih terminov. V obeh primerih gre, kot smo lahko presodili, za izrazita prizadevanja po kolikor mogoče trdnem, pretehtanem in celovitem prikazu snovi, ki sta uporabljeni za temelja obeh projektov.

»Zadnja naloga« ponazarja oznovske akcije lova na četniškega kolovodjo Dražo Mihajlovića, ki je z razmeroma velikim številom svojih pripadnikov ostal v skrivnih vzhodnobosanskih gorah tudi še dolge mesece po končani vojni, domnevajoč, da bo le spet prišlo do preobrata in do njegovega vnovičnega pohoda v Srbijo. Zgodovinsko gledano je sicer šlo za veliko iluzijo, ki pa, opazovana in doživljana iz zornega kota takratnih razmer, nikakor ni bila nepomembna. Boj za celovito mednarodno priznanje nove Jugoslavije namreč kljub vsemu, kar se je dotlej že zgodilo, še ni bil izbojevan. Entuziazem večinskega sestava jugoslovanskega prebivalstva, ki se je radovalo konca štiriletnih morije, zlasti delovni zagon mladega rodu, ki se

je lotil obnove in graditve, sama po sebi še nista bila zadostno jamstvo za zmagoviti pohod Titove zamisli o enotni in združeni Jugoslaviji v občo zavest sicer že tako in tako razkosanega sveta. Računi sicer poraženih, a ne še dotolčenih kontrarevolucionarnih sestavov, med katerimi je imel Draža Mihajlović eno najvidnejših vlog, sredi vseh tedanjih dogajanj in še neizčiščenih zgodovinskih tokov še zdaleč niso bili brezpredmetni ali nevarni, kot se zdijo danes. Preostanki četniških band v gorah so bili vse prej kot nenevarni in boj z njimi nikakršna igrača, pač pa v prenekaterem oziru najtežja vojaška in obveščevalska preizkušnja.

Tega so se oblikovalci televizijske ponazoritve v polni meri zavedali. Svoje naloge so se lotili resno, brez vsakršnega koketiranja z akcijsko dramaturgijo, kakršni so še nedolgo tega dajali duška tvorci »Odpisanih.« Vso pozornost so namenili prepričljivi dokumentarnosti poteka dramatične akcije, katere namen je bil pripeljati Dražo Mihajlovića živega pred sodišče, kjer mora priti na dan vsa resnica o tem, kakšna je bila prava narava »državlanske vojne« na jugoslovanskih tleh in kdo je bil kaj v zgodovinskem hudourniku prelomnega ča-

sa. K vtisu popolne verodostojnosti so s svojim deležem prispevali vsi, od scenarista do igralcev, kar vse nas je popeljalo k ponazoritvi, ki ji verjame mo in se nas je globoko dojmla. Morda z eno samo pripombo: akcija je bila podana nekoliko preveč fragmentarno, omejena zgolj in samo na Mihajlovića (Kalabićev ulov je bil samo sredstvo za dosego poglobljenega cilja), širšega zaledja dogajanj in dogodkov pa ni bilo čutiti; zdelo se je, kot da gre samo za peščico četniških kolovodij, ne pa tudi za gibanje kontrarevolucionarne volje, ki se zdaleč ni bilo maloštevilno in boj z njimi ne preprost. Vse prej: razčiščevalni spopad je terjal tudi na naši strani nemajhno število žrtev, kajti šlo je za »vojno« v pravem in kar najbolj krvavem pomenu besede. Teh dejstev v »Zadnji nalogi« – vsaj v njihovi neposredni ponazoritvi – nismo doživeli – in prav to je tudi edino, kar lahko obžalujemo ob sicer dovršenem prikazu boja za dokončno zmago naše revolucije nad preostanki protirevolucionarnih sil.

O »Nepokorjenem mestu«, s katerim si je zagrebška televizija zastavila enega svojih nedvomno najzahtevnejših ciljev (celovito upodobitev razslojevanj, delitev, razhajanj, deformacij, spopadov, obračunov in

končnih razčiščevanj, za beleženih v analih medvojne zgodovine hrvaškega glavnega mesta), po prvem »snidenju« še ne moremo soditi, lahko pa upravičeno domnevamo, da gre za veliko stremenje in za poskus pretehtanega, sociološko in psihološko pa tudi v vseh drugih ozirih natančno razčlenjenega prikaza silnic, ki so konstituirale veliki spopad: silnic revolucionarnega hotenja na eni in silnic reakcionarnega protirevolucijskega nasilja nad množicami, nad prebujajočim se delavskim razredom in mladino na drugi strani. Videti je, da bo »Nepokorjeno mesto« zaživelo pred nami v obsegu velike zgodovinske freske, vendar ne skomponirane s prizori iz »visokih« kabinetov oziroma z vodilnimi protagonisti političnih in drugih dogajanj, pač pa s prizori iz vsakdanjega življenja navidez majhnih, brezimnih ljudi iz množice, torej iz neposrednega odseva globalnih smeri zgodovinskega dogajanja. Tako vsaj je nakazala prva epizoda nadaljevanke, v katere pristnost in verodostojnost po srečanjih z njenimi protagonisti, ki so ljudje iz krvi in mesa, zaupamo. Upajmo, da nas v nadaljnjem poteku »Nepokorjenega mesta« ne bodo pustili na cedilu.

V.K.

Ne samo dogodki... Odnosi...

V ognju in snegu

Dejstva, ki jih je Mile Pavlin popisal v svoji knjigi, posvečeni globlji obravnavi in razmisleku o okoliščinah, ki so botrovale usodnemu obroču, v kakršnem se je 15. decembra 1943 na poključem Goreljku znašel 3. bataljon Prešernove brigade, so sicer po svoji vnanji podobi dokumentirani izsledki, izjave, pričevanja in kombinirani podatki, po svojem pomenskem bistvu pa globoka in avtentična drama o dogajanjih in odnosih, do kakršnih so ljudi v času silovite zgodovinske prelomnice pripeljala specifična stanja naših tedanjih razmer. K dramatičnosti popisa prispeva že samo dejstvo, da je bilo pisanje o poključki tragediji (in o partizanskih »porazih« te vrste sploh) dolgo – za marsikoga še doslej – nekakšna tabu tema, kajti šlo je za splet posameznih nesmotrnih odločitev, spodrsrlajev, neveščega ravnanja, krivde, ki je bremenila (in na svoj način še zmerom bremenja) posameznike iz tedanjega bataljonskega in terensko-partijskega vodstva (bodisi mrtve, bodisi že živeče), ne nazadnje pa seveda tudi in predvsem ugi banj o izdajstvu, ki pa ni bilo, kot vse kaže, nikoli do kraja razkrito. Problematika tega dogodka in odnosov, ki so do njega tako ali drugače pripeljali, je večplastna in izredno zapletena. Seveda lahko danes o takratnih dogodkih prebiramo in razmišljamo z dokaj manjšo notranjo napestostjo in hkrati z dokaj večjo strpnostjo in vsestranskim razumevanjem, kot je bilo mogoče razmišljati ob njihovih še odprtih ranah. Zdaj stopa zgodba, kot jo je popisal Pavlin, pred nas kot neke vrste objektivna drama o zamotanih življenjskih razmerjih tistega časa. Kot takšno, podobno sinopsisu za skrajno razboleno dramsko fabulo o etičnih breznih, v kakršnih so se znašli neposredni udeleženci takratnih dni, se nam razkriva predvsem sklepno poglavje, ki pod naslovom »Izdajstvo na sledi« obravnava zapleteno problematiko krivde za usodni boj pri Lovski koči, ali natančneje: problematiko izdaje, ki jo je sicer mogoče domnevati in o njej – tudi na podlagi posameznih dejstev – ugibati, ni pa nespodbito dokazljiva. Dobršen del teh presoj je bil in ostaja tipanje v temi, kajti resnica je ostala zaklenjena za sedmerimi pečati molka, ta ali oni, ki je zanjo nemara vedel, pa jo je ponesel s seboj v grob. Tako visi nad vsem, kar se je zgodilo in o čemer nam je še zmerom razmišljati, nekakšen rašomonski nadih.

Padlim v nenadni, težki, nepredvidljivi in neenakopravni poključki bitki je bilo že doslej postavljenih nekaj spomenikov, namenjenih predvsem poveljanju njihove žrtve. Posebne vrste spomenik jim je s svojo knjigo postavil tudi Mile Pavlin, vendar z drugačnimi, zlasti razčlenjevalnimi nameni. Z natančnim poimenskimi in dogodkovnim popisom vseh dosegljivih in dokazljivih dejstev ali okoliščin, ki so pripeljale do usodnih poključkih ur, jih – zapisane v njihov potek – neposredno pospremile in jim sledile kot neizogibne sestavine njihovega razčiščevanja, je skušal karseda vsestransko raziskati vzroke in posledice za ta dogodek v njegovih širših razsežnostih, segajočih daleč prek okvira same bitke, v jedro politično in vojaško organiziranih dejavnosti obojestranske »frontne linije«, v silovitem zgodovinskem spopadu pa tudi v jedro prepletajočih se psiholoških in moralnih lastnosti, ki so obvladovale raznotera človeška življenja.

Pavlinovo pisanje pri vsem tem je in ni zgodovinopisno. Podatki in izjave, ki jih je vestno in zavzeto zbral dolgo vrsto let, so nedvomni prispevki za zgodovino, vendar zapisani brez ambicije, da bi bila z njimi in prek njih izrečena začnaja beseda o vsem, o čemer je govora. Nasprotno: njegov zapis skuša biti kar najbolj odprt, vsestranski, v dobrem pomenu besede reportažen, tudi po tej plati neobremenjen z načini in vsebino prevladujočega zgodovinopisja.

Leposlovna literatura to seveda ni, vendar vsi nastavki pripovedovanja kar kličejo po globlji in umetniški pronicljivosti obravnavi tega spleta dramatičnih motivov v romanu, v filmu ali v kako drugače oblikovani umetniški razčlenitvi enkratne snovi, ki diha iz ozadja bitke pri Lovčevem domu.

V. K.

Zanimivo filmsko srečanje v Cankarjevem domu

Njihovi in naši začetki

Namen predstavitve osmih kratkometražnih prvencev slovenskih filmskih ustvarjalcev: Štiglica, Galeta, Kavčiča, Pretnarja, Hladnika, Klopčiča, Duletića in Ačimovića-Godine ima za cilj ugotoviti in preizkusiti tezo: **na kakšen način so se ideje, zamisli in povsem filmsko obrtni prijem odražali in vplivali na poznejše delo omenjenih avtorjev v njihovih celovečernih filmih.**

Seveda ta teza ponuja veliko število možnih odgovorov, ki zadevajo tako čas nastanka teh kratkometražnih prvencev, specifičnost tem, ki jih obdelujejo, in ne nazadnje obvladovanje filmske obrti, s katerim so vstopali v svet sedme umetnosti. Vse te okoliščine so seveda botrovale nastajanju kratkometražnih filmov, kot so: **Mladina gradi** (Štiglic), **Primorski dnevnik** ali **Bodoči čuvarji neba** (Kavčič), **Planica** (Pretnar), **Fantastična**

balada (Hladnik), **Na sončni strani ceste** (Klopčič), **Na petelina** (Duletić), **Vse za otroka** (Gale), **Piknik v nedeljo** (Ačimović-Godina).

Iskanje stičnih točk med kratkometražnimi prvenci in poznejšimi celovečerci se kaj lahko prelevi v iskanje in odkrivanje zvez, ki jih preprosto ni ali pa jih sploh nikoli ni bilo. Lahko pa nam natančna rekonstrukcija ponudi obilico možnosti, da znotraj postopka »filmske arheologije« zaznamo prve zametke tistega, kar je pozneje tako neizbrisno in natančno določalo slog, izpovednost in umetniško moč omenjenih avtorjev.

Najbrž to ni postopek, ki bi bil zgolj enoplasten, omejen na število osmih avtorjev, ampak je naloga, ki bi jo bilo treba kot širše zastavljeno »raziskavo« aplicirati na vse filmske avtorje, ki so se pojavili v tem našem kultur-

nem prostoru z ambicijo prispevati svoj delež k filmski kulturi.

Znotraj takega »raziskovalnega postopka« bi bilo treba ugotoviti vse elemente, ki konstituirajo neko filmsko delo, bodisi da gre za zgolj dokumentarno registracijo popolnoma vpoto v zahteve časa, senzibilno opažanje drobnih, navidez nepomembnih drobcev iz vsakdanjega življenja in podobno. Prav tako bi bilo treba ugotoviti relevantnost in prisotnost oblikovanja neke ideje od njenega literarno-scenarističnega zametka do končne realizacije.

Nepogrešljivo dejstvo v omenjenih kratkometražnih filmih je tudi vse tisto, kar je oko filmske kamere »zabeležilo« mimo »volje« avtorjev, kar avtor »morda ni hotel«, da bi ostalo »zabeleženo«, pa vseeno je, ne zgolj kot dokument časa in prostora, temveč kot »oblikovanje« zavesti ali še bolje, iskanj

te iste zavesti.

Morda, toda tudi to je zgolj hipoteza, pa lahko s pomočjo omenjenega postopka ugotovimo tudi prenekatero resnico »ustvarjalne diskontinuitete«, »vacuuma«, ki je nastal med kratkometražnim prvencem in prvim celovečernim filmom. Recimo, da »ideje«, zabeležene v kratkometražnem filmu, preprosto niso imele »priložnosti«, da bi se do konca razvile, da bi se oplemenitile znotraj bolj poglobljenega nadgrajevanja vsega, kar so ponujale in obetale.

Toda vsa ta vprašanja ali hipoteze šele stoje pred svojo razrešitvijo, nikakor pred nekim dokončnim odgovorom. Odgovor bomo lahko dobili šele, ko bo »raziskovalni postopek« do te mere razvil ustrezno »metodologijo«, da bo ustrezno »objektivizirala« in »potrdila« nekatere izhodiščne predpostavke.

Milenko Vakanjac

Lovčev hotel pozimi

Rojstni kraj TV-15 je pod smreko

Kurir Tone in njegov boj za dobro delavskega razreda

Med več kot desetimi partizanskimi domačijami, ki smo jih doslej obiskali, ima kmetija v Občicah, ponosna, trdna stavba, ki se že na pogled razlikuje od sosednjih hiš v vasi, poseben predznak. Že dejstvo, da je to rojstna hiša kurirske postaje TV-15, ki letos praznuje štiridesetletnico, naš časopis, ki je po njej prevzel ime, pa dvajsetletnico, uvršča ponosno stavbo z vso njeno burno zgodovino med pomembne mejnike našega narodnoosvobodilnega boja. Marsikaj drugega je še, kar potrjuje drugačnost te hiše, njeno različnost, njeno posebnost v času in prostoru.

Bilo je to kočevarsko domovanje. Kočevarji, prebivalci nem-

stopa možakar, pogled mu je uprt v tla, nato izgine izpred oči.

Občice, hiša, v kateri je bila kurirska postaja TV-15

ške narodnosti, so se leta 1942 izselili iz svojih vasi in se preselili na rodovitnejšo, boljso zemljo, kakršno so si zaslužili po mnenju rajhovskih voditeljev. Odšli so v Obsotelje, odšli so tudi drugam, od koder so pregnali naše ljudi v taborišča in samopašno ter domišljavo zasidli slovenska domovanja.

Odšli so tudi iz Občic, in preden so izginili za vasjo, zagrozili, da se povrnejo s Hitlerjevo zastavo, zmagovalci in - maščevalci...

Hiša, v kateri je leta dolgo gospodovala nemška beseda, je čez noč spremenila svojo vlogo, čez noč je mlado brstje zgodovine prerasčalo starodavnost, ki je bila tuja našemu narodu. Domačijo so zasedli partizanski kurirji. Postala je v nekem smislu - partizanska domačija. Gospodarji so postali - partizanski kurirji, med njimi tudi Tone Može, predvojni komunist, revolucionar, človek, ki je pred razraščajočim fašističnim režimom v letu 1928 pobegnil čez veliko lužo, v Argentino, mož, ki je znal garati in misliti in ki se bo drugo leto zapisal med redke, ki so že petdeset let zvesti partiji.

Zgodovina hiše se začne s kurirji

Razbrazdan obraz. Sivi lasje in živahne, preživahne oči. Nenavadno strmo čelo, ki daje občutek strogosti, ki pa je vendarle ni. Previden korak obvladuje prostor, nekako drsajoč, negotov celo. V kratkem času je trikrat doživel infarkt.

Blok v neposredni bližini jeseniškega domovanja borčevske organizacije, kamor Može večkrat zavije. Rad prihaja k nam, pove žena v pisarni. Pod oknom tipajoče

V predsobi razkošje rož. Može razkazuje, se navdušuje. Limona je polna drobce-nih sadežev, kaktus kot kri rdečih cvetov. Veselje rdi na kot kip izklesanem licu. Mož s postavo mogočnega, od viharjev utrjenega in prebica-

Fantje s kurirske postaje: Tone Može, komandir postaje, Stane Cuznar, komandant kurirskih linij na Štajerskem, Marjan Učakar, komisar dolenjske kurirske linije, in Aleks

nega gorskega bora težko diha.

Zgodovina kočevarske hiše v Občicah, partizanske domačije, je del njegovega življenja.

»Leto pred vojno sem zbral denar za pomoč družinam zaprtih revolucionarjev, avgusta 1941 pa sem že moral v ilegalo. Ni šlo drugače. Nekajkrat sem se za las izognil aretaciji ustašev. Takrat sem živel v Zagrebu. Natančno desetega maja 1942 sem se poslovil od Zagreba in odšel - v gozdove.

Nadaljevalo se je pač tisto, kar sem začel že dolgo pred vojno. Znašel sem se v Gorijski četni, prijatelji so me nekako pretihotapili iz Zagreba, v Vivodino, tam pa sem se pridružil partizanom in kasneje odšel v Kočevski Rog, kjer me je kmalu zajela roška ofenziva, tokrat že v drugi četni prvega bataljona Zahodnodolenjskega odreda. Bil sem politdelegat.

Tistikrat je iz glavnega šta-

pravljali o revoluciji, nekateri, med njimi tudi Tone, pa so leta 1933 postali člani argentinske komunistične partije, sta z očetom spregovorila o delavcih, o nemirih, ki so vse bolj vznemirjali vladajoči razred, o sili, ki je začela prevzemati vajeti v svoje roke. Oče je dal prav sinu...

Nemir, ki je rasel v mladem revolucionarju, ga je privedel v zagrebško partijsko celico. Vanjo ga je petin-tridesetega leta sprejel Djuro Lasković, v njej pa so bili poleg Toneta še Djuro Koloman, Djuro Pintar, Slavko Martinović, Drago Matov-nović in Miško Mesarić.

Cas in dogodki, velikokrat se je spomnil nanje med vasovanjem v Občicah, čestokrat tudi dandanašnji, so ga privedli na dolgo pot, v Španijo.

Ves nemiren je. Želi skuhati kavo. Stežka se, četudi velik, dokoplje do steklenke. Kraški brinjevec se svetlika v njej. Tekočina z njegovega Krasa. Kaj tako dobrega člo-

Tone, slikan leto dni po prihodu v Argentino

vek težko najde, de. To varijo le na Krasu. Vem, da je s spomini v Senožecah:

»Odšli smo v Split, hodili ure in ure v dvojicah in se naposled preselili na parnik, kot drva ležali drug ob drugem. Bilo je nevarno, veliki žarometi z obale so tipali po nas in grozili... zgodilo se je že, da so oblasti zajele skupine prostovoljcev.

Ko smo pripluli na Brač, tik preden bi se morali vkrati na barko, ki bi nas odpeljala na daljno pot, so nas oslepljujoče osvetlili žarometi. Zaregljale so strojnice in vseh stopetdeset, kolikor nas je bilo, je končalo pot. Vrgli so nas v zapore, vrstila so se zasliševanja in potem nenehno, vztrajno iskanje zaposlitve, delo v partijski celici... človek se vendarle ni smel prepustiti malodušju. Verjeli smo, da bo prišel čas, ko bomo znova prijeli orožje v roke in branili pravice delavskega razreda, vseh naprednih ljudi, svobodo:»

In spet govorila o domačiji na Občicah, o kurirski postaji TV-15.

Rojstni kraj postaje je pravzaprav velika, košata smreka, z vejami, ki so se dotikale tal, zavetišče, kakršnega si človek lahko le želi, tam neke v hribih nad Pogorelcem. Pozneje se je preselila v domačijo, ki ji je nudila gostoljublje in varno zavetje. Živahno je bilo takrat v nekdanjem kočevarskem domu,

Partizanske domačije

14

nekako tako kot v kakšnem večjem poštne uradu, pripoveduje. Od vseh strani so prihajali kurirji, tisoč nitk se je stekalo na Občicah.

Bilo je pač življenje, kakršnega je zahteval partizanski red, niti malo podobno živ-

Tone v partizanski uniformi. Smejoč, razigran. Odretje plošče. Partizanska domačija brez očeta in matere.

Infarkt ga skrbi. »Tri tedne po Novem letu se nisem nikamor ganil!« Vpraša, če poznam Golca,

Družina Možetovih: Milan, Ivanka, oče Ivan, Kristina in Tončka

ljenju na kakšni partizanski domačiji.

Pozneje se je Tone Može kajpada še večkrat vrnil v Občice, nazadnje takrat, ko so odkrili ploščo kurirjem na domačiji. Na teh popotovanjih je pazljivo opazoval življenje ljudi v Občicah, Beli krajini, na Dolenjskem, med ljudmi, ki niso nikoli ničesar zahtevali, ki so le - dajali: kruh, prijazen besedo in razumevanje. Tudi v Občicah. Vso dolgo vojno.

»Koliko črnila smo prelili o' policističnem razvoju Slovenije, toda, ko sem hodil med temi ljudmi, sem moral ugotoviti in tesno mi je bilo pri srcu, da smo premalo storili zanje. Navsezadnje je res tudi to, da ti ljudje pravzaprav niti ne zahtevajo veliko, le tisto najosnovnejše, ceste, vodovod, na žalost so tudi kraji v Sloveniji z manjrazvitiimi jih še kar naprej z vso pravico zmerjamo, ki še elektrike nimajo, so pa z brljivkami svetili partizanom...!

Bili so raztreseni kot trosi po poljanah

Tone v Občicah ni vedel, kje so njegovi. Bratje in sestre so bili v gozdovih, toda tudi tega ni vedel. Povedal je oče, ki je petinštiridesetega prišel v Belo krajino. V zadnjem trenutku se je rešil pred aretacijo in prišel na Kordun, se srečal z Milanom, čez nekaj dni pa odšel v Belo krajino. Sedemdesetletni starček je tri mesece vasil v partizanski enoti, potem pa so ga poslali v Semič. Takrat ni vedel, da je v Občicah Tone. Ni mu šlo slabo. Imel je vinograd, popravljaj je lonce, za kar so mu ljudje nosili hrano.

Čestokrat se je srečeval z Nacom Frfilo, komisarjem podoficirske šole v Semiču. Nekoč sta ugotovila, da sta pravzaprav rojaka, iz Senožec doma, in takrat je Nace dejal očetu, če se mu sploh svita, da ima v Občicah sina.

»Se isti dan sva se srečala. Spremenil se je, posivel, postal, kdo ve, kaj ga je vse pekilo.«

kurirja. Golca poznajo vsi slovenski kurirji.

Sladko se smeje, navihano se pripravlja na zgodbo, v kateri sta glavna junaka Golc in Gašper, prava orjaka, takšna, tako bajajo ljudje, ki se ne bi ustrašila ne boga ne vraga.

»Jasno je, da takšni ljudje veliko pojedjo in da so kar naprej lačni.« razpreda Tone med smehom. »Zgodilo se je, da sta Golc in Gašper na svojih kurirskih poteh okoli Občic onemogla in da je lakota premagala vse predsodke in nevarnosti. Kupila sta neke prašičke, očisteni je imel nekako osem kil, spekla sta ga in - pohrustala.«

V Občicah, na kurirski postaji TV-15, so združene tri domačije Toneta Možeta: kočevarska, senožeška in tista,

Tone Može

kamor so se preselili po pobegu iz osovraženega fašističnega režima. Povsod je pustil del svojega življenja, del zgodovine, prav gotovo pa bo najdlje ostala v njegovem spominu ona na Občicah.

Tako ali drugače, Tone je bil junak in z njim vsi, ki jih je gostila kočevarska hiša. Junaki, ker so se znali marsičemu odpovedati.

Precej odlikovanj se je nabralo Tonetu.

V Dolenjskih Toplicah mu je pripel na prsi red za hrabrost Rok Tavčar. Človek bi dejal, da mu je to odlikovanje najljubše.

Milenko Strašek

Izrael čaka v zasedi

Ze nekaj mesecev se nad južnim Libanom zbirajo grozeči oblaki izraelske vojaške intervencije. Ta, kakih 2.500 km² velik košček zemlje med izraelsko mejo, mestom Sidon in Hermonskim pogorjem, je prizorišče nenehnih incidentov in spopadov med različnimi vojskami. Libanonci pravijo temu delu dežele Arkub, toda še bolj znana je zadnjih deset let pod imenom »Fatah Land« – Dežela komandosov. Tu se namreč razprostirajo taborišča palestinskih beguncev, kakor tudi dobro opremljena in do zob oborožena oporišča Palestinske osvobodilne organizacije – PLO.

Del tega ozemlja – kakih 100 km dolg in 10 do 15 km širok pas ob izraelski meji – pa nosi še drugo ime: »Svobodni Libanon«. To je skrbno zavarovana in ograjena enklava, ki si jo je s silo orožja in obilno izraelsko pomočjo podredil odpadniški major libanonske armade Saad Haddad.

Med »Fatah Landom«, z največjim in najbolj utrjenim oporiščem PLO okrog slovitnega srednjeveškega križarskega gradu Beaufort, ter med Haddadovim »Svo-

Libanona izselilo 150.000 ljudi, pretežno muslimanskega prebivalstva, kajti Haddadov »Svobodni Libanon« je enklava libanonskih kristjanov, ki sanjajo o razširitvi »svoje domovine« na celotno ozemlje Arkuba.

Sanje Ben Guriona

Pri teh sanjah imajo Haddadovi kristjani vsestransko podporo Izraela. Izurjeni izraelski tankisti že dolgo časa sedijo v belo pobarvanih tankih enot majorja Haddada; topovi, namenjeni na palestinska oporišča ter na civilna naselja Arkuba, se prožijo pod ostrimi očesi izraelskih vojaških svetovalcev; židovski piloti pa krmilijo najsodobnejše lovske bombnike, ki jih je Haddad z denarjem »tujih občudovalcev« nakupil v Ameriki in Franciji. Tanki, topovi in letala majorja Haddada so »predstraža« Izraela, njegova »varnostna pregrada«, pa tudi njegova iztočnica za uresničevanje starih in nikoli čisto pozabljenih načrtov o osvojitvi libanonskega ozemlja vse do reke Litani in njenih za Izrael tako dragocenih voda.

»Svobodnega Libanona« zaslediti živahno gradbeno dejavnost: pod nadzorom izraelskih izvedencev so Haddadovi mogoče gradili celo mrežo utrdb in sodobnih cestišč, ki imajo zelo čudno skupno lastnost – končujejo se ob mejah enklave, začnejo pa se znotraj Izraela. Vojaškim strategom je skrivnost teh cestišč popolnoma jasna: namenjene so hitrim premikom vojaštva in težkega orožja, kadar bo »napočil čas«, da Izrael znova izvede podoben »blitz krieg« proti Libanonu, kot ga je marca leta 1978.

Pritožbe Libanona

Vse za takšen podvig je že zdavnaj pripravljeno in Izrael je v minulih tednih ob mejah z Libanom oziroma na začetku lepih cest, ki vodijo v zavezniško enklavo majorja Haddada, zbral lepo število vojaštva. 16. tega meseca pa je to navidezno mejo že prestopila izraelska mehanizirana brigada, ki je zavzela položaje v hribovitem predelu okrog osrednjega oporišča majorja Haddada – mestice Marjaoun, ter naperila

od Združenih narodov te dni ponovno zahteval, naj povečajo število svojega vojaštva na tem območju s sedem na vsaj osem tisoč vojakov, kar bi po mnenju libanonske vlade vsaj delno zapolnilo sedanjo vrzel v tamponski coni. Sicer pa je bil Libanon zaradi kopičenja izraelskih čet in glasov o njihovih premikih na območje »Svobodnega Libanona«, se pravi na ozemlje, ki je pod suverenostjo republike Libanon, prisiljen zahtevati od Varnostnega sveta svetovne organizacije, naj zahteva takojšen umik izraelskih enot s sedanjih položajev ob meji. To zahtevo so sprožile tudi zanesljive novice, da je bil že izdan ukaz za napad na jug Libanona.

Toda prebivalci južnega Libanona in palestinskih begunskih taborišč, kakor tudi oboroženi pripadniki PLO ter čet muslimanskih progresistov, so imeli prvih štirinajst dni februarja izredno »srečo«. Obrisi hribovskih masivov južnega Libanona so se izgubljali sredi megle, dežnih nalivov in snežnih metežev. Mrzla zimska vlaga je precej načela bojoviti duh izraelskih tankistov in posebnih motoriziranih udarnih enot izraelske armade, ki že dobra dva meseca čakajo na besedo iz generalnega štaba. Le vreme in mrzlična dejavnost mednarodne diplomacije sta preprečila napad ter dokončno izničenje sporazuma o prekinitvi sovražnosti med izraelskimi in palestinskimi četami, sklenjenega v preteklem letu.

Počiti bi že moralo

Izraelska vlada premiera Menahema Begina se sicer dobro zaveda nevarnosti, ki bi jih prinesla nova oborožena intervencija: utegnili bi spraviti v precep dokončno normalizacijo odnosov med Izraelom in Egiptom, ki bo dosežena po 25. aprilu, ko se bodo izraelske čete umaknile še s preostalega dela Sinajskega polotoka; približala bi spopad s Sirijo, ki ima v Libanonu kar 25.000 vojakov v svojstvu mirovnih čet Arabske lige – in končno, vznejevoljila bi lahko Združene države Amerike, da bi morda začele razmišljati o določenih restriktivnih ukrepih proti Izraelu. Toda kljub vsemu se ji dozdeva, da je napočil najbolj primeren trenutek za onesposobljenje Sirije kot aktivne arabske vojaške sile. V izraelskem obrambnem ministrstvu namreč sklepa, da so notranjepolitični problemi, ki pretresajo Sirijo, prizadeli tudi enotnost njene armade, ter na podlagi tega sodijo, da je treba nadaljevati kampanjo proti Siriji ter izpeljati napad na južni Libanon in na palestinska oporišča, kajti Sirija domnevno ni tako močna, da bi to pot priskočila Palestincem na pomoč.

Napad se je, kot rečeno, že skoraj začel: počilo naj bi 28. januarja, ko so v dolini reke Jordan izraelske varnostne sile ujele tri oborožene palestinske komandose. Obrambni minister Arik Sharon je na sestanku vlade takrat vneto prepričeval ostale ministre, da so bili pogoj sporazuma o prekinitvi sovražnosti dokončno prekr-

šeni in da ima torej Izrael proste roke za »ukrepanje«.

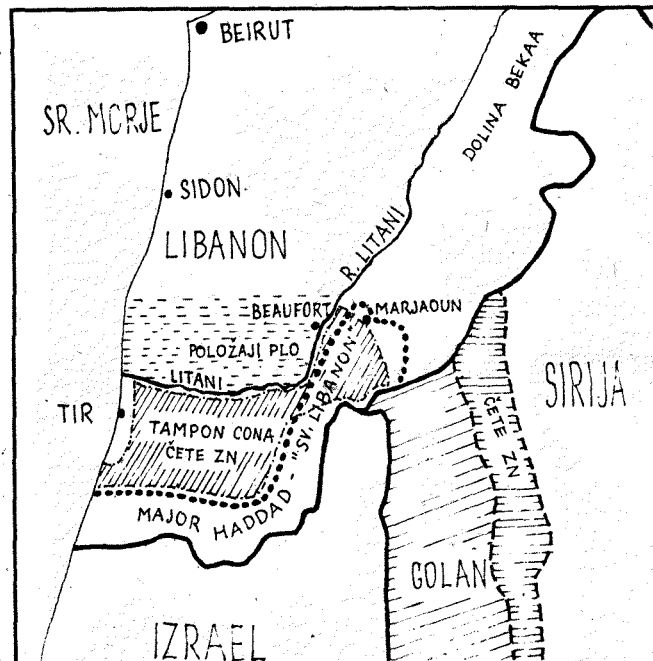
Ministrski predsednik Menahem Begin, najsi je še tako navdušen privrženec nasilnih metod, se je tokrat zadržal, ker domnevno ni želel minirati potovanja egiptovskega predsednika Mubarka v Washington in ker je bilo očitno, da »proizraelske sile« v ameriški vladi in kongresu trenutno niso najbolj popularne. Ukrepal pa je tako, da je poslal poveljnika vojaške obveščevalne službe generalnega majorja Joshua Saguya v Washington, da bi dobil blagoslov predsednika Reagana. Žal, blagoslova iz Washingtona ni bilo. Namesto tega se je pri premieru Beginu oglasil ameriški veleposlanik v Izraelu Samuel Lewis z nalogo, naj prepreči

mo pri kazenskih ukrepih (kot leta 1978), kajti Palestinci bi se lahko odločili za napadanje izraelskih naselij na severu kot lanskega julija, zato bomo to pot zadali odločilni udarec!

Idealna rešitev

Dokončen udar proti Palestincem in južnemu Libanonu je »idealna rešitev« ki Arika Sharona preganja še iz časov, ko je bil izraelski minister za kmetijstvo. Kakšni so pravzaprav izraelski cilji v Libanonu – poleg seveda najbolj očitnega – uničenja palestinskega odporiškega gibanja?

Osrednjega pomena za Izrael je, da si na severu zagotovi precejšen kos nenaseljene zemlje, ki bi jo bilo lahko pretvoriti v zaščitno tam-

Razporeditev vojaških sil v južnem Libanonu

kakršnokoli naglo akcijo Izraela proti južnemu Libanonu. Lewis je menda od takrat gost premiera Begina vsaj vsaka dva dni.

Borili se bomo do zadnjega

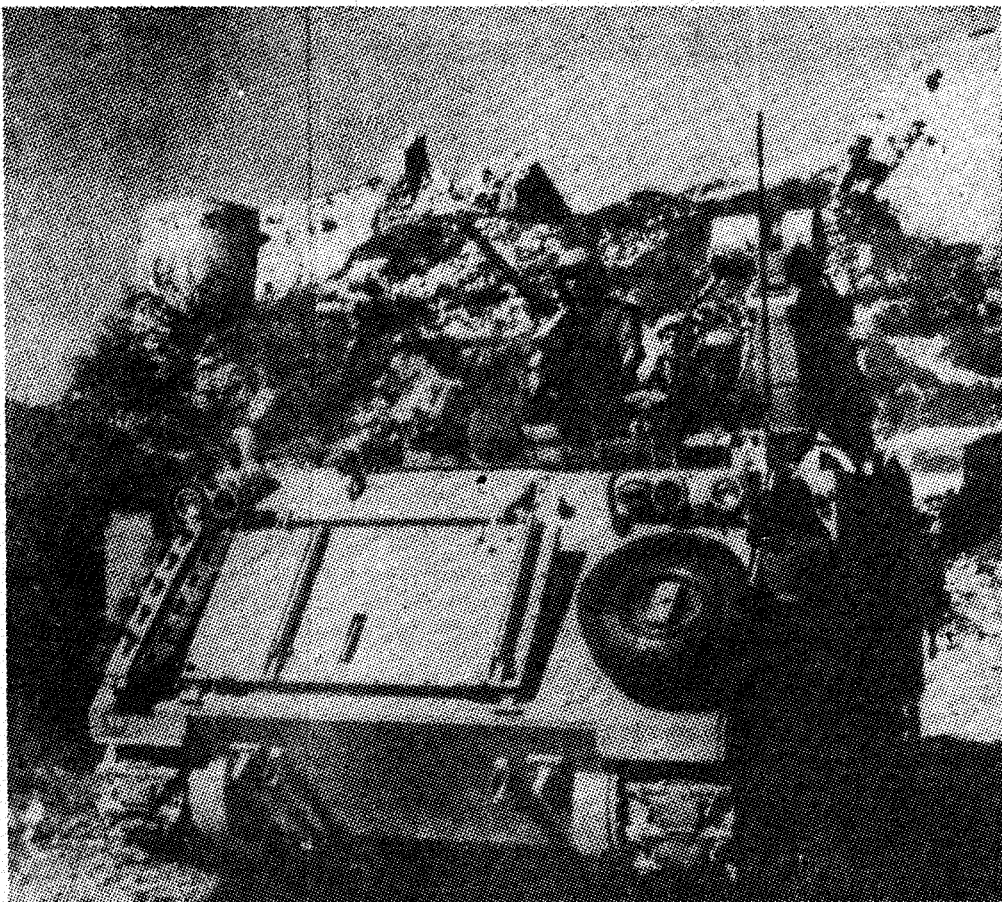
Medtem ko deluje zakusilno »prijateljsko prepričevanje« in ko Izrael kljub vsem pomislekom in zadržkom čaka le na dovolj tehten povod na »provokacijo« v obliki akcije palestinskih komandosov, za katero bi bilo mogoče dokazati, da se je začela z ozemlja Libanona, Palestinci seveda ne držijo križem rok. Voditelj PLO Jaser Arafat si že nekaj mesecev prizadeva, da bi okrepil diplomatski in vojaški položaj palestinskega osvobodilnega gibanja. Po nekaterih virih so se Palestinci oskrbeli z novimi količinami orožja, med drugim z dokaj sodobnimi raketnimi izstrelki, topovi in radarsko opremo. Podobno kot izraelske so v strogi pripravljenosti tudi palestinske čete. »Borili se bomo do zadnjega«, je ob priložnosti dejal Jaser Arafat, »ne bomo dovolili, da bo Izrael nezakonito izvajal agresijo!«

Glavni »govornik« z izraelske strani pa je obrambni minister Sharon, ki vneto obtožuje Sirijo in PLO, da pripravljata vojno proti Izraelu. »Vsaka prekinitve sporazuma o premirju bo imela tragične posledice«, je izjavil pred dnevi. »Toda to pot se ne bomo zadržali sa-

ponsko območje. Hkrati želi preprečiti preobrazbo Libanona v levičarsko državo, v kateri bi imela glavno besedo muslimanska progresistična zveza, ki tesno sodeluje s PLO; njegov interes je celo popolno razbitje Libanona na več majhnih držav, ki bi jih bilo lažje nadzorovati, nekatere med njimi, kot Haddadovo enklavo, pa celo spraviti pod okrilje obrambne zveze. Načrt, po katerem naj bi Izrael obdali s pasom židovskih naselij, zgrajenih na okupirani arabski zemlji, ki ga je izdelal sam Sharon še kot kmetijski minister, ima posebne namene tudi z Libanom. Gre za izvedbo takojimenovanega Loudermilkovega načrta, po katerem naj bi preusmerili tok reke Litani tako, da bi svoje vode dajala reki Jordan in torej širše Izraelu in njegovim gospodarskim in kmetijskim potrebam.

Razsežnosti strateškega in političnega pojmovanja izraelskih voditeljev so svojstvene, to je najmanj, kar je mogoče reči. Mnogokrat tudi zelo logični in na pogled tehtni razlogi ne preprečijo Izraelu uveljavljanje svoje volje. To je doslej že šestokrat dokazal; najsi bo mednarodna skupnost še tako hrumela in žugala, če se bo Tel Avivu trenutek zazdel »pravi«, potem bo udaril. In južni Libanon bo prav gotovo slej ko prej znova žrtev nasilja, ki mu mnogi pravijo »državni terorizem«.

Jože Plešnar

Izraelski tank med vožnjo pod srednjeveškim križarskim gradom Tibnine v južnem Libanonu. Slika je nastala 19. marca 1978, ko je Izrael izvedel »čistilno« operacijo proti palestinskim položajem na Arkubu. Umaknil se je šele po dveh mesecih.

bodnim Libanom« je zagozdena ozka tamponska cona, ki jo nadzorujejo mirovne čete organizacije Združenih narodov. Tu so se modre čelade znašle sredi ene najtežjih nalog: maloštevilne in slabo oborožene so, zato le težko vzdržujejo negotovo premirje. Nešteto se morajo vojaki Združenih narodov pred obstreljevanjem z obeh strani zatekati v globoko izkopane jarke in zaklonišča. Okoliško civilno prebivalstvo pa je izpostavljeno na milost in nemilost vsakomur, ki se znajde za sprožilci najsodobnejših topov in minometov. V minulih letih se je z ožjega območja južnega

Komaj teden dni po razglasitvi neodvisnosti države Izrael je njen oče David Ben Gurion v svoj dnevnik 21. maja 1948 zapisal: »Ahilova peta arabske koalicije je Libanon. Muslimanska nadvlada v tej deželi je umetne narave in jo je lahko razrušiti. Ustanoviti bi bilo treba kristjansko državo, ki bi imela svojo južno mejo na reki Litani... S to državo bi podpisali pogodbo o zavezništvu...«

Haddadov »Svobodni Libanon« je nekaj takega, kot si je predstavljal Davin Ben Gurion, in Izrael ga »neguje« z vsemi sredstvi. Minulo leto je bilo na celotnem območju

svoje topove proti palestinskemu Beaufortu. Položaje Palestincev in Izraelcev tu ločuje samo tri kilometre »tanka« tamponska cona, ki jo nadzorujejo mirovne čete organizacije Združenih narodov. Toda, zaradi neugodnega hribovitega terena in razredčenosti njihovih postojank, je na tem območju precejšnja vrzel, ki jo utegne Izrael s pridom izkoristiti. Kot so s palestinske strani že večkrat opozorili, lahko ta »prazen prostor«, kjer je navzočnost modrih čelad komaj zaznavna, Izrael izkoristi za premike tankovskih enot proti reki Litani.

Ni čudno, da je Libanon

Pogovor z dr. Radom Komeljem, predavateljem na ljubljanski medicinski fakulteti, ljubiteljem narave in »privatnim zagovornikom« varstva narave

Varovanje narave ni le tema za sestanke

O varstvu narave spregovorimo ponavadi glasneje, kadar nam po radijskih valovih sporočijo, da je zrak v Ljubljani, Celju ali katerem drugem jugoslovanskem mestu čez dovoljeno mejo onesnažen. Spregovorimo pa sem ter tja tudi takrat, ko zagnani posamezniki opozorijo v pisnih bralcev tega ali onega časopisa, da se s kakšnim novim industrijskim objektom ali novo gradnjo električne centrale obeta uničenje kakšnega koščka še neoskrunjene narave. Načeloma smo vsi za varstvo narave, ko pa gre za posamezna, določena vprašanja, za opredelitev za ali proti gradnji posameznih družbenih pomembnih objektov, ponavadi prevladajo ekonomske potrebe sedanjega trenutka.

»Ekonomija je nedvomno z vprašanji varstva okolja tesno povezana,« je dejal v uvodu dr. Rado Komelj, docent za biokemijo na medicinski fakulteti v Ljubljani, sicer pa zagnan zagovornik varstva okolja, ki smo ga kot »privatnega zanesenjaka« zapletli v pogovor o nekaterih vprašanih varovanja našega naravnega okolja. »Prav ekonomska in gospodarska razdrobljenost, ki se kaže tako v jugoslovanskem kot v slovenskem elektro gospodarstvu in industriji povzroča, da še vedno ni mogoče, takšno skupno dogovarjanje, ki bi zagotavljalo čim manjše uničevanje narave. Pri vsem našem razvoju pa si vendar ne smemo dovoliti, da bi našim zanamcem uničili več kot polovico te naše čudovite dežele. Izginja naš kraški – dinarski svet, izginjajo gozdovi... Menim, da si ne moremo privoščiti, da bi postali Porurje.

Marsikdaj so ta vprašanja najtesneje povezana z razrezom občinskih kolodcev. Če pogledamo, kako je razdrobljena naša aluminijaska industrija, je že

grajska aluminijaska industrija je že dvakrat zastrupila Moračo in ogrozila življenje v Skadarskem jezeru. Podobno je tudi z aluminijasko industrijo pri Zvorniku... Ni enotno organizirane metodologije odlaganja odpadkov in tudi ni dovolj premišljeno, preden se izgradnje takih industrijskih objektov lotimo.

Ker so za titograjsko aluminijasko industrijo potrebovali velike količine električne energije, je bilo treba zgraditi HE na Pivi. Jezero, ki je nastalo ob hidroelektrarni, je dolgo kakšnih petdeset kilometrov in je zalilo vso dolino: celo novo mesto se morali postaviti za prebivalce z vodo zalitih naselij. Izgnil je značaj kraja, spremenilo se je naravno okolje, novo naselje je zgrajeno v lesu in kamnu, v alpskem slogu... Ljudem bo treba priskrbeti nova delovna mesta, nove industrijske obrate...

Ali pa pogledajte širše področje Neretve, kot je na primer sistem HE na kraških poljih: nastala je vrsta sprememb vodnega režima. Nižje ležeča polja

dokončno pa sta »padli« Morača in Drina, v nevarnosti je že Neretva nad Jablanico...«

Vsekakor imajo vprašanja na temo varstva okolja več odgovorov. Odvisno pač od tega, kdo sprašuje, in seveda, kdo odgovarja. Občine si želijo hitrega razvoja, republike prav tako in enako federacija. Naše vsakdanje potrebe za višjim standardom so vse večje, in radi bi vse dosegli čimprej in čim ceneje. Naravi pa nasilno spreminjajo podoba dan za dnem: doline se spreminjajo v jezera, gozdovi v obsežne poseke; živalstvo in rastlinstvo, ki se je še pred stoletjem bohotilo po posameznih po-

napravila še najmanj škode. In tudi dejstvo, da od doslej splošno razširjenih načinov pridobivanja električne energije atomske elektrarne najmanj posegajo v naravno okolje, je prepričljiv razlog ZA. Vendar se pri tem pojavljajo drugi problemi, kot je vprašanje odlaganja atomskih odpadkov (tega tudi drugod po svetu še niso zadovoljivo rešili) upoštevati pa je tudi treba možnosti nesreč ter hudih posledic, ki bi jih lahko le-te povzročile. Vendar nisem nasprotnik gradnje atomskih central, ali bolje rečeno, določene števila AC, ki bi imele natančno premišljene lokacije, določene šele po obširni vsestran-

snajujemo le voda, ampak tudi zrak, gozdove...

Še najbolj pa se jezim in me motijo parcialne študije o varovanju okolja, v katerih so še vedno zastopani le parcialni interesi. Taka je po mojem mnenju študija, ki obravnava porečje Ljubljane. Če pogledamo v tej študiji razčlenjeno »večnamensko eksploatacijo« Cerkniškega jezera, imam takoj vrsto pripomb: gre za zamisel popolne zaježitve Cerkniškega jezera z betonskimi jezovi in pregradami in ena od namembnosti naj bi bil rezervat pitne vode za obalno-kraško področje. Mimogrede naj povem, da so najnovejše

zakaj se toliko pogovarjamo o »problemu Cerkniškega jezera«. Zakaj vendar je to problem? Saj je dogajanje na Cerkniškem jezeru svetovni naravni fenomen. Ali nas res tako neznansko moti vse, kar imamo danega od narave?! Navsezadnje je tudi to vprašanje naše kulture!

Tako kratkovidni smo včasih! Ne vprašamo se, kakšna vrednost je šla »po vodi«, ko onesnažimo reko, zato pa zelo hitro izračunamo, koliko novcev bo treba odšteti za prenehanje onesnaževanja... Vsaj Sočo in Ljubljanico bi od slovenskih rek še lahko rešili. Za Kolpo tudi že obstajajo neki načrti o pridobivanju elektrike. Mislim si, kaj bi bilo, če ne bi teh načrtov o izkoriščanju vedno navili na stooštote zahteve? Če bi na primer obnovili na Kolpi že skoraj uničene jezove, ki jih je bilo včasih polno in na mestu nekdanjih mlinov postavili majhne HC, ki bi sicer ne dajale stooštote učinkov, morda le polovične, bi pa zato ohranile eno prelepih slovenskih dolin v skoraj neokrnjeni lepoti? S temi vprašanji ni po moje nič drugače, kot če bi naenkrat začelo primanjkovati bron, pa bi se nekdo spomnil preliči Prešernov spomenik...«

Mladega znanstvenika razmišljanje je, kot smo uvodoma dejali, »privatno razmišljanje zanesenjaka«, toda kot pravi sam, bi svoje poznavanje vprašanj o varovanju našega naravnega okolja rad razširil, pomeril svoja razmišljanja in mnenja z drugačnimi in bi tako lahko bogatil ter tudi sproti popravljal svoje znanje na tem področju. Za to pa bi morali biti na voljo podatki strokovnjakov za vsak posamezen primer. Ker tega ni, so tudi javne razprave neučinkovite in preskromne. Če bi bile pogostejše in kakovostne, bi se tudi občani, ki so jim ta vprašanja sedaj tuja, lahko skozi razprave izobraževali in se usposabljal za vključevanje vanje.

Dr. Rado Komelj je omenil še eno področje, ki bi ga morali v vseh načrtovanjih obravnavati hkrati z varstvom narave: to je področje SLO in družbene samozasčite. Skratka, gre za področje dela, ki zahteva sodelovanje strokovnjakov iz najrazličnejših področij, timsko delo, ki ne bi smelo biti omejeno z občinskimi in drugimi plotovi.

Bojana Žokalj-Jesih

Tale sestavek smo pripravili z mnogo bolj skromnim namenom, kot je obsežnost tematike, ki smo se je dotaknili. Želeli smo spodbuditi vaše razmišljanje o varovanju našega skupnega bogastva – narave. Zavedamo se, da je v tem klobku množica vprašanj, ki jih le s članki ne bomo razrešili. Ker pa se bliža pomlad in bodo po premnogih krajih spet stekle mladinske akcije čiščenja ožjih življenjskih okolij, porečij, gozdov, ulic in naselij, smo prepričani, da bomo mladim podžgali polet in voljo do teh koristnih akcij že s primernimi pogovori, z opozarjanjem na posamezne primere onesnaževanja okolja in nenazadnje z opozarjanjem na osebno kulturo v odnosu do narave.

to dober primer za pogovor na temo varstva okolja. Na Neretvi se sproča cela veriga ekoloških problemov zavoljo nedorečenih posegov v naravo. Rdeče blato, ostanek aluminijeve proizvodnje, so vozili v kraške vrtače in jih zatrpavali vsevprek. Pri tem pa je še vedno neznanka, kaj bodo storile podzemne vode. Kje se bo neenačrtno človekovo delo za razvoj obrnilo proti njemu. Takih primerov je vse polno: tito-

so pogosto poplavljeni, nekdanji kraški videz tudi tu izginja... Pred časom so obljubili, da bodo z na novo urejenim vodnim režimom in hidrocentralo dobila polja dovoljve količine vode in bodo bolj obrodila. Toda tako razmišljanje in obljubljanje je na trilih nogah. Saj poznamo tisto pesem... hercegovski kras! Kje bodo tu plodovitna polja?

Komaj so dosegli, da je ostala neokrnjena Tara:

krajinah, bo kmalu ostalo ohranjeno le še na ozkih predelih ali pa celo v rastlinjakih in akvarijih... in tisti, ki dvigujejo glas v bran varstvu okolja, so v luči onih drugih, ki jim je v mislih na prvem mestu le ekonomija sedanjega trenutka, nerealni sanjači. Najbrž pa je vendarle res, da nista prava resnica in prava pot le na eni ali drugi strani. Dolgoročneje načrtovanje, skupinsko delo pri načrtovanju razvoja različnih panog gospodarstva in nenazadnje tudi vzgoja ljudi za varstvo okolja bi morali obroditi boljše uspehe.

Kaj pa AC?

Naša prva atomska električna centrala je tudi sprožila val razmišljanj o možnostih nevarnega onesnaževanja okolja. O tem vprašanju razmišlja dr. Komelj takole: »Iz današnjih izkušenj v svetu, po statistikah o obolenosti in žrtvah zaradi onesnaženega okolja, je proizvodnja električne energije v atomskih centralah

ski strokovni in javni razpravi.«

Narava ni od včera

Pogovor nas je zanesel v razmišljanja o širših možnostih za prihodnost in ker se nam je zazdelo, da smo se preveč oddaljili od vprašanj, ki nas pri varstvu okolja tarejo ta čas v našem ožjem okolju – Sloveniji, smo dr. Rado Komelja povprašali še o tem, kaj ga najbolj jezi in kaj je v Sloveniji najaktualnejša tema na področju varovanja naravnega okolja.

Kar z rokava je stresel tisto, kar ga najbolj boli: »Notranjska Reka je popolnoma onesnažena. To si velja prav ogledati! Rjava gosta brozga teče po dolini in reševanje tega vprašanja iz leta v leto odlagajo. Skupnost za varstvo okolja je tožila ilirskobistriško občino in tamkajšnjo industrijo – pa še vedno ni nič od tega. To je konkretni primer, seveda bi jih lahko našli še več. Saj ne one-

študije o možnostih za pridobivanje pitne vode na obali in Krasu že naše drugačne rešitve. V študiji o porečju Ljubljane je voda iz Cerkniškega jezera predvidena celo za hladilni sistem AC Krško, deloma za manjšo HE nekje pri Vrhniki in nenazadnje je pritaknjenih še vrsta utopičnih zamisli, ko naj bi kamnolome ob jezeru »zamaskirali« s hoteli za nudiste! Vsi pa vemo, da ima Cerkniško jezero svoje zakonitosti in ni mogoče predvideti vseh posledic, ki bi jih povzročilo nasilno prekinjanje naravnega delovanja kraških vodnih pojavov. Rakov Škocjan bi že ostal brez vode...

Planinsko polje, ki naj bi bilo tudi vodni zbiralnik, bi se po omenjeni zamisli polnilo in praznilo v sosledju – dan in noč. Ko tako prebiram in razmišljam ob tej in podobnih študijah, prihajam vedno znova do sklepa, da je naša deželica premajhna, da bi si smeli privoščiti take poizkuse. Sploh ne vem,

Anton Ponikvar, »bankar« z Velikega Osolnika

Medsebojna povezanost in solidarnost sta bili pogoj za uspeh – Do roške ofenzive so imeli »šmirarji« z Velikega Osolnika ljudsko oblast.

V zaselku Veliki Osolnik, ki se razprostira vkleknjen v dolensko gričevje med Turjakom, Robom, Velikimi Laščami in Rašico, živijo ljudje, poznani daleč naokoli po svoji delavnosti in organiziranosti že od vladavine Avstro-Ogrske in časa stare Jugoslavije.

Nehote se jih še danes drži ime »šmirarji«. Vendar so na to ponosni, saj brez njihovega »šmira« ne bi gladko tekli prenekateri dolenski voz. Nosili so ga v lesenih »bankah«, ki so držale približno 25 kilogramov. Pot jih je nemalokrat zanesla tudi do Trsta. Vendar tega dandanes ne opravljajo več. Zadnji »bankar« je vzel pot pod nož pred 100 leti.

V čem je pravzaprav skrivnost organiziranosti, ki se je pokazala tudi med NOB? Izvira iz ljubezni do rodne grude in velike solidarnosti, ki je bila značilna že za čas »bankarjev«. Vsi vaščani so družno nabirali material, ga prekuhávali in prodajali kot »šmir«. Le skupno delo je lahko prineslo uspeh. Povezanost se je pokazala tudi v prvih dneh odpora ob okupaciji jugoslovanskega in slovenskega ozemlja.

Med prvimi, ki nista priznavala okupacije in se pričela boriti za pravice delavskega razreda in kmetov na tem območju, sta bila Jože Centa in Jože Marinšek. Jože Centa je že dosti prej okusil, kakšen naj bi bil okupacijski škorenj. Delal je v Nemčiji, kjer se je priključil gibanju delavskega razreda. Gibanje je bilo v krvi zatrti s prihodom fašizma na oblast. Iz Nemčije je odšel v Rusijo,

kjer je postal član komunistične partije. Pred razsulo stare Jugoslavije je prišel nazaj v domovino. Po okupaciji pa je že v prvih dneh pričel delovati kot partizanski aktivist. V letu 1941 se je priključil prvim partizanom. Leta 1944 je bil ustreljen v kraju, ki mu domačini pravijo »Pod Pečami«. Od njega je leta 1941 prevzel aktivistično delo Anton Ponikvar, »bankar« z Velikega Osolnika, ki nam je o svojem delu v NOB tako pripovedoval:

»Pred okupacijo sem služil vojsko v artilerijskem polku stare jugoslovanske vojske, glavni štab je bil na Blokah. Ob prvih zasedbah jugoslovanskega ozemlja nam je kapetan naročil, da ves vojaški material, ki ga ne moremo nositi, uničimo, puške in strelivo pa naj odnesemo s seboj. Rekel je, da ga bomo že še rabili. Starojugoslovanska vojska je bila razpuščena in vsak se je napotil proti domu. Na poti iz Blok proti Ložu smo vsi spontano pričeli z vzklikanjem gesel »bolje rat nego pakt«. Doma sem prišel v stik s takratnim okrajnim aktivistom Jožetom Cento, ki mi je po odhodu v partizane zaupal nalogo, ki jo je opravljal do takrat on.

Kot aktivist NOB sem bil zadolžen za zaselke oziroma vasi Veliki Osolnik, Laze, Škamelc, Srnjak z nalogo povezovanja ljudi in zbiranja prostovoljcev za razne akcije zbiranja orožja, hrane, obleke, sanitetnega materiala. V naši hiši je bila tudi partizanska kurirska javka. Pri cerkvi nad vasjo smo imeli organizirano partizansko-civilno stražo.

Tako smo delovali na na-

šem območju do leta 1942, do roške ofenzive. Ze takrat smo imeli civilno zaščito, ki je bila sestavljena iz civilnega prebivalstva in partizanov. Združena je bila v odbor, kateremu je predsedoval Franc Purkar. Med ostalimi nalogami, za katere smo bili zadolženi, je bila tudi preskrba partizanskega zaledja.

Malo pred roško ofenzivo je prišlo na Kuclju pri Rašici do oboroženega spopada, ki naj bi zastrašil sovražnika. Zaradi odprtosti terena in mitralješkega gnezda v cerkvenem zvoniku na Rašici so bili partizani skupaj z oboroženimi civilni odbiti, ustreljeni pa sta bila dva partizana. To italijanske ofenzive ni zdržalo in sovražnik se je približeval našim krajem. Skupaj s partizani smo se pripravljali na oborožen spopad. Vaščani, predvsem starejši, ženske in otroci, so se skrili v pripravljene barake na Repniku.

Glavni udar italijanske ofenzive se je osredotočil na cerkev nad Velikim Osolnikom, po vojaško na koti 723, kjer smo se tudi vkopali. Zaradi premoči sovražnika, predvsem pa podpore letal in topov, smo se pričeli umikati. Partizani proti Robu, mi civilni pa v barake. Italijani so zavzeli naše vasi in od vaščana, ki se ni uspel skriti, zvedeli, da so se drugi poskrili v gozdu. Zahtevali so, da se morajo vsi vrniti najkasneje v 24 urah. Zagrozili so, da bodo drugače požgali vse domačije. Ljudje so prišli na domove in ostala jim je cela streha nad glavo. Ze pred prihodom Italijanov v naše vasi sem vedel, kaj mi sledi, če bi me ujeli. Zato sem se tri dni skrival v skalni jami Pod

Pečami. Vendar je vaščan Anton Levstik povedal Italijanom, da sem jaz tisti komunistični aktivist, ki ga iščejo. Zaradi tega so odpeljali v vaško cerkev mamo, očeta, ženo, dve in pol leti staro hčerko in 5 mesecev starega sina. Hišo so uničili. Kasneje so očeta in mater izpustili, ženo in otroke so v živinskem vagonu pripeljali v Ljubljano, kjer so ženo premestili v šempeterske zapore. Ker je zbolela, so jo dali v bolnico, prav tako petmesečnega sina zaradi podhranjenosti. Deklico so poslali v dečji dom.

Ker je takrat veljala ne-

in odpeljali na zaslisanje na Rašico. Od tam so me vkleknjenega odpeljali v Lašče, kjer me je v okrajnem zaporu skorajda zaklal »cofar«. Od tam sem bil prepeljan v ljubljanske sodnijske zapore, po sedmih dnevih sem bil interniran v taborišče na otoku Rabu. Po mesecu dni životarjenja v taborišču so me prepeljali v Ljubljano, kjer sem bil obsojen na 7 let zaporu. Trinajst mesecev sem trohnel v italijanskih zaporih Castello Franko in Spalletu. Skupaj z Janezom Kolencem iz Novega mesta, ki mi je bil sotrpni, sva pobegnili s še tremi Angleži, dvema Avstrijcem in enim Italijanom.

movinsko vojsko. Dodeljen sem bil protiletalski zaščiti v Bariju. Po končanem tečaju, ki ga je vodil neki Anglež, so nas prepeljali na otok Vis. Ze po nekaj dnevih smo v akciji, na otoku Stamu zajeli celotno posadko in ladjo nemške mornarice. Nato sem sodeloval v borbah po Dalmaciji, Bihaču, Kninu, nazadnje v borbah za osvoboditev Trsta, ki smo ga na žalost kasneje izgubili.

Svojo vojaško obveznost sem zaključil v Petrovaradinu in največje veselje mi je bilo, ko sem teden dni pred koncem vojaščine prisostvoval vojaški paradi, ki se jo je udeležil tudi tovariš maršal Tito. Prijahal je na belem konju. Na govorniškem odru je govoril nam vsem in v poduk ostalim. Konec svojega govora je obeležil z besedami SMRT FAŠIZMU, SVOBODA NARODU.

Po končani vojaščini sem se vrnil domov na Veliki Osolnik, kjer so me čakali žena in otroka. Hiša je bila popolnoma razdejana in jo je bilo potrebno temeljito popraviti. Kot vse ostale smo popravili za silo tudi našo, v katero se je nato preselil krajevni odbor, kateremu sem bil zopet, a tokrat v svobodi, na čelu jaz.

Danes ne opravljam več teh dolžnosti, vendar mi je v veselje, ko vidim, da se kaj novega postori v naši okolici. Tako je sklenil pripoved 70-letni Anton Ponikvar, »bankar« z Velikega Osolnika.

Emil Hočevar

Kota 723 – cerkev nad Velikim Osolnikom je bila med NOB partizanska opazovalna točka, med roško ofenzivo pa trd oreh sovražniku, ki jo je zavzel šele ob pomoči letal in topov. (foto: Emil Hočevar)

kakšna »bela karta«, po kateri so ustrelili vsakogar, ki je bil le malo sumljiv, sem se šele po tretjem dnevu, ko se je ofenziva malo poglobila, odpravil proti domu. Ker sem bil izdan, so me Italijani ujeli

Ker nama je bila pot do domovine zaprta, sva se hotela pridružiti z ostalimi pobeglimi angleški vojski, toda brez uspeha. Štirinajst dni sem bil z italijanskimi partizani, nato sem se javil v do-

Tone Kebe

Notranjski padli in umrli prvoborci

Postojanke zaradi močnega odpora niso uspeli zasedeti, bil pa je za partizane velik moralni uspeh, sovražniku pa je akcija povzročila preplah in večjo previdnost. Takrat je iz postojanke pobegnil neki slovenski orožnik in se priključil partizanom. Pozneje se je hrabro boril. Napad na Podpeč je vodil operativni oficir Milan Švigelj, ki je pozneje padel. Po napadu so se borci Puntarjeve čete umaknili v svoje taborišče.

Italijani so kamnu zatem pripravili povračilni napad s prodorom v Kamnik. Požgali so vse kozolce in dve hiši. Osem ljudi so ustrelili. To je bil zastraševalni ukrep zaradi nepo-

kornosti. Hoteli so ustreliti še tri dekleta, ki so jih postavili pred zid. Dva borca, ki sta bila nekje v bližini, sta sprožila nekaj streliv in v preplahu italijanskih vojakov (hrabri so bili najbolj ob zvezanih ljudeh – op. p.) so dekleta pobegnili in se rešila smrti.

V Preserju in Kamniku se je nakopičilo še več italijanskih zelencev. Nenehni napadi na Preserje, rušenje proge, zaustavljanje vlakov, še zlasti transportnega, ki je prihajal iz Poštojne, stalni napadi na cisterne, rezanje žic in uničevanje še drugih komunikacijskih naprav, podiranje dreves čez progo in ceste, vse to je italijanske vojaške enote sililo, da bi enkrat za vselej opravili s partizani. Z velikimi silami so pritiskali in zasedli prve izhodiščne položaje. Kmalu zatem pa so se že zapletli v boje z znatno manjšo in slabše oboroženo partizansko enoto. Kljub trdovratnemu upiranju partizanov so italijanski vojaki rinili naprej. Imeli so okrog 1200 vojakov in so prodirali ob podpori štirih tankov.

Bitka se je odvijala 2. junija 1942 med Gornjo in Spodnjo Brezovico. Kolona je prodirala iz Preserja proti Rakitni in na poti jih je zaustavljala skupina kakšnih šestdesetih partizanov. Z junaškim odporom so borci napadalce na Gornji Brezovici zaustavili. Še več! V treh skupinah so jih pognali v dolino proti Preserju. Nekoliko prej je padel komandir druge čete Pavel Mikuž-Bolte in na Puntarjev klic »maščujmo komandirja Bolteja« so se borci še bolj zagrizeno pognali za italijanskimi vojaki, ki so se neurejeno in panično razbežali. Italijani so imeli precej mrtvih in ranjenih, partizani pa so poleg komandirja izgubili še enega borca.

Napade na vlake in uničevanje komunikacij so borci druge čete kombinirali s tretjo četo, ki je to delo opravljala med Borovnico in Verdom.

Ob napadu na vlak internirancev 28. junija 1942 pri Verdu, je sodelovalo le nekaj borcev

druge čete, ki jo je še naprej spremljal in vodil Jože Molek-Puntar. Rešeni interniranci so pomnožili vrste krimskih in kozleških partizanov.

Tik pred roško ofenzivo je druga Puntarjeva četa opravila še važno preskrbovalno akcijo. V četo so prišli na pogovor člani štaba bataljona in odreda in se s četnim vodstvom pogovarjali o zaupnih stvareh. Seznanili so jih, da v Ljubljani pripravljajo pošiljke raznovrstnega blaga za potrebe partizanov in da ga

bodo odpremili na postajo Drenov grič v zaprtih vagonih, ki jih bodo previdno in organizirano postavili na »slepi« tir. Borci in terenci naj bi blago hitro iztovorili in odnašali na dogovorjena mesta v Dolomitih, Krimu in Mokrcu. Za krimsko smer je bila določena druga četa.

Prvi vagon je bil po izvršni akciji in organizaciji ljubljanskih aktivistov, še zlasti v vrstah železničarjev, postavljen na »slepi« tir v prvih dneh meseca julija 1942, drugi 8. – 9.

»Jože Molek odkriva spomenik druge čete na Kališci.«

Zbrali so se borci več generacij

Znani slovenski zgodovinar prof. Janko Orožen iz Celja je bil ob svoji devetdesetletnici deležen izredne pozornosti, ki jo je pa tudi povsem zaslužil. Je namreč izredno delaven že od svoje rane mladosti. Rojen je bil 10. decembra 1891 v Turju nad Hrastnikom. Po maturi na mariborskem učiteljskem 1911. leta je stopil v učiteljsko službo. Ko so se pa nad Balkanom in Evropo začeli zgrinjati črni oblaki, ko so se pričeli vojaški spopadi, najdemo tega po naravi izredno mirnega in skromnega človeka med dobrovoljci, ki so na raznih frontah rušili Avstro-ogrske monarhije in se borili za osvoboditev teptanih slovanskih narodov. Leta 1917 je kot avstrijski vojak prešel na romunski fronti v Rusijo, tam pa se je želel priključiti češki legiji dobrovoljcev. Potem ga je pot zanesla s slovenskimi, srbskimi in hrvatskimi dobrovoljci čez Francijo na solunsko fronto. Dodeljen je bil 8. srbskemu pehotnemu polku, s katerim je leta 1918 prešel v Vojvodino in leta 1919 tudi na koroško fronto, kjer so se borili za našo pravično severno mejo.

Med vsemi čestitkami in priznanji ob devetdesetletnici izredno plodnega življenja in dela je bilo prav gotovo izredno zanimivo in po svoje nadvse prirčno srečanje pripadnikov štirih generacij dobrovoljcev in prostovoljcev, ki so se že v balkanski vojni in potem v I. svetovni vojni borili za zrušitev Avstro-ogrske monarhije, proti Nemcem in Bolgarom, v letih 1918/1919 za našo pravično severno mejo, nekateri pa v letih 1917-1920 v vrstah Rdeče armade. Tovariškega sre-

čanja 28. januarja t.l. v Celju so se udeležili tudi zastopniki preporodovcev in srbskih dobrovoljcev v Italiji, dobrovoljcev bataljona dr. Pivka in češkoslovaške legije ter predstavnik upornih mornarjev v Boki Kotorski (ki je bil 1918. leta član revolucionarnega odbora upornih mornarjev na avstro-ogrskem vojnem brodu Gea). Pismene čestitke so mu poslali bivši dijaki gimnazije v Murski Soboti, kjer je prof. Orožen poučeval v letih 1921-1924, srečanja so se udeležili predstavniki njegovih dijakov s celjske gimnazije. Na srečanju so bili seveda tudi predstavniki celjskih družbenopolitičnih organizacij, upravnih organov in ustanov.

Profesor Janko Orožen velja za enega izredno spoštovanih zgodovinarjev. Že pred vojno je ob delu opravil gimnazijsko maturo, ker se z učiteljsko izobrazbo ni zadovoljil, potem je v Pragi študiral pravo; diplomiral je na novoustanovljeni ljubljanski univerzi iz slovensčine in zgodovine kot glavnih predmetov in iz geografije kot stranskega predmeta. Od leta 1924 do 1941, ko ga je okupator pregnal v Srbijo, in od 1945 do 1954 je poučeval na gimnaziji v Celju, potem je urejeval in vodil celjski arhiv do upokojitve 1965. leta. To pa še zdaleč ni pomenilo umiritve, saj še danes piše in ustvarja.

Z ustvarjalnim delom je pričel prof. Orožen že v prvih letih po prvi svetovni vojni, ko je vsestransko deloval. Napisal je vrsto zgodovinskih in zemljepisnih učbenikov, več pedagoških raz-

prav, prevajal iz češčine, rusčine in francoščine. Priredil je učbenik češkega jezika za Slovence, napisal in prevedel več del o Češkoslovaški, napisal več zgodovinskih razprav. Že leta 1927 je presenetil s prvim delom Zgodovine Celja, sledili pa so še drugi, saj je znan kot izreden poznavalec in raziskovalec zgodovine Celja in njegove okolice. Poleg številnih njegovih del poznamo zajetna dela: Zgodovina Trbovelj, Hrastnika in Dola, Zgodovina Celja in okolice od začetka do leta 1848, potem še od 1849 do 1941 in nazadnje Oris sodobne zgodovine Celja in okolice 1941-1979.

Nedvomno si je profesor Orožen s svojim neutrudnim delom postavil časten spomenik. Prejel je številna odlikovanja, priznanja in nagrade. Posebno vesel in počaščen je bil, ko je prejel pred leti iz rok generalnega konzula ČSSR visoko odlikovanje reda belega leva, eno najvišjih češkoslovaških odlikovanj.

Lahko si predstavljamo, kako prijetno presenečen je bil ta sicer izredno skromen kulturni delavec, ko se je znašel sredi starih borcev in prijateljev. V prijetnem vzdušju je preživel lepe trenutke kot posebno nagrado za njegovo junaško vedenje od prvih dni, ko so se začeli boriti slovenski dobrovoljci, pa vse dokler nismo zaživel v svobodni, socialistični domovini, ki take svoje sinove zelo spoštuje in ceni. Želimo mu, da bi ob delu, kakor je navajen, doživel še več lepih dni in zadovoljstva.

Rudolf Uršič

Naši znaki

Slavna II. grupa odredov

Naša II. grupa odredov je bila dejansko prva slovenska partizanska brigada, čeprav ni nosila tega imena. Imela je vse bojne značilnosti kasnejših brigad in zato je prav, da imamo danes skupnost borcev I. slovenske brigade - II. grupe odredov. Najpomembnejše pa ni to, da je bila prva, pač pa vse tisto, kar so njeni borci in borke prispevali k zmagi slovenskega boja za svobodo in pravičnejši svet.

Karkoli bi zapisali o zgodovini II. grupe odredov, bi bilo odveč. Posvečene so ji cele knjige in nekaj skromnih vrstic ne bi moglo pričarati niti delčka tistega, kar je bilo zapisanega v knjigi Jožeta Mekinde »Pohod II. grupe odredov na Štajersko«, v knjigi Ivana Ferleza »Druga grupa odredov in štajerski partizani 1941-42«, v knjigi spominov Ladislava Grada-Kijeve in drugod. Z II. grupo odredov je povezanih veliko imen partizanskih junakov in kasnejših narodnih herojev. Mogoče je prav zaradi tega škoda, da na spominskih znakih II. grupe odredov ne bo vgraviranih imen nosilcev. Zato naj bodo te vrstice spodbuda vsakega izmed partizanov, ki si bo lahko pripel znak II. grupe, naj si da na svoje stroške na zadnji strani vgravirajo ime, priimek in partizansko ime. Ime na znaku naj ne bo zaradi sinov, pač pa zaradi vnukov in njihovih otrok.

Svečana podelitev jubilejnih odličij II. grupe bo 3. aprila letos in tako vam danes predstavljamo znak, ki bo šele podeljen. Zanj se je odločila skupnost borcev I. slovenske brigade - II. grupe odredov marca lani. Likovno zamisel za znak je zelo posrečeno izoblikoval Metod Jur-

čič-Metod. Na vrhu je velika zastava v slovenskih narodnih barvah in z rdečo zvezdo v sredini. Zastava je na znaku v spomin na prve tovarniško izdelane zastave iz kovine, ki so jih ilegalno izdelali delavci tovarne Saturnus v Ljubljani in poslali borcem II. grupe odredov. Zastavice so nosili na triglavkah. Pod slovensko zastavo je še rdeča zastava. Na njej piše Največ sveta otrokom sliši Slave. Lepo, da so se borci spomnili besed našega pesnika Prešerna. Pred zastavo je upodobljen stoječi

Takšni, le da v živih barvah, bodo znaki II. grupe odredov, ki bodo podeljeni samo borcem.

partizan, kot ga poznamo z značk Ostrožno 1954. Pod njim piše I. slov. brigada II. grupe odredov. Okoli borca, napisa in zastave se dviga lovorjev venec. Na zadnji strani je samo igla za pripenjanje. Izdelavo znakov je prev-

zel Invalidski zavod - Delovna enota Ponikve (po zelo dostopni ceni). Izdelanih in podeljenih bo natanko 285 znakov. Dobil jih ne bo nihče drug kot samo borci II. grupe. Podeljenih bo še sedem plaket, ki so enake oblike, le da večje. Dobili jih bodo Franc Leskošek-Luka, Ivan Maček-Matija, republiški odbor ZZZ NOV Slovenije, Predsedstvo Slovenije in domicilne občine Celje, Moste-Polje in Trebnje. Izdelavo znakov je omogočilo hvalevredno razumevanje občinske skupščine Moste-Polje. Na proslavi 3. aprila bodo znaki borcem izročeni osebno, kdor pa ne bo prišel zaradi zdravstvenih in podobnih razlogov, bo svoj znak dobil po pošti. Posebnih spremnih potrdil ne bo. Z velikim znakom bo vsak borec dobil tudi majhno značko enake oblike, ki jo bo lahko nosil vsak dan na zavihu suknjica.

Prve značke II. grupe so nastale že v sedemdesetih letih. Oblika in motiv sta bila povzeta po znački Ostrožno, le napis je bil drugačen. Zlate značke z diplomom dobe borci ob svoji 60-letnici, srebrne so dobili vsi živeči borci II. grupe, bronaste pa pripadniki mladinske pohodne brigade. Nekaj bronastih je bilo tudi na prodaj. Izdelan je bil tudi platnen brigadni emblem, ki ga nosijo na rokavu pripadniki mladinske pohodne brigade Franc Rozman-Stane. Brigadne značke je izdelala Aurea Celje. Ker so skoraj enake, kot je bila značka Ostrožno 1954, je mogoča primerjava. V Aurei naj ne zamerijo, toda leta 1954 so se izdelovalci bolj potrudili.

Janez J. Švajncer

julija in tretji med 15. in 16. julijem.

Posamezni borci iz čete so aktivirali terenske delavce, zlasti vaško zaščito iz okoliških vasi z vprežno živino, vrečami in nahrbtniki.

Ko je prispela prva pošilka, je Puntar poslal Viktorja Kirna na Blatno Brezovico in Beve, da poišče zvezo s terenskimi aktivisti in uredi vse potrebno zaradi prevoza. Na Ljubljani so v ta namen pripravili še dva čolna za prevoz materiala na drugo stran reke. Tam so na prevoz blaga čakali z vozovi, da ga odpeljejo naprej proti Krimu. Vse tri pošiljke iz Ljubljane so bile varno spravljene čez Ljubljano na vozove in potem v vreče in nahrbtnike za prenos na določena mesta.

V zabojih je bilo različno blago, obleke, obutev, papir, hrana, tobak, stružnica... V teh akcijah so se izkazali tako aktivisti kot partizani, ne da bi zanje zvedeli nepoklicani. (Iz neobjavljenega gradiva Viktorja Kirna: »Puntarska Faškarija«) Tisti, ki so odnašali blago v krimsko in mokrsko smer, so imeli med roško ofenzivo, ki je sledila, velike težave, oni, ki so nosili blago v Dolomite, pa so prišli tja brez težav, kajti ofenziva se je tja raztegnila šele v septembru mesecu. Takrat smo tudi borci prvega bataljona Dolomitskega odreda razkladali blago, ki je bilo potisnjeno na tir viške opekarne, in ga varno prepeljali in nato prenesli v zavetje gozdov. (op. p.)

Roška ofenziva

Se med zadnjim transportom iz Ljubljane prepeljanega blaga so borci druge čete zvedeli, da Italijani koncentrirajo vojaštvo. Prenos blaga naprej je bil skoraj v celoti prepuščen vaški zaščiti, ki pa je bila zaradi nenadnih vojaških premikov nekoliko zmedena in v zamudi. Svojo nalogo pa je opravila tudi potlej, ko se je začela velika italijanska ofenziva in so vojaki že pričeli z obkoljevalnimi manevri.

Borci druge čete so pošiljali patrulje v smeri Borovnice in drugam kot tipalke, da bi se prepričali, kam je namenjena sovražnikova vojska in kakšna je njegova moč.

Sovražnikove sile so se z vseh strani pomikale proti osvobojenemu ozemlju Rakitniške planote, Menišije, Loške doline in dalje proti Kočevskemu Rogu. Prihajale so iz Podpeči, Cerknice, Iga, Borovnice...

Prvi stik s sovražnikom je druga četa doživela na območju Kamnika, kjer se je spopadla ob cesti blizu taborišča na Kalašci. Med spopadom je prišel kurir s sporočilom, da naj se četa čimprej priključi tretji četi, ki je taborila na Kožljškem logu.

»Jože Molek (desni) ob Matiji Škraba (v sredini)«

Najprej so se borci druge čete pomikali proti Rakitni, ker pa je sovražnik že zaprl pot v ta predel, so se namenili v strmino v smeri Kravve peči. Na poti so srečavali vaške zaščitnike z blagom iz vagonovskih pošilk. Veliko materiala so med pohodom odvrgli.

Ob prihodu borcev v Kravvo peč se je vreme poslabšalo. Lilo je kot iz škafe. Dobili so zvezo z štabom odreda, ki je drugo četo poslal na Mokro. Zbrali so se v neki duplini in med njimi je bil tudi politkomisar odreda Janez Hribar.

Potlej so odšli v neznano... Pokalo je vsepovsod. Do kože premočeni so se vlekli skozi megle in jutraj so ugotovili, da so taval naokrog in se znašli na približno istem mestu. Bili so lačni in utrujeni...

Ofenziva je bila v polnem teku. Vseopovsod so opazili sledi vojaških mul in sovražnikovih vojakov. Umikali so se proti vasi Slivnica in dospeli vsi izčrpani na Travno goro. Tu se je motovilo polno borcev, ki so hodili križem krašem, ne da bi vedeli kam. Najbrž so sledili svojim umikajočim se enotam. Borci druge čete pa so se pomaknili čez Veliko goro in mimo Žigmaric proti Glazuti.

Pred postrojeno četo so borcem govorili o nekakšni reorganizaciji čete. Pred njo je stal politkomisar Puntar in drugi. Povedali so, da nameravajo ustanoviti delavski bataljon in silili borce, da se javijo. Zanj se je prijavilo le nekaj borcev. Pobrali so jim orožje in ga dali tistim, ki so ostali v operativni enoti. Ta ukrep je demoraliziral moštvo čete.

V Glazuti so se borci po dolgem času najedli mesa in čiste juhe. Drugega ni bilo. Uši so se že precej zaredile, ker se po neprestanih pohodih niso utegnili čistiti. Sem so prišle še prva, druga in četrta četa Serčerjevega bataljona. Komandat Tone Vidmar-Luka je ostal s tretjo četo na območju Menišije.

Jaka in Puntar sta prinesla ukaz, da se morajo razdeliti na manjše skupine do 20

borcev, da bi se lažje prebili in se utaborili na starih položajih. Druga četa se je razdelila na štiri dele in vsaka skupina je krenila v svojo smer. Toda tri skupine, razen Puntarjeve, so se v mesečni noči zopet znašle skupaj in nato nadaljevale pot. Po nekaj urah hoje so na neki senožeči padli pod udar mitraljezov in pušk. Beže so se umaknili v strmo grapo in po prestani noči so na neki jasi opazili močne sledi sovražne vojske in trena. Sredi košenine je bil majhen porasel otok z grmovjem in tja so se borci prikrili, ko so postavili straže in opazovalce. V tišini so se očistili mrčesa.

V dolino so poslali borko Tjašo v civilni obleki in ko je prišla nazaj, je povedala, da v 4-5 km oddaljeni vasi ni več Italijanov. S seboj je prinesla nekaj kuhanih krompirjev, ki so si jih razdelili med sabo. Še isti večer so se v gosjem redu pomikali po strmini v kanjon in ugotovili, da so prišli v sotesko Iške...

Vse od Glazute do tu niso oddali niti strele... Podnevi jih je opazilo letalo »Lojzek« in jih začelo obstreljevati, toda brez uspeha...

Se nadaljuje

Dopolnitev

Zapis o prvoborcu Jožetu Molku-Puntarju v TV-15 z dne 11. 2. 1982 je treba v sedmi koloni v zadnjem odstavku dopolniti: »Na posvetovanje v Borovnico so se iz Ljubljane na kolesih pripeljali še: Viktor Avbelj, Mariča Kokalj, Adolf Jakel in Tone Suštaršič« - (Dopolnil: Viktor Avbelj.)

V številki TV-15 z dne 18. 2. 1982 sta v sedmem stolpcu v drugem odstavku izpuščeni imeni komandirja in namestnika komisarja »Faškarske« čete. Stavek bi se moral glasil: »Potlej so Jožeta Molka-Puntarja izvolili za komisarja, Pavleta Mikuža-Bolteja za komandirja in Viktorja Kirna za namestnika komisarja čete«.

Še o tragediji na Ogenjci

Spominjam se dogodkov na Ogenjci

S pozornostjo zasledujem vse članke in kritiko v zvezi s filmsko nadaljevanke »Manj strašna noč...«. Za dogajanje na Ogenjci pa sem se zanimal že prej.

Takoj po izidu knjige Partizanski zdravnik leta 1972 sem si to priskrbel. Zanj sem zvedel iz odlomka v dnevnem časopisu – verjetno v Delu. Prav tako imam manjšo knjigo dr. Aleksandra Gale – Ogenjca, izdano leta 1977.

Na Ogenjci sem bil poleti leta 1975, ko je bila partizanska proslava z odkritjem spomenika na Belih vodah. Takrat so mi tamkajšnji predstavniki organizacije ZB dodelili dva mlada fanta – vodiča, ker sam po tolikih letih jame na Ogenjci ne bi več našel. Pri jami smo se slučajno srečali z bratom in svojci v jami preminulega borca Jožeta Zajca.

Za tragedijo na Ogenjci, ta tudi zame tako boleči dogodek, se tako živo zanimam, ker sem bil takrat določen za zaščito te nesrečne bolnišnice. Pred tragedijo na Ogenjci sem bil zadolžen za zaščito in oskrbo bolnišnice na Jelenovem žlebu. Večkrat sem šel po moko in kruh v Loški potok, zato mi je bila pot tja znana. Po svojem spominu bi rad po tolikih letih še nekoliko osvetlil dogajanja na Ogenjci.

Na manjši planoti je bila postavljena večja baraka, pokrita z velikim šotorskim krilom. V njej se je zdravilo približno 15 ranjencev. Zdravnika dr. Gala sem dobro poznal, prav tako tudi bolničarko Mimico. Spominjam se, da me je nekega dne prišla Mimica iskat, naj grem obrit ranjenega borca. Bil je zelo mlad, lep fant in težko ranjen. Ko sem ga obril, me je prosil za ogledalo, nakar mi je dejal: »Čez 14 dni bom dober in bom šel spet v boj.« Mimica pa mi je, ko sva bila sama, rekla: »Ne bo preživel noči.« In res smo ga pokopali naslednji dan. To je bil Dušan Zgonc iz okolice Ribnice.

Vsako jutro smo se postavili v zbor. Vsakemu posebej je bilo določeno delo. Borci so bili večinoma domačini.

Približevala se je roška ofenziva. Za jamo pod bolnišnico razen nekega domačina in dr. Gala nismo vedeli. Na komando – kdo jo je dal, ne vem – smo ranjence znošili v jamo. Tudi poznejšega izdajalca Senčarja, čeprav ni bil ranjen, vendar prav nazadnje. Čudil sem se, ker sem imel občutek, da ni bolan, toda za kaj več takrat ni bilo časa.

Tudi tega, da Mimica postreli ranjence in nazadnje še sebe, če bi bila nevarnost, da bi živi prišli Italijanom v roke, se spominjam. Seveda tega vsi skupaj nismo vzeli preveč tragično in resno, saj

se nikomur še sanjalo ni, da bi bilo možno izdajstvo, posebno ne med ranjenci oziroma med skritimi v jami. Jama sama se je zdela meni in vsem drugim zelo varno skrivališče, saj je bila tako naravno skrita, na tako grdem, nedostopnem skalnatem bregu, da sem se pozneje, ko sem za izdajstvo po vojni dokončno zvedel, zelo čudil izdajalcu Senčarju, da jo je drugič – z Italijani sploh našel. Italijani sami bi je prav gotovo ne dobili! Tudi mlada vodiča, ki sta me leta 1975 peljala tja, seveda z druge strani, sta jo komaj našla.

Spominjam se, da je bila, ko smo spravljali ranjence v jamo, odprtina zgoraj zelo zelo majhna, komaj za dobro glavo. Kljub lestvi ni bilo prav nič lahko spraviti ranjence skozi njo. V jami je bilo skalnato, nekoliko poševno dno, tudi prostora ni bilo kaj več kot za ranjence. O tem, da ni šel zdravnik z ranjenimi v jamo, takrat sploh nismo razmišljali, saj smo bili prepričani, da so ranjenici v jami le prehodno, za kratek čas, poleg tega so bili dobro oskrbljeni z vsem potrebnim in predvsem, po našem prepričanju, dobro skriti.

Ko smo znošili ranjence v jamo, smo se dogovorili, da ostanejo borci – domačini z dr. Galo v okolici jame, za vse ostale pa je bilo sklenjeno, da gre v primeru napada Italijanov vsak v svojo enoto, od koder je prišel. (Bolničarke Nedeljke se ne spomi-

Mar nam stvari res že uhajajo iz rok?!

»Manj strašna noč...« nam je v petih epizodah prikazala, ne ravno preveč uspešno, boj takratne generacije proti okupatorjem naše domovine, boj težko ranjenih partizanov, blokiranih v podzemski jami, v času okupatorjeve roške ofenzive proti narodnoosvobodilnemu gibanju v deželi. Vsak zase si lahko zamislimo, v kakšni dilemi in živčni napetosti so ti hrabri borci preživljali zadnje trenutke pred svojim neizbežnim koncem.

Zgodba sama obravnava psihične dileme in duševni boj težkih ranjencev z zavestjo, da so zaradi svoje nepokretnosti priklopi v tej skriti kraški jami sredi roških gozdov, in v upanju, da jih okupator vendarle ne odkrije. Vsakemu zase pa vrta po možganih še strah pred izdajo.

Žal nam tudi ta nadaljevanke, kot že več drugih, ni uspela tako, da bi nam prikazala dogodke in partizanstvo v luči, kot smo ga živeli in doživljali mi. Vse je nekako izumetničeno, prepleteno. Dogajanja prehitevajo akcije. Akcije pa se razblinijo v

njam, čeprav sem v knjigi Partizanski zdravnik o njej bral in zato o njeni prisotnosti res ne morem dvomiti.)

Naslednji dan sem bil dodeljen v izvidnico. Pazil sem tudi na tri krave, ki smo jih imeli pri bolnišnici. Bil sem sam. Zaslišal sem pokanje in grmenje. Tekel sem v bolnišnico, kjer že nikogar več ni bilo. Zato sem jo takoj ubral proti bolnišnici Jelenov žleb. Tam je bilo prav gotovo kakih 1000 partizanov. Čez dan smo bili tam, nato smo težje ranjene odpeljali z nekaj vozm, lažji ranjenci pa so šli peš. Šli smo nekje čez železniško progo na Dolenjsko – na Pugled ali na Stari log; krajev kot Gorenjec nisem poznal.

Dr. Aleksander Gala mi je kot mlad, tih, zelo vester in pošten zdravnik ostal v lepem spominu in nikoli doslej nisem niti pomislil, da bi ga v zvezi s to tragedijo, kdo gledal v črni luči.

V umetniško vrednost nadaljevanke se ne bi spuščal. Glede zgodovinske vrednosti bi pa omenil, da bi bila nadaljevanke lahko boljše in veliko bolj pristne, če bi bili upoštevali dostopno gradivo, kot ga v svojem članku v TV-15 navaja tov. Mile Pavlin, kakor tudi, če bi se bili bolj poslužili spominov še živih borcev, v glavnem pa je vse lepo opisano v Galovih knjigah.

Kljub pomanjkljivostim moram reči, da bi mi ne bilo ljubo, da bi se predvajanje te nadaljevanke, čeprav take kot je, ukinilo!

PAVEL ULČAR
Sp. Gorje 103/b
Zgornje Gorje

razvlečenosti, da gledalec le težko sledi dogajanju na ekranu. Že sama ideja in zanos obleganih borcev sta plehko in neprepričljivo prikazana. Preveč gledališkega znanos in premalo prepričljivosti v izpovedovanju usodnih trenutkov. Tu mislim predvsem na ključne dogodke v jami, ko je bolničarka Anica streljala ranjence. Razvlečenost, da ti gre že na živce. Nato streljanje z obehma tresočima se rokama, ki naposled preide v pravo streljanje izvežbanega profesionalnega likvidatorja. Še manj prepričljiva pa je herojska smrt bolničarke Anice. Saj gledalec sploh ne ve, kaj se pravzaprav z njo dogaja. S tem, da se njen človeški lik počasi izgublja v slepeči svetlobi, gledalcu ne pove veliko.

Že pri samem kronološkem prikazovanju dogodkov so nastale miselne vrzeli, katere dober opazovalec šele po zadnji epizodi razporedi na pravo mesto. Človek bi sodil, da je vse to nastalo pri montaži posameznih kadrov filma, ker drugače manj razumljive nadaljevanke tu-

di če bi hotel, ne bi mogel napraviti. Zakaj nadaljevanke kronološko ne teče po zaporednih dogodkih, kot so se po zapisu dr. Gale, pripovedovanju očitnecev in neposrednih udeležencev tudi dogajale? Če je nadaljevanke dokumentarec, naj se v svojem podajanju opira na suho opisovanje zgodovinskih dogodkov! Če pa je igran celovečerni film, naj se v osnovi drži zgodovinske niti, jo z raznimi prijetnimi in neprijetnimi prizori, in teh je bilo med partizani veliko, napravi privlačno, razumljivo. Ni nam treba pretiravati po vzorcu kavbojk, kajti dramatičnih dogodkov v NOB je bilo na pretek. Nadaljevanke bi s tem samo pridobila. V razvlečenosti posameznih prizorov, pa je izgubila še tisto, kar smo pričakovali od nje!

Že medsebojni odnosi med borci na eni in vodilnim kadrom na drugi strani so potrjeni in prikazani na nivoju »prostack – kaplar« iz časa stare jugoslovanske vojske. Popolna »kaplarska« oblast in zadirčnost! Verjeme mi, da bi sama narodnoosvobodilna vojska ob takšnih odnosih razpadla, preden bi do tragičnih dogodkov v roški jami sploh lahko prišlo. Res so bile tudi izjeme. Vendar teh ne gre posploševati. V NOB je vse skozi prevladovalo »tovarištvo, ne glede na položaj ali funkcijo. Zaradi tega ni disciplina prav nič trpela. Nasprotno, še bolj zavestna je bila, kar je tudi doprineslo, da so borci zdržali do zmagovitega konca. Res me zanima, kje je pisec scenarija našel ta dva mogočnega, komandirja in komisarja. Dvomim, da ju je dr. Peter Gala tudi tako opisal. Če pa ju je, sta bila pač izjemi v samem gibanju.

Sicer pa so dogodki in osebe v nadaljevanke prikazani preveč površno in nerealno. Nadaljevanke se izgublja v neprepričljivih dialogih ter razvlečenosti. S količino uporabljenega filma bi dober režiser lahko dosti več in bolje prikazal. Vse je na videz brez prave povezave v celoto, katere zaključek si mora ustvariti gledalec sam. Opaziti je, da je pri izdelavi naših filmov in nadaljevanek še vedno preveč improvizacije.

Stran zase pri snemanju te nadaljevanke je izbira primernega igralnega kadra. Ne oporekam določenim kvaliteta sedanjih profesionalnih igralcev. Žal pa so po moji sodbi skoro vsi po vrsti prestari za tovrstne vloge. Njihovo starostno povprečje presega trideset let. Vsi pa dobro vemo, da je bilo povprečje borcev NOB pri dvajsetih. Torej, sami mladi fantje in dekleta. Kaj ne bi mogli najti igralcev primerne starosti tudi za prikaz tragedije, ki jo je doživljala mladina takratne generacije? Verjamem, da bi svoje vloge odigrali bolje!

Nadaljevanke je sama po sebi prej slab dokumentarec in še slabši igrani film, ki ponazarja površno opis zgodovinskih in tragičnih dogodkov iz bližnje preteklosti. Ta bližnja odmaknjenost dogodka bi lahko samo prispevala k izdelavi dobrega zgodovinskega filma. Malo svobodne interpretacije in razplet osebnih doživetij zgodovinskih resnic ne bi prav nič škodovalo. Samo nadaljevanke pa bi napravili privlačnejšo širšemu krogu gledalcev. V nadaljevanju snemanja tovrstnih filmov in nadaljevanek priporočam več realnega idealizma ob ne pretiranih stroških ter manj umetniškega kompliciranja.

Tovariš Andrej Stojan je poznan kot dober režiser za običajna igralska dela. Nima pa potrebnih izkušenj te vrste. Zato tudi ni bil kos tako zahtevnemu delu kot je režija nadaljevanke »Manj strašna noč...«. S svojo »umetniško« interpretacijo, katera izzveni v nepopoln dokumentarec, je napravil iz tragedije v NOB »Manj strašna noč...« še eno tragedijo »Boli strašna noč...« kot se je v svoji oceni izrazil tovariš Bojan Kavčič, s katerim se

povsem strinjam. Ne strinjam pa se z oceno tovariša Viktorja Konjarja, ki se da leč razhaja z oceno večine gledalcev. Morda je on kot star umetniški kritik v prikazanem delu videl nekaj, kar nam, navadnim zemljanom, ni dano.

Zadnje čase se tovrstne nadaljevanke kar vrstijo na ekranih RTJ. Vrstijo se pa tudi hude kritike le-teh. Spominimo se nadaljevanke »Partizanska krila«. Pa ni še dolgo tega, ko so v Dalmaciji zahtevali ukinitve predvajanja Zafranovičevega filma »Padec Italije«. Tu se borci res vprašujemo, kako je mogoče, da takšne potvorjene stvaritve objavijo. In še več! Vse te dvomljive stvaritve še pred izdelavo dobijo svoj blagoslov najvidnejše institucije naše družbene ureditve, ki bi bila po svojem položaju prva poklicana kontrolirati zgodovinska in zgodovinska dela ter jih obvarovati pred potvorjenostjo. Kajti lažje je preprečiti kot popravljati! Mar nam borcem stvari res že uhajajo iz rok...?!

FRANC TERAN
Kidričeva 55
Titovo Velenje

Kakšna vloga komu bolj ustreza

O televizijski nadaljevanke »Manj strašna noč...« je bilo napisanih dosti kritik, ugodnih in manj ugodnih, celo odklonilnih. Ni naša naloga, da podamo v TV-15 posebno strokovno oceno o tej oddaji. Vendarle pa bi mi, člani ZB NOV »Dušan Kraigher« želeli objaviti nekatera naša stališča. Predvsem lahko rečemo, da nam je bila všeč. V celoti ter poglobljeno je opravičila bistvo svojega naslova, ki je tako lep in pomemben, saj je posredovala svetu, predvsem mlajši generaciji, partizansko sporočilo: naši borci so ljubili svobodo bolj od svojih mladih življenj. Pričam strahotne roške ofenzive, ki so že takrat vedele za tragedijo Ogenjce, pa je živo približala tisti veliki čas.

Bil pa je spodrsrlaj, ki je celjske borce ogorčil ter nekatere osebno prizadel. Konkretno gre tu za vlogo enega izmed ranjencev – herojev Ogenjce. Upodobil jo je Celjan, član našega gledališča (statist), ki pa te vloge ni bil vreden. Mnogo borci se ga iz let vojne spominjajo kot aktivnega nemškega žandarja: teroriziral je zavedne ljudi ter lovil partizane na vsem celjskem območju. Ta nekdanji renegat je bil po osvoboditvi sojen in obsojen na zaporno kazen. Potem ga je družba sprejela nazaj ter mu omogočila dobro službo trgovskega poslovođa. Ničesar nimamo proti temu, saj ima vsakdo pravico, da se rehabilitira. Toda normalno je, da človeku, ki zagreši nečedno dejanje in nato poravna

svoj dolg, le ostane na dnu duše kanček sramu in kesanja. To mu potem tudi brani, da ne dreza v rano, ki še boli, če ne njega, pa tistega, kateremu je storil zlo. Zato se sprašujemo, kako je mogel ta človek sprejeti vlogo partizanskega ranjenca. Prisličen ni bil, saj se je prostovoljno prijavil na natečaj, gledališka umetnost pa tudi ni njegov kruh, ampak samo »konjiček«.

Ne moremo se otresti misli, da je to storil najbrž namenoma kot v posmeh. Če pa ne, potem pa je mogoče pri njem otopel čut za pravo mero, kaj se spodobi in kaj ne. Mogoče pa je bil prepričan, da je časovna odmaknjenost od dogodkov NOB izbrisala že vse spomine, pa je pri tem pozabil, da spominov, ki se jih držijo kri, solze in trpljenje, nikoli ne prekrije pepel pozabe. Naj bo kakorkoli že, ta njegova poteza je bila, milo rečeno, skrajno neokusna. Zakaj ni prosil za vlogo takega negativca, gotovo bi mu bolj ustrezala. Za kreacijo vloge n. pr. izdajalca Ogenjce bi mu mnogi Celjani, ki ga poznajo, navdušeno ploskali. Prepričani smo, da niti televizijske niti gledališke hiše pri tem ne zadene nobena krivda. Razumljivo pa je, da so bila z nastopom tega igralca žaljena najsvežjša čustva celjskih borcev. Zato priporočamo merodajnim činiteljem budnost tudi v tej meri. Naj se taka anomalija ne ponovi nikoli več.

ZORA VIVOD
Šlandrov trg 6
Celje

Tri smrti, tri življenja za svobodo

Pred 40 leti, 20. februarja 1942, je izgubil svoje življenje v borbi z okupatorjem vrh Stola v Karavankah Jože Koder. Sedem tednov pred tem, 30. decembra 1941, so Nemci ustrelili v Dragi pri Begunjah njegovega sovaščana in prijatelja Nikolaja Lončnerja, dva tedna pred tem pa so fašisti ustrelili na Opčinah pri Trstu Simona Kosa, prijatelja in soborca obeh omenjenih.

Vsi trije so bili doma v gorski vasi Nemški Rut na Tolminskem. Dolga leta so bili v vrstah onih naših primorskih rojakov, ki so se borili za narodnostni obstoj našega življa pod fašistično Italijo.

Nikolaj Lončner je bil eden prvih v Nemškem Rutu, ki se je aktivno pridružil že leta 1928 protifašistični organizaciji TIGR in tako postal dolgoletni kurir te organizacije. V temnih nočeh je prehajal mejo pod Rodico in vedno se je vračal s slovenskimi časopisi in revijami, ki jih je po svojih zaupnikih širil med našimi ljudmi. V začetku decembra leta 1931 se je s pobegom rešil aretacije in se naselil na Jesenicah. Pogosto je odhajal na bohinjske gore ter tja prenašal svojim zaupnikom sloven-

sko čtivo, a tudi italijansko protifašistično literaturo, ki je prihajala iz Pariza na Jesenice in v Ljubljano. Bil je takorekoč stalno na poti, vedno težko obremenjen s časopisi, a tudi z orožjem, posebno še v zadnjem letu. Gestapovci so ga aretirali v maju leta 1941 in ga imeli nekaj časa zaprtega na Jesenicah, nato v Celovcu, nakar so ga pripeljali v Begunje in ga 30. decembra 1941 ustrelili v Dragi, skupaj z Lavoslavom Planinškom.

Jože Koder, ki je padel na Stolu, je bil vrsto let najožji sodelavec Nikolaja Lončnerja. Tudi on je pogostoma prehajal mejo in prejemal časopise in drugo čtivo ter to širil med naše zavedne ljudi. Z bratom Antonom sta se kaj kmalu po okupaciji naše domovine pridružila narodnoosvobodilnemu boju in se tako znašla v Cankarjevi četi pod Stolum. 20. februarja 1942 je bila Cankarjeva četa napadena, borci so se morali umikati po globokem snegu in v hudem mrazu proti vrhu Stola, da so se rešili zajetja. Tu je Anton Koder zanjč videl svojega brata Jožeta, ki ga je smrtno zadela sovražni-kova krogla.

Najmlajši izmed omenjene trojice borcev proti fašizmu je bil Simon Kos, prav tako predan primorski rojak, ki se je dobro zavedal, da brez borbe ne bo svobode. Tudi on je zelo pogosto prihajal na mejo pod Rodico, v Bohinj in na Jesenice, kjer je prejemal slovensko čtivo. Povezavo je imel tudi s tovariši v Čezsoči, kraju na Bovškem, kjer je bil doma znani revolucionar in kasnejši borec NOV ter sekretar zahodno-primorskega okrožja Ferdo Kravanja-Peter Skalar. Simon Kos in drugi tovariši v Nemškem Rutu so tudi imeli veliko skladišče orožja in streliva, pripravljenega za oborožen spopad s sovražniki našega naroda. Žal tudi on ni dočkal svobode svojega naroda. Aretilan je bil in v začetku decembra leta 1941 je bil v drugem tržaškem procesu obsojen na smrt ter 16. decembra ustreljen na Opčinah, skupaj s Pinkom Tomažičem, Ivanom Ivančičem, Ivanom Vadjalom in Viktorjem Bobkom.

Tako se je končala življenjska pot treh predanih tovarišev, ki so se dobro zavedali, da brez žrtve ni svobode.

Srečko Šorli

Legenda bitke na Stolu

»Bitka Jeseniške čete 20. II. 1942 na Stolu je eden najsvetlejših kamnov v mozaiku našega boja. Bitka na Stolu je že postala legenda in je postala last najširših slojev ljudi širom po Sloveniji in še dalj. Pohod na Stol se je začel pred 20 leti, takrat je sodelovalo komaj 50 ljudi. Računamo, da se vsakoletnega pohoda udeležuje okrog 5.000 pohodnikov iz vseh krajev naše domovine. Bitka na Stolu je dostojna vizitka generacij naše občine, ki so takrat nosile vso težo strašnega boja. Morda se tega premalo zavedamo, morda ne znamo vseh teh silnih naporov, samoodpovedovanja in žrtev prav predočiti mlajšim generacijam. Vendar moramo vedeti, da se je naša revolucionarna pot začela tudi tu na Stolu. Brez te preteklosti ne bi bilo sedanjosti, ki jo živimo. Mi ne hodimo na taka slavlja, kot je današnje, da bi formalno slavili, ampak zato, ker smo v tistih najhujših časih začeli našo pot in ker ti začetki še vedno ostajajo neizčrpen vir moči in zgled predanosti svojemu narodu in revo-

luciji vsem sedanjim in bodočim generacijam. – Tako je med drugim poudaril v svojem govoru predsednik občinskega odbora ZZB NOV Jesenice Jože Ulčar na slovesnosti prvi dan 17. spominskega pohoda na Stol pred Valvazorjevim domom. Drugi dan pa je bil slavnostni govornik sekretar občinske konference ZSMS Jesenice Darko Mlakar in med drugim povedal:

»Tedaj, pred 40 leti, ko so partizani še enkrat dokazali, da se ne mislijo vdati, je bila huda zima, mraz, sneg, toda želja po svobodi je bila močnejša. In iz tistih slavnih dni moramo tudi mi mladi črpati izkušnje in spodbude za svoje delo. Žal je med nami vedno manj živih prič tedanjih dogodkov, pa je zato prav, da se prav mladi povezujemo z njimi, saj je ohranjanje in prenašanje revolucionarnih izročil ena temeljnih nalog ZSM. Tudi v pripravi na 11. kongres slovenske mladine, ki bo letos oktobra, je treba dati temu sodelovanju vso podporo. Kako tudi ne,

saj so bili tudi pionirji med NOB aktivni borci in marsikatero mlado življenje je ugasnilo pri izpolnjevanju dolžnosti, ki jih včasih niso niti razumeli, le vedeli so, da je tako prav. In tudi danes lahko mladi veliko storimo. V pionirskih odredih, osnovnih organizacijah ZSM v šolah, delovnih kolektivih, krajevnih skupnostih – z marljivim nabiranjem znanja in vzgoje, z odgovornim delom.

Tradicionalni pohod na Stol, kjer vsako leto pozdravimo vedno nove in nove pohodnike, ob tem pa z veseljem stisnemo roko tudi tistim, ki že vrsto let v obliči vsakodnevni zadolžitvi zanj najdejo čas, pomeni tudi utrjevanje medsebojnega tovarištva, prijateljstva, kolektivnega duha in ne nazadnje tudi fizične kondicije. To je tudi tisto, kar potrebujemo v pripravljenosti na SLO, čeprav se vedno spominjamo besed tovariša Tita, ki je dejal, naj živimo in delamo tako, kot da bo sto let mir, pripravljajmo pa se tako, kot da bo jutri vojna.«

Ob rob lanskim srečanjem internirancev v Novi Gorici

Nismo trošili družbenih sredstev

V tem času, ko so na dnevnem redu obračuna dela v preteklem letu, smo tudi v komisiji za internirance pri občinskem borčevskem združenju v Novi Gorici pregledali svoje delovanje v letu 1981. Bilo je intenzivno in dokaj plodno, v duhu stabilizacije brez nepotrebnega trošenja družbenih sredstev.

Med svojimi stalnimi nalogami smo tudi lani beležili uspehe pri ohranjanju in prenašanju izročil NOB na mladi rod, pr zbiranju dokumentacijskega in spominskega gradiva o fašističnem in nacističnem preganjanju Primorcev, pri vzdrževanju stikov s sorodnimi organizacijami v zamejstvu itd.

S številnimi delovnimi in tovariškimi srečanji ter izlety smo počastili 40-letnico ustanovitve OF in vstaje jugoslovanskih narodov ter se ob enem spomnili prvih sovražnikovih represalij nad civilnim prebivalstvom: aretacij ter odgona v taborišča. Naše geslo: Nikoli več vojne, nikoli več taborišč! nas je spremljalo na vseh lanskih poteh v kraje preganjanja in trpljenja slovenskega človeka v času tuje okupacije. Tako ob izletu s šolsko mladino na Ljubelj, na otvoritvi muzeja v Brestanici, v Rižarni, na Opčinah, Zdravščini...

Se posebej smo v lanskem

letu obeležili te jubileje na skupnih srečanjih. Poleg vsakoletnega, ob občinskem dnevu interniranja, so bila v letu 1981 v Novi Gorici kar tri večja srečanja internirancev v republiškem merilu. Najprej so se tu koncem maja zbrale preživele interniranke iz Bergen-Belsna, katere so se ob enem na Ajševici udeležile odkritja spominske plošče trem Komelovim žrtvam nemških taborišč. Kmalu zatem so v novogoriškem Park hotelu zbrali preživele interniranci iz Buchenvalda. Najbolj odmevno pa je vsekakor bilo dvodnevno srečanje v oktobru mesecu, katerega se je udeležilo nad 500 preživelih iz Auschwitza. Prišle so tudi delegacije iz drugih republik in iz zamejstva.

Nova Gorica je – pod pokroviteljstvom skupščine

občine – te nekdane internirance nadvse prisrčno in gostoljubno sprejela. Zlasti bo vsem ostalo še dolgo v spominu enkratno doživetje ob slovesni prireditvi v kulturnem domu. Zato velja ob tej priliki še enkrat izreči zahvalo izvajalcem programa in vsem tistim, ki so kakorkoli pripomogli, da se je naše mlado mesto izkazalo dostojnega gostitelja tega nepozabnega srečanja.

Ob zaključku pa še beseda o finančnem obračunu. Nismo trošili družbenih sredstev. S prodajo značk smo krili najnujnejše stroške. Vsi izvajalci programa so nastopali brezplačno. Stroške potovanja, prehrane in bivanja pa je vsak udeleženec srečanja plačal sam. Res dovolj stabilizacijsko obnašanje, vredno posnemanja.

Cvetka Mrak

Interniranke iz Bergen-Belsna ob odkritju spominske plošče Komelovim na Ajševici.

Prerešetan je ščitil umik...

Že pred časom smo zapisali, da bo KO ZZB »Tone Tomšič« iz Ljubljane (Ajdoščina) na enem izmed stebrov na začetku poti v Tivoli (pred Moderno galerijo) 12. aprila letos odkril spominsko obeležje v spomin na pred štiridesetimi leti tamkaj junaško padlemu pripadniku mladinske borbene skupine Ivanu Vurniku-Niku. Kdo je bil mladi Ivan Vurnik, skojevec, ki je, čeprav prerešetan od italijanskih strelcev, še zadnji strel sprožil v Italijane, da bi ščitil umik svojemu ranjenemu tovarišu, in tako junaško padel.

V začetku šolskega leta 1941 je bil Ivan Vurnik, že prej znan kot napreden dijak, narodno zelo zaveden in vedno navzoč pri akcijah, ki so jih že pred vojno pripravljali skojevcji, na IV. gimnaziji za Bežigradom v Ljubljani povezan v Osvobodilni fronti. Udeleževal se je napisnih in drugih akcij proti italijanskemu okupatorju, kasneje pa je bil zaradi svoje borbenosti in odločnosti izbran tudi za člana borbene grupe na gimnaziji. Z njim je od začetka sodeloval tudi njegov sošolec Golob. Pozno jeseni 1941. leta pa je imel neposredno zvezo z njima Božidar Gorjan-Bogo, ki jima je tudi dajal naloge.

Prav Božidar Gorjan se spominja nekaterih akcij, pri katerih je bil Ivan Vurnik glavni izvrševalec.

Tako je bila Vurnikova naloga, da pripravi eksploziv, s katerim bi razstrelil bencinsko črpalko in rezervoarje, na današnji Prešernovi cesti. Konec leta, ponoči, se je Vurniku in Golobu posrečilo razstreliti zunanji del bencinske črpalke, medtem ko rezervoarja zaradi slabega razstreliva nista uničila. Ena izmed nalog Vurnikove borbene grupe je bila razstreliti mostiček na pešpoti pod tržaško železniško progo. Ak-

cija ni bila lahka, ker so italijanske patrulje strogo, podnevi in ponoči, nadzorovale železniško progo. Čeprav so borbeni mladinci obšli patrulje in ponoči to delo opravili, eksplozija, če tudi je bila močna, ni zrušila mostička. Vurnikova skupina je znala tudi hitro in učinkovito razoroževati italijanske vojake. Kar precej orožja so jim zaplenili!

Jeseni 1941. leta sta bila Vurnik in Golob sprejeta v SKOJ in to po sklepu srednješolske celice KP na IV. garniziji, ki jo je takrat vodil Viktor Stopar. Prav to, da sta bila sprejeta v SKOJ, pa je Vurnika in Goloba še bolj spodbujalo k novim akcijam. Vurnik je postal še bolj

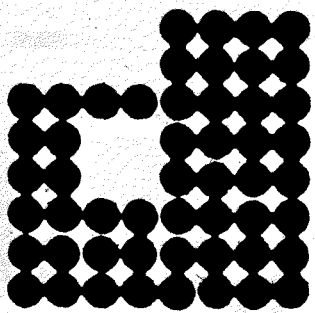
aktiven, sprejemal je še odgovornejše akcije. Tako sta on in Golob nekoč streljala na večjo italijansko patruljo za Bežigradom in jo pognala v beg. Vurnik je bil zelo samozavesten pri akcijah, morda je celo včasih preveč podcenjeval sovražnika. In Italijani so začeli zasledovati Vurnika in Goloba, da bi ju, nepripravljena na boj, lahko ustrelili. Zato so za nekaj časa Vurnikovo borbeno skupino izločili iz akcij in celo naročili, da ne sme nositi pri sebi orožja.

Vurnik je vedno govoril, da ga bodo italijanski vojaki gotovo ustrelili, vendar ga živoga nikoli ne bodo dobili. In res! Umrli je hlabro: ščitil je umik ranjenemu tovarišu do zadnjega diha. Italijani so ga obkolili, streljali vanj in ga prerešetal, toda Vurnik je še zadnji strel sprožil v zasledovalce, potem pa se je mrtev zgrudil. To je bilo 12. aprila 1942. leta na začetku poti v Tivoli...

-ba

Dolgočasne proslave po enem kopitu

Večina razpravljalcev na omenjeni problemski konferenci, ki je bila 22. februarja v Ljubljani, je menila, da so naše proslave ob najrazličnejših jubilejih, obletnicah in praznikih še vedno pretoge, da se vrtijo v krogu ponavljajočih se rešitev in da s tem ne dosegajo svojega namena. To področje dela je še toliko bolj pomembno, ker je v mnogih krajih delež kulturnih dogajanj ob proslavah edino kulturno razvedrilo in možnost kulturnega udejstvovanja; zato je razmišljanje o novih vsebinskih zasnovah naših proslav še toliko bolj potrebno.

ČGP DELO

Časopisno in grafično podjetje
Delo

TOZD Tisk časopisov in revij
TOZD Grafična priprava
TOZD Knjižni in komercialni tisk
TOZD Grafična dodelava

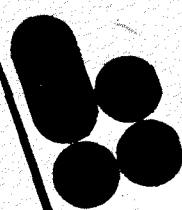
61000 LJUBLJANA, Titova cesta 35

p. p. 29
Telefon (061) 315-366
Telex: 31291 yu dtlj

Predstavništvo Beograd:
Moše Pijade 12
Telefon (011) 336-094 in 335-089

Dejavnost TOZD

- stavljenje (foto, lino, mono), izdelava enobarvnih in večbarvnih filmov in klišejev
- roto-ofset časopisni in revijalni tisk
- ofset in knjigotisk (eno in večbarvni)
- grafična dodelava (knjigoveznica)

belinka
tovarna kemičnih izdelkov
ljubljana pp. 5-1

beli

SPECIAL PERBORAT

BELI je odličen dodatek pralnemu sredstvu pri ročnem in strojnem pranju. Razvija aktivni kisik, ki beli, osvežuje obstojne barve in ne poškoduje tkanin. Navodilo za uporabo: pri ročnem pranju dodajte na vsake 10 l vode, ki že vsebuje milo ali detergent, eno žlico BELI in kuhajte vsaj 15 minut. Pri strojnem pranju dodajte vsaki merici pralnega praška 1 žlico BELI. Najboljši učinek boste dosegli pri temperaturi nad 60° C. Po pranju z BELI si sperite roke v čisti vodi. Hranite na suhem.

Železniško gospodarstvo – Centralne delavnice
Ljubljana o. sol. o.

TOZD ZA VZDRŽEVANJE VOZ DOBOVA o. sol. o.

68257 DOBOVA, Dobova 53

DONIT

KEMIČNA
INDUSTRIJA
MEDVODE

TOZD TESNILA TREBNJE
VELIKA LOKA

Proizvajamo tesnilne materiale
in tesnila vseh vrst za motorno
industrijo in specialna tesnila
za vso ostalo industrijo

DO PMI IMP ELEKTROKOVINAR

PTUJ Zadržni trg 1

PROIZVAJAMO:

Vse vrste cistern, ločevalnike, merilno-regulacijske naprave, čistilne naprave

IZVAJAMO:

- vse vrste elektroinstalacij jakega in šibkega toka
- strelovodne naprave
- instalacije centralnih kurjav in kotlarn
- montiranje klimatskih naprav in izolacij
- izvajamo vse vrste vodovodnih instalacij

Za naročila se priporočamo

Leta hrabrosti, muk, trpljenja, leta radosti, življenja

Matija jih ima osemdeset

Najprej so rekli, da stanuje v novem koprskem naselju na Cesti Istrskega odreda, a je tam le sin z družino. Obe- ma je namreč ime Matija in oba se seveda pišeta Lunder. Vrnili sem se na komite in z Marto sva hitro ugotovila, da mora pismonoša s Komunistom za Matijo Lundra v naselje Grinjan.

Grinjan rečejo hribu v koprski okolici. Sestavljajo ga trije zaselki in prvi domačin me je s prave poti poslal nekam na šmarsko stran. Šele tam je nekdo vedel, kje prebiva Matija. Končno sem jo našel. Prav majhno, staro kmečko hišico z novim prizidkom, ki pa je šele na pol dodelan.

– Dober dan, sem vpil že s praga, ko sem si s čevljev ostresal največje blato. Matija je prišel pogledat, kdo vendar tako kriči, saj menda ni gluha. Imel sem rahel občutek, da je prav čaka na kakšen obisk te dni, saj so se mu kar zasvetile oči, ko me je zagledal. Pozna se že kar nekaj časa, saj se večkrat srečava na naših sestankih in srečanjih predvojnih komunistov in nosilcev parti- zanske spomenice 1941. Matija je čvrst in živahen možak, pozna se mu, da je vse življenje trdo delal in da se še danes ne otepa motike.

Pozdravim se tudi z Matijevo ženo. Govorica jo še vedno izdaja, da je Dolenjka, kakor tudi Matijeva priča, da ni domačin, čeprav se je v Grinjanu naselil že pred do- zorelim grozdem leta 1955. Lansko letino je prinesel za

poskušino v dvelitrski steklenici na mizo, potem pa se je odpravil nekam v hišo – po slike.

Preberimo, kako je Matija teklo burno in razgibano življenje. Življenje borca za prave delavcev, življenje komunističnega člana partije od leta 1933, kakor ima zapisano v svoji rdeči knjižici in kakor mu je ta staž priznala in potrdila kontrolna komisija CK KPS leta 1952.

Matija je bil eden treh otrok revne kmečke družine Lundrovih. Rojen je bil v vasi Debeče v grosupeljski občini na Dolenjskem, osem razredov osnovne šole pa je naredil v Slovenjem Gradcu na Štajerskem. To je končal leta 1916, nato pa je do leta 1924 delal pri svojem očetu v Koprivniku.

Pa so tudi Matijo doletela leta in je moral za dve leti k vojakom. Čeprav je bila to stara, monarhistična armada z vsemi svojimi režimskimi slabostmi, sem imel pozneje, ko mi je Matija kazal fotografije iz tistih časov, občutek, da je kar ponosen na svoje služenje vojaškega roka v rečni vojni mornarici stare Jugoslavije v Novem Sadu. Ne morda zaradi tega, ker je bil pripadnik te kraljevske vojske, marveč zato, ker je bil tako mlad in takšen junak...

Dve leti sta hitro minili in Matija se je vrnil domov v Koprivnik. Spet se je z očetom lotil kmetovanja. Kmalu pa je uvidel, da borna in skop- pa zemlja kljub trudu ne more preživljati vse družine, za-

to se je odpravil po svetu.

Že aprila 1927 je pristal nič bliže kot v Kanadi v Severni Ameriki. Dobil je težaško de- lo v rudniku. Poblize se sez- nanil z revolucionarnim vren- jem delavskega razreda. Pravili so, kako lepo živijo delavci v prvi deželi sociali- zma, pa se je zato znašel ma- ja 1932 v Sovjetski zvezi.

Spet je dobil delo kot ru- dar na Uralu, toda držal je samo leto dni, potem pa se je znova vrnil domov v Kopriv- nik. Pridružil se je delavske- mu gibanju, bil nekaj časa kandidat in bil nato sprejet v članstvo KPJ. To je bilo leta 1935. Nekako v tistem času je tudi dobil v Koprivniku zaposlitev, celo državno službo, kar je bila takrat pra- va sreča. Postal je namreč raznašalec pošte. Hkrati pa je seveda delal v partiji in aktivno sodeloval v vseh nje- nih akcijah.

Tako je to srečno teklo vse do oktobra 1940. Partija mu je poverila zbiranje podpisov na listino z zahtevo po vzpo- stavitvi diplomatskih odno- sov s Sovjetsko zvezo in za sodelovanje Jugoslavije s to deželo. Eden med tistimi, ki mu je Matija zaupal in ga tu- di prosil, naj da svoj podpis na listino, ga je šel zatožiti zandrijem. Zapri so ga in do- bra dva tedna oktobra 1940 na njem preizkušali vse svo- je brutalne zasliševalne me- tode. Toda zaman – ničesar ni izdal in tudi sebe je dobro zagovarjal, tako da so ga iz- pustili domov v Koprivnik, kjer je ostal brez zaposlitve in pod stalnim žandarskim

nadzorstvom. Ohranil pa je svoje stike s partijo.

Takrat je bila Jugoslavija že na pragu druge svetovne vojne. Zamislite pa grozno razočaranje Hitlerju bre- zmejno vdanih kočevskih nemčurjev, ko je Kočevsko aprila 1941. zasedla italijan- ska in ne nemška vojska. Ko- čevarjem ni kazalo drugega, kot da se preselijo onkraj no- ve meje, če naj živijo pod Hitlerjem. Ihtavo so razbijali vse okoli sebe, toda pod Ita- lijani niso hoteli ostati. Naci- stične oblasti so jim določile za naselitev kraje v Bučki in v okolici Brežic. Italijani so za njihovo izselitev in za od- škodninski postopek ustna- novili posebno družbo Emo- no. Že od začetka leta 1942 pa so jim vse namere prepre- čili slovenski partizani, ki so zagospodarili po gozdovih in domovih izseljenih Kočevar- jev.

No, in pri tem izseljevanju je po nalogu partije sodelo- val napol legalno tudi naš Matija. Nekoliko se je uspa- val, ker ni bilo videti, da bi ga kdo posebej po strani gle- dal, zato je zamudil pravi tre- nutek za odhod v partizane. Ne on in ne drugi še niso pomišljali na tisto, kar se je tiste dni zgodilo in za kar so pravzaprav že vedeli: ita- lijanske okupacijske oblasti so aktivirale žandarske sez- name predvojnih komuni- stov in njihovih simpatizer- jev. Tako so karibinerji v zgodnjem jutru 5. aprila 1942 s seboj odpeljali tudi Matijo. V Kočevje in v Ljubljano je vodila njegova pot v verigah.

Za slovo sem tovariša Matijo Lundra z njegovo soprogo na domačem pragu »ujel«
še v svoj fotoaparati. Deževalo je in bilo je kar temno, a svoje je potem napravil še mojster Jaka Jeraša in Matija ima tako res lep spomin na svoj osemdeseti rojstni dan!

Toda nobena muka in ne provokacija nista iz njega zvalili ničesar in besni faš- isti so ga poslali čez čas v zlo- glasno taborišče Gonars v furlanski nižini. Tudi tam je deloval kot komunist. Poiz- kusil je pobegniti, a so ga od- krili in premestili v zapore v notranjosti Italije. Ušel je ob kapitulaciji Italije in se sku- šal po najbližji poti prebiti na jug k zaveznikom. Toda zgrabili so ga že blizu front- ne črte in ga poslali kot voj- nega ujetnika v Nemčijo, tam pa vkovali v prisilno de- lo. Nekaj mesecev je zaradi hudo poškodovane noge prebil v taboriščni ambulan- ti, nato pa so ga 5. maja 1945 osvobodili zavezniki.

Domov se je vrnil prvi dan avgusta 1945. Svojo domaći- jo je našel požgano in poru- šeno. Zagnal se je v njeno obnovo in sodeloval hkrati pri graditvi nove ljudske oblasti na Kočevskem. Tako je to teklo do februarja 1946, ko se je odzval pozivu partije in šel v Banat obdelovat za- puščeno zemljo in pomagat pri organizaciji družbenega

sektorja kmetijstva. Fe- bruarja 1946 se je naselil v vasi Banatsko Plandište. Tam je bil hkrati tudi viden družbenopolitični delavec, predvsem pa je bil organiza- tor zadružništva in sociali- stične kmetijske proizvod- nje.

Leta 1955 je bil Matija upo- kojen in se je vrnil v Sloveni- jo. Zamakala ga je Slovenska Istra in v Grinjanu pri Kopr- ju je v opuščeni kmečki hišici in krpi zemlje pogljal nove korenine, ki bodo tokrat prav gotovo držale do smrti, kakor sam pravi.

In prav je tako! Tovarišu Matijo Lunderu vsi od srca že- limo, da bi bila neizprosna botra s koso še čimdalj v pri- hodnosti. Želimu njemu in njegovi zvesti življenjski družici še mnogo let zdrave- ga in čilega življenja v krogu svojcev in prijateljev. Naj- manj, kar je, naj bi se na pod- ben način z Matijo spet sre- čali čez tri leta, ko bo slavil zlati jubilej svojega partij- skega staža!

Na zdravje, dragi tovariš Matija!

Rastko Bradajška

Primoževih šestdeset

Da, Primož po partizan- sko, sicer pa Danilo Petrinja iz Kopra. Na Koprskem, po vsej Sloveniji, v Slovenski Benečiji za mejo, na Kosovu in v Beogradu znan gospo- darstvenik, pred leti dobit- nik Kraigherjeve nagrade. Zasnoval in uresničil je ko- prsko Luko in njeno železni- sko povezavo z zaledjem. Kot gospodarski svetovalec v kemični industriji Iplas je pripomogel, da se je ta kopr- ska delovna organizacija za- sidrala med Slovenci v Ita- liji, da se je z velikimi vlaganji kot kemična industrija nase- lila na Kosovu, povezuje niti Iplasirovih poslovnih stikov s tujino in kdo ve, kaj vse še počne ta naš Primož pri svo- jih šestdesetih letih.

Kdo pa bi mu jih tudi pri- sodil! Najmanj pa sam verja- me, da je ta čas res že naoko- li. Zaman sem ga nagovarjal, naj za to priložnost kar sam kaj pove o sebi, zaman pro- sil, naj mi da kakšno fotogra- fijo ali pa pusti, da ga jaz »na- malam«
pri šestdesetih. Po- čakaj, da jih bo osemdeset, mi je odbrusil...

Zaman sva mu z Vidkom Hlajem dokazovala, da nje- govo delo ni njegova zaseb- na last, najmanj pa vse tisto, kar je s svojim snovanjem in trdim delom uresničil in po- magal uresničiti ter je potem postalo splošna pridobitev delovnih ljudi.

Zagrozil sem mu, da bom že prišel do podatkov tja do leta 1952, potem pa sva si ta- ko in tako bila nekako vedno pod nogami. Pa se je kar za-

smejal in videti je bilo, da mu je odleglo: – Kje jih boš pa našel, kje neki...

Pa sem jih le izvrtal, kolik- or mi je bilo potrebno, da ob njegovem jubileju vsaj na kratko posvetim na njegovo bogato življenjsko pot. Tudi pravnšno fotografijo sem do- bil.

Tisti, ki kdaj potujete iz Ljubljane proti Kopru, goto- vo poznate malo vasico Pe- trinje pod Kozino. Tam je še zdaj več družin s tem priim- kom, ki je dal tudi vasiči ime. V zavedni slovenski družini malega kmeta in va- skega mizarja so 20. februar- ja 1922 »povili«
sina in mu nadeli lepo slovensko ime Danilo. Bilo je kmalu po ita- lijanski okupaciji teh krajev in bistri fantič je moral v fa- šistično osnovno šolo v Kla- nec pri Ocizli. Nič ni kazalo, da bi v tistih razmerah lahko družina dala fanta naprej v šole, ko pa je bilo komaj sproti za sol in tobak pri hiši. Danilo se je zato pri očetu izučil mizarjenja in mu po- magal zraven še kmetovati.

Se preden je Danilo bil star dvajset let, so ga pobrali v italijansko vojsko. Iz nje se je rešil ob kapitulaciji Italije, se prebil domov in takoj sto- pil v partizane. Bil je najprej bорец v Istrski brigadi, a že 5. novembra 1943 je bil pokli- can na delo v okrožno komi- sijo VOS za Slovensko Istro. Opravljal je zaupne in za- htevne funkcije vse do kon- ca vojne in še potem v oddel- kih Ozne in enotah Narodne zaščite, predhodnice Ljud-

ske milice na Primorskem.

Vmes je postal 15. februar- ja 1944 član KPS in se dodat- no izobraževal v tečaju Ozne in v partijski šoli CK KPS takoj po vojni. Demobilizi- ran je bil 5. avgusta 1946 in ima čin kapetana I. klase. Polvojaško funkcijo je prav- zaprav opravljal še kar na- prej, saj je bil še do novem- bra 1946 namestnik poveljni- ka NZ za Slovensko Primor- je. Opravljal je vrsto zahtev- nih političnih funkcij – od personalnega referenta v taj- ništvu predsedstva PNOO za Slovensko Primorje, organi- zacijskega sekretarja OK KP JK v Postojni do marca 1947 pa do sekretarja okrajnega komiteja KPS v Sežani. Bil je tudi podpredsednik in predsednik oblastnega od- bora za Slovensko Primorje, predsednik IO okrajnega ljudskega odbora v Sežani, ljudski poslanec republiške skupščine Slovenije in po- dobnost.

Ko je prešel s čisto politič- nega dela na področje ljud- ske oblasti, se je med bojem za obnovo in izgradnjo do- movine poblize seznanil tudi z gospodarsko problematiko in ji poslej namenil vse svoje moči. Se v Sežani je zasnoval tovarno motornih vozil, ki je potem zrasla v Kopru. To ga ni potrla, marveč je v svoji neugnanosti zasnoval še dru- ge reči. Tudi sam se je prese- lil s Krasa na slovensko obalo.

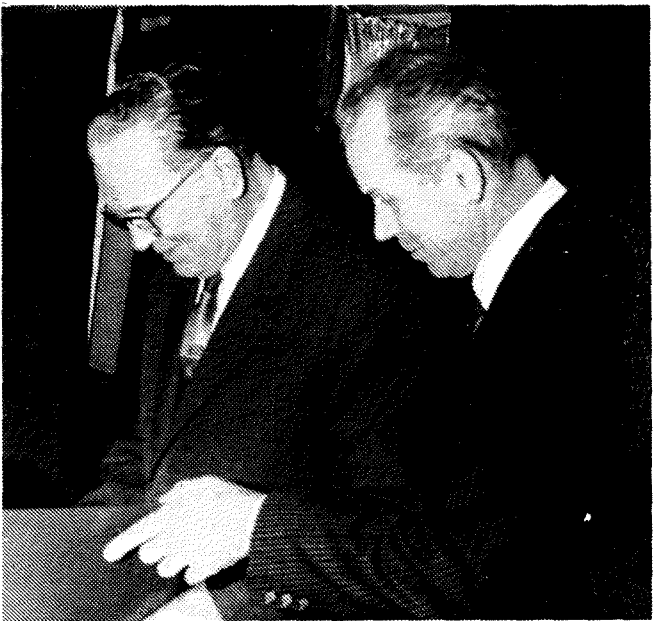
V Kopru je bil najprej di- rektor Vodne skupnosti in je prek te delovne organizacije

uresničil veliko zamisel o zgraditvi tovarnega pomor- skega pristanišča v Kopru. Za zgraditev tega objekta so sicer govorili naravni pogoji, vendar pa samo Primož in nekaj zagnanih navdušencev ob njem ve, s kakšnimi te- žavami in skoraj nepremag- ljivimi ovirami se je bilo tre- ba spoprijemati, dokler ni bila zamisel uresničena tako daleč, da je nova Luka Ko- per začela sama po sebi terja- ti nadaljnji razvoj. Ta pa je bil predvsem še odvisen od že- lezniške povezave Kopra in Luke z zaledjem – tudi to je Primož s svojimi sodelavci in s podporo javnega mnenja le uresničil.

Primož pa si je potem zaže- lel mirnejše delo. Odsel je v delovno organizacijo Ser- min, pa je skoraj prišel z de- žja pod kap. Kolektiv je bil z eno nogo in pol v Ljubljani, kamor je potem vse skupaj tudi sfrčalo, Primož pa je, zvest slovenski obali, nade- ljeval pri kemični industriji Iplas kot gospodarski sveto- valec. Tudi na tem mestu je znova dokazal svoje organi- zacijske in politično-eko- nomске sposobnosti.

Neugnan in zagnan je Pri- mož še danes. Ta trenutek je bil v Bolgariji, čez nekaj dni se bo šel povezovalca natrga- nih poslovnih niti v Libiji, čez čas bo spet kje drugje...

Toda v nekem primeru je še kako stalno prisoten in pripravljen vedno poprijeti: kadar gre za zgodovino NOB in še posebej VOS. Takrat pa je vedno dosegljiv, izredno

Danilo Petrinja – Primož s tovarišem Titom, ko mu je razlagal razvoj luke Koper po zgraditvi železniške pove- zave z zaledjem

priden v ustreznem odboru, ki danes na Koprskem in na Primorskem trdno povezuje vse nekdanje tovariše v parti- zanskem orožju. In ob Vid- ku je prav Primož eden naj- bolj čutečih tovarišev ob vseh življenjskih problemih še živečih soborcev.

Vem, dragi Primož, da mi pač ne boš preveč hvaležen za tole kašo, ki sem Ti jo kar takole skuhal na vročem ogn- ju tovarištva – tudi v dogo- voru z Vidkom Hlajem, s predsednikom našega časo- pisnega sveta TV-15 Fran- co- perovškom in seveda s soglasjem uredniškega ko- lektiva našega borčevskega glasila. Vem, zdaj Te bodo vzeli v precep še Tvoji vo-

sovci, prišel boš na mino pri južnoprimeških aktivistih OF, ki Te imajo prav tako za svojega...

Vsakršna zamera ali dolg nos ne bi bil na mestu. Zato visoko dvignimo čase iskre- ga istrskega vinca:

– Na zdravje in še dolgo dolgo čilo in ustvarjalno živ- ljenje, dragi naš Primož! In imaš prav: čez dvajset let, za Tvojo osemdesetletnico, se na podoben način spet vidi- mo in slišimo. Pa nikar se ne ugrizni v jezik!

Za to priložnost ob Tvojih svojcih še v imenu vseh so- borcev, prijateljev in znan- cev s tovariško čestitko in najboljšimi željami

Rastko Bradajška

LJUBELJ

Na Ljubelju množično
srečanje
internirancev?

Taboriščni odbor Dachau pri komisiji za zapornike, internirance in izgnance pri RO ZZB NOV Slovenije je ob ocenjevanju svojega minulega delovanja poudaril, da je skupaj z uredniškim odborom opravil pomembno delo z izdajo knjige »Dachau«. Knjiga je bila, čeprav je komaj nekaj tednov v prodaji (stane 600 dinarjev), ugodno sprejeta med bralci, zlasti med tistimi, ki ne poznajo ustroja nacističnih koncentracijskih taborišč ter številnih načinov, na katere so nacisti v taboriščih smrti uničevali ljudi. Ker je veliko gradiva za to knjigo še ostalo, ga je taboriščni odbor sklenil arhivirati, kajti še vedno je možno, da bi izšel kdaj dodatni del knjige »Dachau«.

Ena izmed nalog je nadaljnje delo za sestavljanje popolnega seznama interniranih ljudi iz Slovenije v taborišče Dachau. Ta naloga, ki jo opravljajo občinske komisije s pomočjo krajevnih odborov zveze borcev, je dolgotrajna, čeprav hrani Muzej revolucije v Ljubljani izvirno knjigo o internirancih v Dachau. Doslej so to delo dobro opravili že v Mariboru, saj imajo popolno kartoteko za okoli 2000 svojih članov. Taboriščni odbor Dachau je razpravljal tudi o Muzeju revolucije – muzeju o zaporih, taboriščih in izgnanstvu v Brestanici, ki je bil lani 4. julija prenovljen oziroma na novo urejen. Vse bolj bo namreč treba poskrbeti, da bodo ta muzej obiskovali ne samo nekdanji interniranci, temveč tudi mladina.

Vse kaže, da bo že tradicionalno srečanje internirancev z mladimi na Ljubelju letos množično. Kajti vznikla je želja, naj bi bilo letos v začetku meseca junija osrednje množično srečanje internirancev iz vse Slovenije z mladimi na Ljubelju. Razumljivo je, da tako srečanje zahteva ogromno priprav, zato bo komisija za zapornike, internirance in izgnance kmalu imenovala poseben republiški odbor, v katerem bodo predstavniki vseh odborov.

In še o tako imenovanem dachavskem pevskem zboru so spregovorili na seji taboriščnega odbora Dachau. Kajti že trije nastopi tega zbora (v Dobrni, Radovljici, Begunjah dokazujejo, da bi kazalo oživiti ta zbor. Zbor stalnega »sedeža« oziroma pevovodje nima, toda številne so priljubljenosti (in povabila!), kjer bi zbor lahko sodeloval. Tako je prišla ponudba, naj bi letos na proslavi ob 40-letnici izгона Slovencev z avstrijske Koroške sodeloval tudi nekdanji dachavski pevski zbor. Ta ponudba je vabljiva, vendar pa bo potrebno kaj kmalu zbrati naslove tistih, ki so v taborišču sodelovali v zboru.

-ba

GORIŠNICA

Ne pozabite na vojne
invalidne

Ranjenci in borci Zmagovitih partizanskih bolnišnični sektor P/2 Pohorje smo se sestali 14. 2. 1982 v Gorišnici pri Ptuj. Poklonili smo se spominu našega prezgodaj umrlega soborca vojne invalida Dušana Čokla.

Obiskali smo vse nekdanje ranjence, ki so se zdravili v partizanskih bolnišnicah in zdaj žive na Dravskem polju. V razgovoru z njimi smo ugotovili, kako osamljeni in pozabljeni žive. Skoraj nepokreten je Franc Pirnat iz Lovrenca pri Ptuj. Sklenili smo, da bomo redno obiskovali predvsem težje invalide. Prav tako priporočamo mladinski organizaciji in Zvezi borcev občine Ptuj, naj nikoli ne pozabijo, da so ti ljudje, ki so danes pozabljeni, dali svoje zdravje za našo svobodo.

ANGELA JARNOVIČ

SLOVENJ GRADEC

V soboto se dobimo
na pohodu

Kot vsako leto bo OK ZSMS Slovenj Gradec v sodelovanju z ostalimi strukturami tudi letos organizirala tradicionalni pohod po poteh 14. divizije. Pohod bo v soboto in nedeljo, dne 27. in 28. februarja 1982. Potekal bo približno v smeri Sp. Dolič-Razgorca-Turičnik-Turiška vas-Podgorje-Slovenj Gradec. Na pohodu bodo sodelovali tudi predstavniki JLA, mladine iz zamejstva, iz pobratenih občin Gornji Milanovac in Bjelovar, iz sosednjih občin ter borci.

Zbor vseh pohodnikov bo ob 6. uri na parkirišču pred SO Slovenj Gradec, od koder se bodo z avtobusom odpeljali na izhodišče pohoda. Ob zaključku prvega dela pohoda bo proslava s kulturnim programom, kjer bodo tudi izvedli poimenovanje stalne pohodne brigade po Ljubu Šerčerju. Zaključek pohoda bo v nedeljo, 28. februarja, ob 16. uri pred grobnico narodnih herojev v Slovenj Gradcu.

ADOLF ANKON

PTUJ

Korenine
revolucionarnega
gibanja

V Ptuj so pod pokroviteljstvom SZDL in v organizaciji Zgodovinskega društva Ptuj pripravili nekakšno okroglo mizo, kot so imenovali srečanje predvojnih revolucionarjev. Želeli so, da na zgodovinski način razišejo ter dajo v pravilni okvir delovanje posameznikov in skupin, ki so se že v stari Jugoslaviji bojevali za pravice delovnega človeka, kmeta.

Mnogo tega je v zadnjih letih že dokaj temeljito raziskala Vida Rojic in vse to že tudi objavila v knjigi in Tedniku, ki izhaja v Ptuj. Kljub temu pa je še seveda ostalo nekaj, kar je potrebno raziskati in ohraniti našim zanamcem, ki bodo tako znali bolje ceniti pridobitve naše revolucije, pa tudi žrtev, ki so za to revolucijo dale svoja življenja.

Pogovora se je v Ptuj udeležilo kar nekaj nad dvajset povabljenec, med njimi tudi Franc Kimovec-Zaga, dr. Vanek Šifter in drugi, ki so obujali spomine na prehojeno pot posameznih revolucionarjev ter hkrati tudi analizirali delovanje članov tedanje komunistične partije in SKOJ-a. Pred vojno so bili ravno na ptujski gimnaziji, ki jo je obiskoval tudi Dušan Kveder-Tomaž, zelo napredni. Med drugim so izdajali tudi svoje glasilo. Nekaj tega je na srečanje prinesel s seboj dr. Vanek Šifter. Veliko zaslug za zavednost dijakov so imeli tudi tedanji učitelji, profesorji, ki so mladi rod vzgajali in hkrati tudi usmerjali v boj za pravice delovnega človeka.

Okrogla miza, ki jo je vodila Ljubica Šuligojeva je pomemben prispevek za novejšo zgodovinsko in za nadaljnje proučevanje narodne zavesti mladih, zlasti pa revolucionarnega gibanja na ptujskem območju, kjer je bilo namreč tudi precej petokolonašev in drugih, ki so rovarili proti vsemu, kar je bilo naprednega.

FRANJO HOVNIK

KROG

Delavni »Krogovci«

Pred dvajsetimi leti obnovljen samostan na Krogu, slikovitem griču komaj dva kilometra od sečoveljskega letališča, je zadnja leta postal samo še domovanje sezonskih delavcev, potepuhov in klatežev, ki so ta dragoceni kulturni biser dodobra obdelali. Obsojen je bil na propad in to bi se tudi zgodilo, če se ne bi našli likovniki, slikarji, novinarji in se zavzeli zanj. Načrti, kako rešiti samostan, so dokaj obetavni. V samostanski cerkvi naj bi uredili galerijski prostor za stalne in občasne razstave, prirejali pa naj bi tudi literarne večere in s tem pritegnili večjo pozornost obiskovalcev, zlasti turistov, samostan pa bi rešili pred propadom. Skupina »Krogovcev« šteje danes 27 članov iz vse Slovenije pa tudi iz zamejstva. Kako resno so se lotili dela, potrjuje tudi razstava v prostorih Kluba kulturnih in znanstvenih delavcev Slovenije v Ljubljani, ki je bila odprta v soboto, 12. 2. 1982, ogledamo si jo lahko do 6. marca. 14 likovnikov razstavlja svoja dela, samo otvoritev pa so popestrili tudi Franci Zagorčnik, Dragica Mordej in Ivo Osolnik z literarnimi prispevki.

JOŽE ČURIN

ČRNI VRH

Srečanje Vojkovih
soborcev

Črni vrh nad Idrijo je bil v soboto, 20. februarja, prizorišče tradicionalnega srečanja soborcev Janka Premrla-Vojka, ki je v februarju 1943 umrl v taborišču na Brinovem griču. V spomin na žalostni dogodek praznuje krajevna skupnost Črni vrh svoj krajevni praznik. Tako so borci in domačini prisostvovali slavnostni seji skupščine krajevnih skupnosti. Zbrane je pozdravil predsednik skupščine Damjan Lampe. Učenci osnovne šole Janka Premrla-Vojka so izvedli kulturni program.

Po slavnostni seji so imeli Vojkovi soborci sejo skupščine domicilne enote. Vojkova 3. trinovska četa je namreč dobila ob lanskem občinskem prazniku občine Idrija domicil v tej občini. Na seji so izvolili organe enote in sprejeli obširen program dela. Sklenili so, da je treba zaščititi okolico nekdanjega taborišča in postaviti nekatera obeležja, kjer je vodila akcije Vojkova četa.

V sproščenem pogovoru so borci obujali spomine na čase, ko je Vojkova četa netila upor proti okupatorju. Prvič je prišla patrulja, ki jo je vodil Vojko, na to področje v juniju 1942 ter navezala stik z domačini. Ko je prišla tretje že četa, je uredila taborišče na Brinovem griču, sredi italijanskih postojank, ki so bile nameščene po črnovrški planoti. Četa je tu ostala celih šest mesecev. Napadena je bila šele potem, ko je v taborišču umrl Vojko, ki je bil nekaj dni prej ranjen ob napadu na italijansko vojaško kolono v Beli pri Idriji.

JANEŽ JERAM

Obvestila

Letos praznujejo borci IV. SNOUB Matija Gubec 40-letnico ustanovitve. Zato je odbor skupnosti borcev brigade sklenil, da vsem živim borcem brigade podeli spominsko medaljo.

Ker odbor nima točnega seznama borcev, prosimo vse živeče borce brigade Matija Gubec, da pisмено sporočijo naslednje podatke:

- priimek in rojstno ter ilegalno ime
- datum in kraj rojstva
- čas, prebit v brigadi, kateri četi in bataljonu
- točen naslov bivališča

Te podatke sporočite na naslov: Odbor skupnosti IV. SNOUB Matija Gubec (za Petrič Jožeta), Ljubljana, Vrtača 11, do 31. 3. 1982.

Samo borcem, ki bodo sporočili podatke, bodo podeljene spominske medalje na dan praznovanja 40-letnice ustanovitve Gubčeve brigade 4. 9. 1982 na Trebelnem. Bolnim in iz opravičenih razlogov odsotnim borcem bo medalja dostavljena po pošti ali vročena drugače.

Odbor skupnosti
borcev IV. SNOUB
Matija Gubec

Odbor krajevnih organizacij združen borcev NOV Trebnje vabi vse svoje člane na redno letno skupščino, ki bo v nedeljo, dne 28. februarja 1982, ob 8. uri v prostorih sejne sobe Skupščine občine Trebnje.

Vljudno vabljeni!

Odbor KO ZB NOV Trebnje

Borce naših enot (Gradnikove, Prešernove in Vojkove brigade ter prištavnih enot) obveščamo, da je letošnje tradicionalno srečanje borcev 31. divizije NOV in POJ na podlagi sklepa, sprejete na lanskem srečanju, preloženo na oktober, ko bomo hkrati praznovali tudi obletnico ustanovitve divizije.

Odbor borcev 31. divizije

Odbor skupnosti borcev VI. SNOUB Slavka Šlandra si je zadal nalogo, da bo zbral vse podatke borcev, ki so se borili v Slandrovi brigadi. Te podatke bo rabil odbor za organizacijo proslave ob 40-letnici ustanovitve brigade, ki bo predvidoma v mesecu septembru 1983. leta na kraju, kjer je bila ta brigada ustanovljena. Ker gre za enkratno obletnico, si je odbor zadal nalogo, da ugotovi število borcev, ki so se borili v tej brigadi od njene ustanovitve do konca vojne.

Odbor skupnosti borcev VI. SNOUB Slavka Šlandra je že razposlal vsem občinskim odborom ZZB NOV v Sloveniji obvestilo o zbiranju podatkov s prošnjo, da mu pri tem pomagajo. Glede na to, da borci brigade živijo v vseh občinah SR Slovenije in da želimo dobiti točno evidenco, prosimo borce, da se vključijo v akcijo

BEGUNJE

Ob stoletnici nov
gasilski dom

Zadnjo januarsko soboto je bil v Poljčah jubilejni stoti občni zbor Gasilskega društva Begunje, ki se ga je udeležilo okoli 160 članov in številni gostje iz radovljiške in sosednjih občin.

Delegacija je položila v imenu vseh udeležencev venec na begunjsko pokopališče h grobovom padlih in umrlih članov društva. V kulturnem programu so se predstavili učenci osnovne šole »4. maj« z recitalom »Na pomoč« in moški pevski zbor Kulturnega društva Begunjskega. Živahna razprava članov in gostov je potekala v znamenju velikih uspehov begunjskih gasilcev, ki so jih dosegli doma in v tujini. Osrednja pozornost pa je veljala izgradnji novega gasilskega doma, ki se bo začela že spomladi iz samoprispevkov občanov. Domači gasilci so se obvezali, da bodo organizirali prostovoljno delo svojih članov in prijateljev društva, da bi bil dom dograjen še letos, ko slavijo stoletnico društva.

Osrednja proslava visokega jubileja bo 15. avgusta. To pa bo tudi praznik vseh krajanov Begunj, zato so se v priprave na ta pomemben jubilej vključile vse krajevne družbenopolitične in druge organizacije in društva.

Na občnem zboru je predsednik društva Matej Resman dvema članoma podelil znake in diplome za več kot 10-letno delo v društvu, enemu za 20 let, petim za 30 let, enemu za 40 in enemu za 50-letno zvestobo in aktivno delo v društvu.

J. R.

občinskih odborov oziroma da posredujejo navedene podatke na naslov: **Občinski odbor ZB NOV Domžale – Ljubljanska cesta 70, 61230 Domžale.**

Vsak naj pošlje ali odda naslednje podatke:

1. priimek in ime – tudi partizansko ime
2. datum in kraj rojstva
3. datum vstopa v NOV
4. čas, ki ga je preživel v brigadi Slavka Šlandra

5. če je bil ranjen: kje, kdaj in kam
6. ali je sedaj invalid – katere stopnje
7. kakšna vojaška odlikovanja je že prejel

Na podlagi teh podatkov bo odbor sestavil evidenco borcev ter številčno ene največjih slovenskih brigad, ki je s svojimi borci dopolnjevala ali ustanavljala nove partizanske enote.

Prepričani smo, da je to skupna akcija vseh Slandrovcev in da boste v tej akciji sodelovali in s tem omogočili, da bo snidenje Slandrovcev resnično doživetje in dokaz veličine te brigade.

ODBOR

Poizvedbe

Prosim, naj se mi oglašijo tovariši Jože Cvelbar, Alojz Cuk in Kogoj, vsi s Primorske, ki smo septembra leta 1944 potovali skupaj z radiotelegrafskega tečaja v Čepovanu v Vrhnovi štab preko Črnomlja oziroma letališča pri Otoku v Beli krajini. Prosim tudi tiste, ki te tovariše poznajo, da mi sporoče, da jih sam poiščem. Moj naslov: Franc Smrdel, Slavina 38, 66258 Prestranek.

Prosim tovariša Srečka Likarja, upokojenega majorja, da mi pošlje svoj naslov. Bila sva skupaj v italijanski vojski v mestu Asti. Marca leta 1943 so nas poslali v Grčijo na otok Cefalonija. Ze v naprej se vam lepo zahvaljujem. Moj naslov: Jože Bevk, Ravne 23, 65282 Cerkno.

Kdo se od preživelih partizanov ali njihovih sorodnikov še spominja, da je ob Krki proti bolnici v Kandiji (Novo mesto) v stari hiši z lesenim balkonom nad Krko, kjer je bil krojaški mojster (imena se ne spominjam), držal politične ure leta 1942 dr. Medvešček? Če kdo ve, kje sedaj živi ali pa bo to prebral sam, naj se mi oglasi na moj naslov: Jože Mejač, Topole 11, 61234 Mengeš.

Vabilo

Vabimo Te, da se udeležiš tovariškega srečanja koroških partizanov s področja Ljubljane in okolice, ki bo v petek, dne 5. 3. 1982, v prostorih restavracije SLAVIJA v Ljubljani, Gosposvet-ska cesta, s pričetkom ob 18. uri.

Na srečanju bomo pogostili naše borke – žene za 8. marec – dan žena, in proslavili ta praznik borbene oziroma delovne žene.

Področni odbor koroških
partizanov Ljubljana

Borke in borci artilerijske
brigade 4. armade!

Vsi, ki živite na območjih ljubljanskih občin pošljite ali sporočite svoj naslov iniciativnemu odboru: Leon Hvala, Topniška 21, 61000 Ljubljana, telefon 310-094.

STARI LOG PRI KOČEVJU

Prebivalci
so svobodno dihali
že v letu 1942

Letos mineva 40 let, odkar se je v Starem logu in bližnjih okoliških krajih dogodila vrsta pomembnih dogodkov za razvoj NOB. Po odsestitvi kočevskih Nemcev v decembru 1941. leta so se v prazne hiše naselili begunci s Štajerske in posamezne družine iz bližnje Suhe krajine. Zaradi povečane aktivnosti novo ustanovljenih partizanskih enot so se sredi maja 1942 umaknili iz tega kraja tudi italijanski vojaki. Osvobodeno ozemlje pa je omogočilo uspešnejše delovanje posameznih enot NOV, posebno pa prekrbovalnega centra glavnega poveljstva NOV in PO slovenije. V dneh od 5. do 7. julija 1942. leta je bilo na bližnjem Cinku partijsko posvetovanje v organizaciji CK KPS. Glavni referat je imel Boris Kidrič kot sekretar IO OF. 16. julija 1942 je bila v vasi Cesta ustanovljena prva slovenska brigada z imenom Proletarska brigada Toneta Tomšiča. Nekaj časa se je v bližnjih krajih v letu 1942 zadrževalo vodstvo narodno-svobodnega boja Slovenije. Med poletno italijansko ofenzivo, ki je prizadejala ta kraj, je v bližini izgubil življenje pesnik Miran Jarc (Janez Suih). V mesecu avgustu 1942 je bilo na pokopališču ustreljenih okoli 70 moških iz tega in okoliških krajev.

To je samo nekaj podatkov, ki so pomembni za razvoj narodno-svobodnega boja v tem predelu kočevske občine. Prebivalci se zavzemajo, da bi jubilej letos poleti slovesno počastili in na tovariškem srečanju obudili spomine na dogodek pred 40 leti ter z njimi seznanili mlado generacijo.

VIKTOR DRAGOS

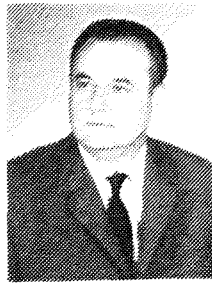
Ljudmila Gogala

Ljudmila Gogala se je rodila leta 1920 v Bodešah pri Bledu. V delo OF se je vključila leta 1941 in sodelovala s prvimi partizani na Jelovici. Julija leta 1943 je postala članica vaškega odbora OF v Bodešah. Organizirala je žene v organizacijo SPZZ. Leta 1943 je postala članica KPS. Leta 1944 je postala članica okrajnega odbora Ribno-Bled in zatem Bled-Bohinj, kjer je delala do osvoboditve. V letu 1945 je bila delegatka na kongresu slovenskih žena v Ljubljani. Prejela je odlikovanje zaslug za narod 3. reda.

Janez Štangelj

Januarja smo se na šempeterskem pokopališču poslovili od Janeza Štanglja. Rodil se je pred 73 leti v Gotni vasi pri Novem mestu. Že leta 1941 je začel delati za cilje NOB. Kot aktivist pa je imel posebno in odgovorno nalogo pridobivati nove simpatizerje. Velik je bil njegov delež pri razvoju NOG na Dolenjskem. Spomladi leta 1942 je bil aretiran, odpeljan v Ljubljano in nato v italijansko taborišče. Ob razpadu Italije je bil v Bariju soorganizator tankovske enote, s katero se je v sestavi prekomorskih brigad prebijal skozi Liko, Kordun, sremsko fronto in vse do Trsta ter Ljubljane. Prejel je dve odlikovanji.

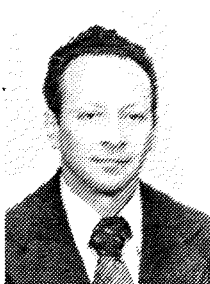
Marjan Kristančič

Rojen je bil leta 1908 v Podgori pri Gorici. Že v zgodnji mladosti so ga skupaj z materjo in drugimi člani družine italijanski fašisti poslali v taborišče. Leta 1933 je pobegnil v Jugoslavijo. Živel je v Ljubljani in bil član pevskega zbora opere vse do leta 1941, ko se je vključil v delo OF, leta 1943 pa med partizane v Serčerjevo brigado. Med NOB je pel kot solist v zboru Srečka Kosovela. Po končani vojni je prišel v Maribor in bil ves čas zvest mariborski operi. Pokopali smo ga januarja v Mariboru.

Irena Mrcina

Irena Mrcina se je rodila v Kočevju leta 1925. V delo NOG se je vključila zelo mlada. Bila je kurirka, obveščevalka in v času ilegale tudi bolničarka. Okupatorju in domačim izdajalcem njeno delo ni ostalo skrito, zato je bila zaprta. Po osvoboditvi je delala v organih za notranje zadeve v Novem mestu in Ljubljani, največ pa v Mariboru. Bila je aktivna družbenopolitična delavka, zato je bila odlikovana in prejela priznanje OF. Pokopali smo jo na pobojskem pokopališču v Mariboru konec lanskega leta.

Slavko Lepičnik

V Lendavi smo pokopali borca Slavka Lepičnika, ki se je rodil leta 1920 v Crni na Koroškem. V NOV je stopil leta 1943 v 5. prekomorsko brigado. Sodeloval je v bojih za osvoboditev Ljubljane in bil večkrat ranjen. Po osvoboditvi je bil aktiven družbenopolitični delavec. Prejel je več odlikovanj.

Franc Erjavce

Januarja smo se na ljubljanskih Zalah poslovili od Franca Erjavca-Dorota. Rodil se je leta 1921 v Sp. Slivnici pri Grosuplju. Po razpadu stare Jugoslavije se je takoj vključil v organizirano delo OF in julija leta 1941 med organizatorje vaškega odbora OF v Slivnici. Leta 1942 je stopil med partizane v štajerski bataljon. V 1. slovenski brigadi je sodeloval v borbah na Jančah in muljavski bitki. Postal je komandir čete v Varetovem bataljonu. Kasneje ga je borbeni pot vodila v Gubčevo, Cankarjevo do Belokranjskega odreda. Bil je nosilec partizanske spomenice 1941 in drugih odlikovanj.

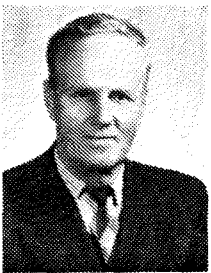
Anton Perič

Na pokopališču v Kočevskih Poljanah pri Dolenjskih Toplicah smo se decembra lani poslovili od Antona Periča. Bil je rudar v kočevskem rudniku. Že pred vojno se je udeleževal strajkov. Boril se je v 9. brigadi in drugih operativnih enotah. Za svoje delo je bil odlikovan.

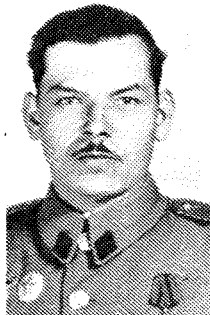
Albert Antonič-Berti

Na ljubljanskih Zalah smo se lani poslovili od borca Jeseniško-bohinjskega odreda Bertija. Rodil se je leta 1921 na Jesenicah. Kot delavec železarne se je aktivno vključil v delo OF in leta 1944 stopil v odred in kmalu postal komisar čete ter bataljonski komisar SKOJ-a. Udeležil se je zaključnih bojev na Koroškem. Do upokojitve je delal na odgovornih mestih v organih za notranje zadeve. Za svoje zasluge je prejel več visokih odlikovanj in priznanj.

Leopold Petrovčič

Decembra lani smo se na šempeterskem pokopališču poslovili od 78-letnega Poldeta Petrovčiča, rojenega v Čepovanu. Za NOG je začel delati že v prvi polovici leta 1942. Zbiral je hrano in drug potreben material za partizane. Leta 1943 so ga Italijani aretirali in odpeljali v Rim, od kjer se je vrnil ob kapitulaciji Italije. Aktivno in organizirano je deloval za cilje NOB vse do konca vojne na področju vasi Bukovica, Vogrsko in Volječa draga.

Anton Plantan

Rodil se je 1910. leta v Stari vasi pri Novem mestu. Umrl je v starosti 72 let. Bil je vojak od mladosti. Kot podporočnik je 8. septembra 1943 stopil prostovoljno v Levstikovo brigado, v kateri je bil najprej operativni oficir 1. bataljona, po nemški ofenzivi pa njegov komandant. Nato je opravljal dolžnosti brigadnega operativnega oficirja, predavatelja oficirske šole glavnega štaba, operativnega oficirja 15. divizije. Bil je v raznih štabih, dokler ga niso upokojili v činu podpolkovnika. Kot član odbora 8. SNOV »Frana Levstika« je v zadnjih letih svojega življenja zbral in uredil fotoalbum brigade. Bil je izredno ustvarjalen, resnično ljuben in iskren tovariš. Prejel je vrsto vojaških odlikovanj. Pokopali so ga 23. februarja v Ljubljani.

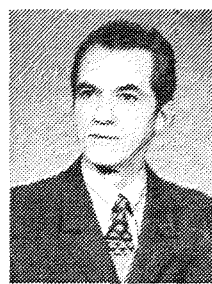
Emil Koren

Bil je aktivist na Jesenicah od leta 1941, sekretar KP na terenu Podmežaklja. V NOV je stopil leta 1944 v 31. divizijo 9. korpusa. Pokopali smo ga novembra lani v Kranjski gori.

Mirka Stritih

Na pokopališču v Trzinu smo se decembra lani poslovili od Mirke Stritih, rojene leta 1909 v Trzinu. Njen mož Ciril je sodeloval v OF od začetka vstaje in bil ustrelen kot talec leta 1942 v Mostah pri Zirovnici. Tudi Mirka je sledila njegovim idejam. Bila je dolgoletna članica ZVVI in v drugih organizacijah.

Jože Šajnič

Decembra lani smo se na loškem pokopališču pri Dolenjskih Toplicah poslovili od borca Jožeta Šajniča, starega 58 let. Rodil se je v vasi Podgora pri Starem trgu. V NOB se je vključil v začetku leta 1942 in stopil v Dolenjski odred. Pozneje se je boril v Cankarjevi brigadi. Bil je invalid iz NOV. Bil je odlikovan.

Ivan Klinar

Ivan Klinar se je rodil leta 1908 na Jesenicah. V delo OF se je aktivno vključil leta 1941, nato je bil zaprt v Begunjah in od leta 1942 dalje je bil v internaciji v Nemčiji vse do osvoboditve. Pokopali smo ga lani na pokopališču v Blejski Dobravi.

Ignac Jelincič

Rodil se je leta 1906 v Podmelcu. Že leta 1937 je aktivno sodeloval v antifašističnem gibanju v Italiji, od koder je moral pobegniti v Jugoslavijo. Na Jesenicah se je vključil v delo OF leta 1942, prenašal je zaupno pošto in obvestila za partizane. Pokopali smo ga v Podkoren decembra lani.

Rafael Gorjup-Triglav

Januarja je minilo leto dni, odkar je v Idriji umrl Rafael Gorjup-Triglav. Rojen je bil leta 1914 v Srednjem Lokovcu. V NOB je stopil septembra leta 1943 in bil borec v Goriški brigadi in komandir minerskega voda. Vsem, ki smo ga poznali, bo ostal v spominu kot preprost, delaven in pošten tovariš.

PRAVNI SVETOVALEC

I. Ž. A. Ker imate le 18 let pokojninske dobe, vam je invalidska pokojnina odmerjena v višini 45% pokojninske osnove. Radi bi vedeli, ali ste glede na to, da nimate nikakega premoženja niti drugih dohodkov, upravičeni do varstvenega dodatka in koliko znaša ta dodatek.

Odgovor: Pogoj za priznanje varstvenega dodatka k pokojnini je, da niti upokojenec niti člani njegovega gospodinjstva nimajo drugih dohodkov, ki bi zadoščali za preživljanje, in da odmerjena pokojnina ne dosega predpisane mejnega zneska najnižjih pokojninskih prejemkov. Ta mejni znesek znaša od 1. 1. 1982 dalje 6137 din. Osnova za odmero varstvenega dodatka pa je razlika med odmerjeno pokojnino in navedenim mejnim zneskom najnižjih pokojninskih prejemkov. Od te osnove pa znaša varstveni dodatek za invalidskega upokojenca najmanj 70% oziroma za invalidsko upokojenko najmanj 80% (s pokojninsko dobo do 20 let). Torej bo tudi vaš varstveni dodatek znašal 70% razlike med pokojnino, ki vam je odmerjena, in zneskom 6137 din.

★

Ž. P. P. Ali je možna izvršba na invalidnino, ki jo prejimate kot vojaški invalid?

Odgovor: Invalidnina je prav tako kot ortopedski dodatek lahko predmet izvršbe, in sicer do polovice – za obveznosti iz naslova zakonite preživnine in do tretjine – za druge obveznosti.

★

T. K. P. Ali je delavec upravičen, da izrabí letni dopust v več delih?

Odgovor: Delavec mora praviloma izrabiti letni dopust v nepretrganem trajanju. V primerih, določenih v samoupravnem splošnem aktu o delovnih razmerjih, pa ga lahko delavec izrabí v dveh ali več delih, pri čemer pa mora en del dopusta trajati nepretrgano najmanj 12 delovnih dni.

★

L. V. T. Ste uživalka družinske pokojnine po pokojnem očetu in ste še študentka. Nameravate se poročiti in je tudi vaš bodoči mož še reden študent. Zanima vas, ali boste izgubili pravico do družinske pokojnine s sklenitvijo zakona.

Odgovor: Otroci praviloma izgubijo pravico do družinske pokojnine s sklenitvijo zakona. Ne izgubijo pa te pravice, če so jo pridobili ali obdržali zaradi popolne in trajne nezmožnosti za delo ali če ste oba zakonca redna študenta.

★

P. Z. P. Operativno so vam bili odstranjeni maternica in jajčnika. Ali ste za to telesno okvaro upravičeni do invalidnine?

Odgovor: Po seznamu telesnih okvar predstavlja izguba obeh jajčnikov in maternice pri ženskah nad 45 let starosti – 40%, pri ženskah do 45 let starosti pa – 60% telesno okvaro. Vendar dajejo pravico do invalidnine telesne okvare, ki so posledica bolezni ali poškodb izven dela le, če znašajo najmanj 50%.

Mato Utovič

11

Mauthausen - nacistični pekel

Hkrati pa so nam seveda tudi grozili, da nas bodo ponovno zaprli v to taborišče, če bomo doma naredili najmanjši prestop. Pripomniti moram, da večina odpuščenih internirancev iz Mauthausna ni spoštovala podpisane izjave in se ustrašila groženj, s papirjem si je po vrnitvi obrisala ta zadnjo in jo po bližnji ubrala v partizane.

Drugače je bilo s pobegi. KT Mauthausen je bilo eno med najbolj utrjenimi in zavarovanimi taborišči, iz katerega je bil vsak pobeg vnaprej obsojen na neuspeh. Kljub temu je bilo nekaj ubežnikov. Vsak pobeg je bil neprijeten in mučen za vse druge internirance. Ko so esesovci ugotovili, da kdo manjka, so morali vsi interniranci na takojmenovani »apel«, kjer so morali stati toliko časa, dokler niso ugotovili, kdaj in kako je ubežnik pobegnil. Za ubežnikom so poslali na vse konce in kraje patrulje s slednimi psi. V okolici so mobilizirali vse policijske in žandarmerijske posadke, vključevali pa so tudi civiliste, ki so služili v vaških stražah. Čim so prišli ubežniku na sled, so ga hoteli za vsako ceno ujeti živega. Če upoštevamo, kako brezupno tvegan je bil pobeg skozi pokrajino, kjer so ljudje večinoma vsi podpirali žandarmerijo in policijo. Če so ubežnika ujeli, so ga pripeljali v taborišče in priredili pravcati obred mučenja. Ob igranju godbe so ga navadno obesili na »Apelplatzu«. Če pa so ubežnika ubili na begu, so ga zvečer izpostavili pri vhodu v taborišče, da so ga lahko videli vsi interniranci, ki so prihajali z dela. Za svarilo.

Nekaterim, ki so jih pripeljali žive v taborišče, so pripeli na prsa in hrbet velike lepake s sramotilnimi napisi, kot naprimer: Hura – spet sem tukaj!, ali pa: Zakaj hoditi daleč, ko pa je dobro blizu! Srečno so se končali v glavnem le pobegi iz podružničnih taborišč Mauthausna. Po nepopolnih podatkih je v obdobju od 8. avgusta 1938 do 30. aprila 1945 poskušalo pobegniti iz Mauthausna 639 internirancev. Med ubežniki je bilo tudi 29 Jugoslovancev. Kolikor vem, se je pobeg posrečil Alojzu Čedetu, Milanu Kozuhu, Cvetu Kobalu, Alešu Jelencu, Riku Pavlinu, Jošku Kremplju in še nekaterim.

Največji organizirani pobeg iz dobro utrjenega Mauthausna je bil gotovo 2. februarja 1945, ko je uspelo internirancem z bloka smrti prebiti pot v svobodo. Upornikov je bilo 550, med tistimi, ki so zbežali, pa tudi šest ali sedem Jugoslovancev. Kot že povedano, je bil blok 20 – blok smrti. Tukaj so interniranci umirali zaradi lakote, izčrpanosti in mučenja. Tiste, ki so vzdržali vse muke, so obešali, streljali ali uničevali v plinski celici. Mrtve iz tega bloka je vsak dan odnašala posebna delovna enota, ki so jo imenovali »Leichenträgerkomanda«, kar je pomenilo: enota za prenašanje trupel. Med drugimi je bil pri tem mučnem opravilu nekaj časa tudi Lovro Kuhar-Prežihov Voranc, ki nam je pozneje pripovedoval, kar je videl in doživel. Mrtvi so imeli podplutbe na podplatih in na drugih delih telesa, nekateri so bili brez nohtov, drugi pa iznakaženi z ranami.

Ko so pripeljali esesovci v začetku januarja 1945 na »blok smrti« 17 sovjetskih letalskih oficirjev, je pripeljanjem postalo takoj jasno, da od tod ni vrnitve. Zato so se začeli dogovarjati za organizacijo pobega, katerega so načrtovali med 28. in 29. januarjem 1945. Kljub izredni previdnosti in solidarnosti, ki je bila v tem bloku še toliko bolj izrazita, se je našel odpadnik, ki je načrt pobega izdal. Esesovci so ukrepali brez usmiljenja. Sicer niso mogli podrobno ugotoviti, kdo so bili glavni pobudniki načrta za pobeg, so pa zato ustrelili 25 najbolj zdravih in močnih internirancev, med njimi tudi nekatere pobudnike pobega. Vendar se preživeli organizatorji pobega niso ustrašili in so s pripravami za pobeg nadaljevali. Domenili so se, da bodo naskočili esesovce 2. februarja, in sicer med dvanajsto in eno uro ponoči. Končno so dočakali svoj trenutek. Vendar se je pri čakanju na znamenje za napad sprva malce zataknilo. V barako je namreč nepričakovano prišel esesovec, ki je bil na nadzornem obhodu taborišča. Internirancem je postalo takoj jasno, da esesovca ne smejo spustiti živega iz barake, ker bi razkril priprave na pobeg. Pričakali so ga v temnem hodniku in ko jih je hotel osvetliti z žepno svetilko, so mu vrgli odoje čez glavo in ga zadavili. Manjkalo je samo še deset minut do ene ure. »Los, vstanite!« je tedaj v nemščini začel kričati starešina barake, ki je bil eden od organizatorjev pobega. Z navidezno surovostjo je začel poditi internirance iz barake na dvorišče, kjer jim je ukazal, naj začno pomivati mize. Interniranci so začeli prinašati na dvorišče razno opremo in jo postavljati ob zidu, na katerem so se sprehajali stražarji. Stražarjem se seveda nočni direndaj ni zazdel sumljiv, saj so bili podobnega mučenja internirancev vajeni.

Naenkrat pa je zadonelo: »Hura, rebjata! Hura... Hura, rebjata!« Esesovcem se je zdaj dogodilo nekaj nepričakovanega, saj je deževala po njih toča snežnih kep, cokel, kamenja, premoga. Uporniki so razdeljeni v skupine nastopali organizirano, delali so bliskovito in odločno. Ena skupina je z gasilskimi aparati obrizgala stražarje, druga je z odejami prekinila električni tok v bodeči žici, tretja je naglo splezala prek nagradnega pohištva k stražarskim stolpom, kjer so interniranci z golimi rokami podavili stražarje in jih vrgli z zidu v globino. Polastili so se tudi prvega orožja in si prebili izhod na svobodo.

Po prvi splošni zmedi so se esesovci razmeroma hitro znašli. Začeli so organizirati zasledovanje – Hasenjagd – lov na zajce, kakor so svoj pogon imenovali. Pri zasledovanju so sodelovale vse enote SS iz taborišča, enota Wehrmachta iz bližnje okolice, člani NSDAP, Hitlerjugenda, lovci, gasilci, Volksturm, žandarmerija in večina kmetov iz bližnjih vasi in zaselkov. Razsejana trupla v snegu in krvavi madeži so naslednjega dne pričali o uspehu gonjačev. Gonjači so vlačili ujetubežnike iz zapuščenih stanovanj, iz garaž, hlevov, kleti, kozolcev in drugih skrivališč ter jih takoj ustrelili. Trupla ubitih so polagali na stare vrece ali drevesne veje ter jih kot »trofeje« vlačili pred vrata taborišča, od koder jih je potem »nebeška komanda« odvela v krematorij. Nagnusno pobijanje internirancev so mirno opazovali domačini, med katerimi so bile ženske, starci, otroci, učitelji, duhovniki. Sicer pa so vsi močnejši neposredno sodelovali pri lovu in pobijanju.

Pri tem množičnem uporu je uspelo zbežati 17 internirancem, o čemer poroča tudi zgodovinar H. Maršalek. Z Brunom Gerdovičem sva na proslavi v Mauthausnu maja 1965 srečala 5 uspešnih ubežnikov, ki so pripovedovali o uporu in pobegu iz taborišča. Dva med njimi sta se skrila na podstrešje županove hiše v naselju Holzeiten, kjer ni bilo nobenih pregledov, tuji delavci, ki so bili pri županu na prisilnem delu, pa so molčali in jima skrivaj prinašali hrano. Županu se še sanjalo ni, kaj se dogaja v njegovi hiši. Enega interniranca sta skrivala na svoji kmetiji – častni izjemi! – avstrijski kmečki par Johan in Marija Langthaler v vasi Winden pri Schwertbergu do konca vojne. Drugi ubežniki so si vsak na svoj način, v glavnem pa s strahotnimi napor in težavami rešili svoje življenje.

Se nadaljuje

Posvet predsednikov občinskih svetov Zveze pionirjev

Kako naj bo pionir subjekt?

Zveza prijateljev mladine Slovenije je 17. februarja sklicala v Ljubljani posvet predsednikov občinskih svetov Zveze pionirjev. V obširnem programu so razpravljali namenili največ pozornosti pripravam na problemsko konferenco Zveze pionirjev Slovenije »Pionir v krajevni skupnosti« ter pripravam na problemsko konferenco republiške konference Zveze socialistične mladine Slovenije »Vloga Zveze pionirjev v razvoju samoupravne socialistične družbe«.

Vsak pionir je na svoji šoli vključen v pionirsko organizacijo, ki ima, res, do potankosti izdelane programe, od idejne usmerjenosti od posameznih dejavnosti. Toda največkrat se to konča za zidovi šolske stavbe. Zveza pionirjev sicer prevzema v okviru šole tudi del obveznosti v odnosu do krajevne skupnosti, v kateri ta šola deluje, vendar se le malokrat pojavi kot enakopraven partner odraslim. Zvezi pionirjev ostaja le vloga izvajalca programa, ki so si ga izmislili odrasli – nič ne rečemo: gotovo dobronamerno. Toda prav to je narobe. Če hočemo namreč uresničiti načelo, naj bo pionir v večji meri subjekt, mora sodelovati tudi pri ustvarjanju programa. Če bo program sam ustvaril, po svojih interesih, seveda ob pomoči mentorjev, bo bolj zavzet tudi za izvajanje tega programa.

Ustava opredeljuje KS kot temeljno samoupravno obliko združevanja delovnih ljudi in občanov na območju njihovega bivanja. V njej se samoupravno dogovorijo, katere skupne interese, pravice in dolžnosti bodo skupaj uresničevali. Ena pomembnih skupnih potreb in interesov ljudi v KS je tudi družbena skrb za otroka. Največja investicija je investicija v vzgojo mladega človeka, ki bo nekoč zrel član naše skupnosti. Do te zrelosti pa je potrebna določena pot in nekdo, ki jo bo vodil. Prvo, kar je potrebno, je, da pionirska organizacija prerašče šolske prostore, da se odpre nazven do krajevne skupnosti, kjer ima pionir določeno vlogo kot krajan. Tu se pojavi vprašanje, kdo naj v krajevni skupnosti ustvari pogoje, da bodo pionirji v njej doživljali prosti čas na organiziran način in z vsebino, za katero se je dogovorila družba. Odgovorne so vse organizacije v KS, ki delajo z mladimi, pa tudi druge družbenopolitične organizacije in društva, med njimi tudi borčevska organizacija. Prav gotovo bi bilo nesmiselno, da bi vsaka organizacija ali društvo neodvisno od drugih načrtovala delo s pionirji v KS, ampak se morajo med seboj povezovati in usklajevati skrb za vsestransko udejstvovanje pionirjev. Nekdo pa mora prevzeti odgovornost, da bo sodelovanje prišlo na višji nivo. Predvsem je treba aktualizirati društva prijateljev mladine v KS, katerim je družbenopolitična skupnost zaupala vlogo koordinatorskega in načrtovalca. Posebno vlogo v uveljavljanju pionirjev v KS bo morala odigrati SZDL pionirska organizacija pa bo morala ugotoviti, kakšno je njeno mesto v SZDL in nje vloga kot vloga najmlajše fronte.

»Teža delovanja društev prijateljev mladine (DPM) v KS je v tem da se vključujejo v vse pore delovanja krajevne skupnosti,« je poudaril Vito Hajan iz SZDL. »Vsako društvo mora biti izraz interesa članstva. Naša DPM so še relativno zaprta, ne iščejo osnove v interesu članstva in zato tudi ni povezovanja. Društvo nujno mora najti mesto v SZDL, v najširši bazi. Sekcijski način delovanja DPM v okviru SZDL, torej kot koordinacijski odbor socialistične zveze v krajevni skupnosti, bi bil zagotovilo množičnosti, tistega, za kar si prizadevamo.«

Za bolj natančno izrisano podobo, kakšna naj bo pionirska organizacija, je najprej potrebna analiza sedanjega stanja od ene do druge krajevne skupnosti, ugotoviti, kje v programih krajevne skupnosti že računajo s pionirji in kje jih je treba še vključiti. Ocene stanja in delovni dogovor morajo biti širši, ne samo v Zvezi prijateljev mladine, ob razpravi pa so istočasno potrebni že konkretni koraki tako v KS kot v občinah.

Področje dela s pionirji v KS še nima nekih znanstvenih oprijemljivih oblik organiziranosti, čvrste vsebine in izoblikovane mentorske vloge. V bistvu so to tipajoča razmišljanja, ki jim bodo morali pri oblikovanju priskočiti na pomoč tudi znanstveniki in praktiki. Nujno pa je treba razpravo voditi tudi med pionirji samimi. Republiška problemska konferenca pionirjev bo 22. aprila v Prestranku. Do tedaj je treba izpeljati občinske pionirske problemske konference.

Premajhna povezanost

V krajevni skupnosti je vse premalo čutiti povezavo med pionirsko in mladinsko organizacijo. Da pionir zraste v dobrega mladince, mora že kot pionir spoznavati prvine mladinske organizacije. »Mladinski funkcionarji smo imeli doslej slab odnos do pionirske organizacije,« je kar ostro samokritično dejal podpredsednik ZSMS Bojan Fink. »Pravzaprav se je ta odnos izkristaliziral le na podeljevanje mladinskih izkaznic ob dnevu mladosti – 25. maju. Gre za spoznanje, da mora mladinska organizacija zagotoviti kontinuiteto pionirske organizacije. Zveza socialistične mladine Slovenije je pravzaprav življenjsko zainteresirana, da deluje znotraj Zveze prijateljev mladine in ne kot njen pokrovitelj. Zato je od temeljne sredine do republiškega nivoja pomemben pristop k te-

mu vprašanju. Zavedati se moramo, da pionirska organizacija ni zgolj interesna dejavnost, ampak sklop vseh interesnih dejavnosti, v katere se mladi vključujejo. Potrebna je neka tehnologija dela s pionirji, določen pristop. Praksa je pokazala, da pionirjev ne smemo držati v nekem svetu brez problemov, neke izolirane, saj jim bo prav soočanje s problemi, ki jih bodo občutili in sami izrazili, omogočalo določena spoznanja, ki jim bodo pomagala tudi pozneje, ko bodo sami in brez mentorjev. Zanje je sedaj potreben še prilagojen program, ob katerem posameznik dozori in odraste.«

Kot največji problem so ugotovili mlade v starosti od 14. do 18. leta, torej v srednješolskem obdobju. Kakor da se s prehodom na srednjo šolo vsa organiziranost mladih ustavi. Če se to dogaja, potem je neke neke narobe. Postavi se vprašanje, kje so rezultati osemletnega dela v osnovnih šolah. Tudi pionirska organizacija gotovo ni storila vsega, kar bi lahko.

Vse v redu in prav, dokler niso povedali sklepa z regijskega posveta predsednikov občinskih svetov Zveze pionirjev, da pionirjev delegatov ne bi vabili na problemsko konferenco RK ZSMS, ki bo 10. marca in na kateri bi se pogovarjali prav o njih samih, o vlogi Zveze pionirjev v razvoju samoupravne socialistične družbe. Kje so zdaj načela? Kje je pionir subjekt, če niti zraven ne sme biti, ko se bodo o njem dogovarjali? Kot bi se v hipu podrla dopoldansko sklepanje, razmišljanje in dogovarjanje! Pa s tem še ni bilo konec. Ko je beseda nanese na pionirske delovne brigade, so nekateri zavzeto podprli idejo, da bi bile te brigade popolnoma ločene od mladinskih, da se pionirji ne bi slučajno »pokvarili« s pivom in cigaretami. Najbolje, da bi se omejili na lokalne očistevalne akcije in podobno. Kakor da so pionirji kaki »smehtarji«. Ali se nismo malo prej pogovarjali o kontinuiteti med pionirji in mladinci in o potrebnosti soočenja s stvarnostjo, pa naj bo ta takšna ali drugačna? Sedaj pa bi jih radi izolirali na varno. Bomo s tem kaj preprečili? Morda ravno nasprotno: ko bodo sami postali mladinci, bodo morda svojo odraslost spet hoteli izraziti s pivom in cigaretami, ker jim o tem nihče ni govoril, da jih ne bi okužil. Bomo takrat zmignili z rameni? Pionirji naj le grejo v brigade, potrebni pa so jim mentorji, nekdo, ki bo znal z njimi živeti in ne samo delati, saj akcija ni samo delo na trasi, ampak tudi življenje v brigadirskem taboru.

Menim, da znajo pionirji in mladinci poiskati skupen jezik bolje, kot si odrasli zamisljajo. Za mladinsko in pionirsko organizacijo pa naj pri medsebojnem sodelovanju ne bo pomembno, kdo bo prvi potrkal na vrata. Pomemben naj bo le pionir.

Živa Drole

Železničarska mladina z Ivanom Mačkom-Matijo

»Predal sem se klicu ideje, ki je bila smisel mojega življenja – partizanski voditelj, to sem bil«, je napisal v svoji knjigi Ivan Maček-Matija.

V okviru Železniškega gospodarstva Ljubljana deluje več kot pet tisoč mladih v številnih mladinskih aktivih. Njihove aktivnosti so najrazličnejše – od urejanja delovnega okolja, čiščenja površin, zbiranja dragocenih surovinskih odpadnih materialov pa do prostovoljnega dela za izboljšanje delovnih razmer. Vzorno je sodelovanje mladih z borci in predvoj-

nimi revolucionarji, ob tem spoznavajo ne le dogodke tedanjega časa, pač pa razmere in procese, ki so bili značilni. Železničarska mladina skrbi tudi za spominska obeležja, posebno tista, ki označujejo partizanske prehode čez progo.

V znak priznanja za svoje delo so predstavniki železničarske mladine prejeli knjigo spominov

Ivana Mačka-Matije »Spomini«, in sicer tisti, ki so najbolj aktivni in poleg dela v mladinski organizaciji vzorno opravljajo tudi svoja redna dela in naloge. Ob tej priložnosti je koordinacijski svet ZSMS Železniškega gospodarstva Ljubljana organiziral srečanje mladih z avtorjem knjige, enim najbližjih sodelavcev tovarišev Tita in Kar-delja, predvojnimi revolu-

cionarjem in partijskim delavcem, partizanskim komandantom ter povojnim voditeljem izgradnje in oblikovanja nove države. Boris Kralj je zelo doživeto prebral nekaj odlomkov iz knjige, mladi pa so avtorja potem spraševali to in ono. Srečanje je še popestril oktet Bori z lepo ubrano slovensko pesmijo.

Ž.D.

Bolnišnica Zima

Spominjam se, kako mi je dedek ob večerih pripovedoval dogodke, ki jih je doživel med vojno. Bil je partizanski zdravnik. Vodil je bolnišnico, ki so jo imenovali Zima. Bila je v bližini Dramelj pri Celju. Skrita je bila pod zemljo in znotraj lesena. V njej je bilo prostora za petinštirideset ranjencev. Večinoma so bili ranjenci borci 14. divizije. Za hrano in zdravila so skrbeli bližnji kmetje, ki so skrbno čuvali skrivnost partizanske bolnišnice.

Januarja 1945 je neki izdajalec izvedel za bolnišnico. Toda partizani so pravočasno odkrili izdajo in uspelo se jim je skupaj z ranjenci umakniti v bližnje bunkerje. Bombardirali so bolnišnico, toda ta je bila že prazna.

Dedek mi je obljubil, da me bo spomladi peljal pogledat obnovljeno bolnišnico Zimo.

TAJA BOŽIČ, 4.a
OŠ Danila Kumar
Ljubljana Bežigrad

Težko je bilo osvoboditi Jugoslavijo

Temni oblaki so se zgrnili nad Evropo. Začela se je druga svetovna vojna. Nacistični stroj pod vodstvom Hitlerja je začel svoj pohod. Njegov cilj je bil zavladata svetu. Dobro pripravljeni in oboroženi so začeli z okupacijo. Njihova taktika je bila uničiti vse ovire, ki bi onemogočale doseg cilja. Račun pa so naredili brez krčmarja. Kljub temu, da so takoj organizirali koncentracijska taborišča z namenom, da tiste ljudi, ki bi nasprotovali, odstranijo, so se krepko zmotili. Večina narodov se je uprla. Jugoslavija pod vodstvom tovariša Tita in ZKJ je bila med prvimi. Boriti se proti okupatorju in zraven še proti domačim izdajalcem, ki so nasledili lepi besedi, pa ni bilo lahko. Po pripovedovanju bom opisala dogodek, ki mi bo ostal za vedno v spominu.

Med prvimi se je klicu svobode odzval tudi moj dedek. Postal je sekretar rajonskega komiteja za območje Logatca. Vojna se je nadaljevala. Bilo je leta 1944, mesec februar. Zbolel je. V gozdu je imel barako, v katero se je zatekel. Dobil je hudo pljučnico in tako je nekaj dni prebil v tej baraki. Na prigovarjanje tovarišev je odšel k nekemu kmetu, s katerim sta se dobro poznala. Noč je prebil na podstrešju. Gospodar ga je izdal domobrancem. Zjutraj so prišli preoblečeni v partizane, toda dedek je takoj spoznal prevaro. V trenutku, ko je streljal, ga je domobranski strel zadel. Zgrudil se je, njegov strel pa je odjeknil v prazno.

Pokopan je v Gornjem Logatcu. Večkrat gremo na njegov grob, najlepši obisk ob njegovem grobu pa se mi zdi ob dnevu mrtvih.

Pozabiti ne smemo tudi ostalih hrabrih bork in borcev, ki so pomagali pri osvoboditvi našega kraja. Zadnje udarce h končni osvoboditvi Logatca je prispevala Hercegovska brigada. Borci, združeni iz vseh republik in pokrajin, so osvobodili kraj za krajem. Tudi na našem pokopališču so njihovi grobovi. Z mestom Gacko smo se zaradi spomina na težke dni pobratili. Vsako leto se srečamo in sodelujemo na športnem in kulturnem področju.

BOJANA PIVK, 6.a
OŠ »8 talcev« Logatec

Naše naloge in prizadevanja

Pionirski odred Karel Destovnik-Kajuh z osnovne šole Jože Moškrič v Ljubljani poroča:

Naš pionirski odred na osnovni šoli Jože Moškrič se je vključil v solidarnostno akcijo »Slovenski pionirji otrokom Namibije na pragu svobode.« Zbrati bi morali 300 din za nabavo enega kompleta šolskih potrebščin (5 zvezkov, barvni svinčniki, slikovnica za otroke, pribor za pisanje). Na sestanku PO smo sklenili, da se takoj vključimo v akcijo in zberemo sredstva za nekaj kompletov.

Zbrali smo kar za 8 kompletov denarja. Srečni smo, da lahko pomagamo otrokom Namibije, saj je to pot, ki jo je začrtal tovariš Tito in mi smo obljubili, da bomo hodili po Titovi poti.

V akciji zbiranja papirja je dosedaj od 36 sodelovalo 16 razrednih skupnosti: 2.a, b; 3.b, c, e, 4.a, b, c, d; 5.a, b, c, d; 6.d; 7.c, d.

Na šoli je 1136 učencev. Od teh je bilo v akcijo vključenih 497. Zbrali smo 9.619 kilogramov papirja, in če vemo, da je za 50 kilogramov papirja rešeno eno drevo, smo rešili 192 dreves. Akcijo velja nadaljevati tudi v drugem polletju, saj s tem opravljamo družbeno koristno delo; kajti prav s tem ohranjamo našo naravo, čistimo okolje in pomagamo našemu gospodarstvu.

KARMEN OGULIN, 4. r.
lit. dop. krožek na
osnovni šoli Jože Moškrič

Kurirčkova pošta

Bliža se čas, ko bo spet krenila na pot kurirčkova pošta. Začetek vseh petih prog v Sloveniji bo 22. marca ob 10. uri. S proge »P« – Pionirske in prog »TV« – Dolenjske bo pošta krenila iz Tolmina, na progi »G« –

Gorenjska jo bodo pionirji ponesli iz Kranja, začetek proge »K« – Koroška in proge »TV« – Dolenjska bo v Radljah ob Dravi, »P« in »TV« – Primorska proga se bo začela v Kopru, na progi »Š« – Štajerska in »TV« – Dolenjska pa bodo pionirji prvič letos dali čez ramo kurirčkovo torbico v Celju.

Vse proge se bodo stekle v Črnomelj, kjer bo ob zaključku zbor pionirjev.

Ž. D.

KRAMLJANJE KRAMLJANJE KRAML

Nagradni natečaj

Letos že tretjič razpisujemo nagradni natečaj, ki nosi ime po znanem partizanskem oblikovalcu lepe slovenske besede Bogu Flandru, s psevdonimom Klusov Joža. Predvsem se odlikujejo Flandrove reportaže, v katerih piše o resničnih ljudeh in o resničnih dogodkih. Seveda je napisal tudi marsikatero pesem, najbolj pa so znane njegove črtice. Prvo Flandrovo črtico je na osrednjem osvobojenem ozemlju objavil osrednji frontovski list Slovenski poročevalec 8. februarja 1944. To je bil listek Poljska četa gre v napad. Znana je njegova brošura Gorenjski junaki, brošura Bataljon, reportaži Trebnje, Vzhod žari!, zbirka črtic Blegoš, črtice Pastir Tonač, Petrova domačija, Kurirja Tineta zadnja pot, Aljoša, Pavla, Meja, Izdajalec Tomaž. To je samo nekaj naslovov, ki označujejo Flandrovo ime.

Namen našega nagradnega natečaja je, dragi pionirji in mladinci, dragi naši mladi dopisniki, da tudi vas pritegnemo k oblikovanju lepe slovenske besede. Prejšnji dve leti ste nam v okviru našega natečaja pošiljali predvsem literarne prispevke. Zakaj ne bi letos malo razširili način pisanja še na bolj novinarske zvrsti: na reportažo, intervju, komentar oziroma razmišljanje o tem ali onem, kar doživljate. Rekli smo, da je Klusov Joža pisal o resničnih dogodkih in resničnih ljudeh. Tudi vi pišite tako. V vašem okolju se gotovo vsak dan kaj dogaja, vse pa nosi svoje korenine v narodnoosvobodilnem boju in hkrati je vse povezano z načrti za prihodnost. Vaši sestavki naj bodo delčki te celovitosti. Sedaj pa še naslovi: kot bolj zahtevna tema naj bo stavek Klusovega Jožeta iz njegovega teksta, v katerem predstavlja slovensko vas v okviru vojnega dogajanja: Luči v prostornih hišah polnijo ulice s širokimi prameni svetlobe. Druga tema pa naj nosi naslov Očetje in sinovi po Flandrovi črtici Oče in sin.

Sestavke nam pošljite do 1. maja. Posebna komisija bo pet najboljših nagradila s knjižnimi nagradami. Želim vam veliko navdihov in da bi vam pero kar najbolj gladko teklo po papirju!

Živa

KRAMLJANJE KRAMLJANJE KRAM

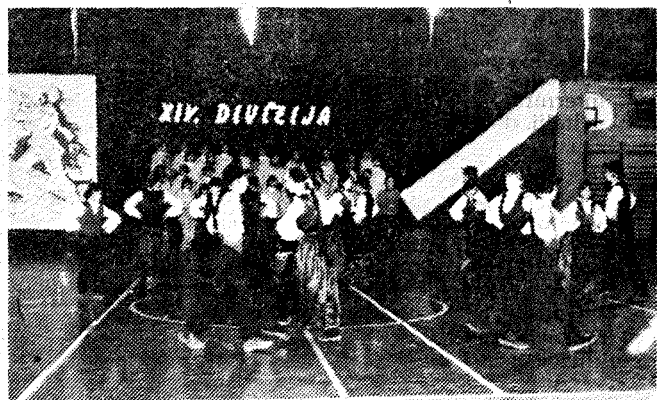
Velika ura zgodovine v spomin na pohod 14. divizije

V januarju so prišli med osnovnošolce Mežiške doline nekdanji borci 14. divizije: Marta Pavlinova-Živa, Lili Čerinova, Viktor Cvelbar-Stane in Miloš Rutar-Ružo. Z njimi je bil tudi član ZB NOV Ravne na Koroškem tovariš Boris Florjančič.

Stekel je živahen pogovor med borci in mladimi. Ponovno so zaživel pred nami pomembni dogodki in prizori s tega legendarnega pohoda bratstva in enotnosti. To je bila resnično velika ura zgodovine v spomin na pohod 14. divizije na Štajersko ki jo je popestril kulturni program mladih iz naše doline.

Borcem se še enkrat toplo zahvaljujemo za izvirna pripovedovanja njihovih doživetij in jih še vabimo na Koroško.

novinarsko-dopisniški krožek
osnovne šole Prežihovega Voranca
RAVNE NA KOROŠKEM

Nastopa folklorna skupina iz Prevalj

Znal je vlivati moralo

Njegova življenjska pot je bogata in uspešna. Kot mlad partizanski zdravnik jo je pogumno začel v času narodnoosvobodilnega boja in jo dogradil kot medicinski strokovnjak in dolgoletni direktor splošne bolnišnice v Celju. Je avtor številnih strokovnih spisov in eden vodilnih pobudnikov pri uveljavljanju novih samoupravnih odnosov tudi na področju zdravstvenega varstva na celjskem območju. Takej po vojni se je odločil za specializacijo in postal eden najpomembnejših slovenskih fiziologov in pulmologov.

Kot partizanski zdravnik se je boril pri Turjaku, Kočevju, pri Štampetovem mostu in se udeležil tudi slavnega pohoda Štirinajste na Štajersko. Prav tukaj pa je vpregel vse svoje znanje in moči, da je organiziral partizansko saniteto. Pavčkove bolnišnice pod Kopami, na zahodnem Pohorju, so danes legenda. Z njimi pa ostaja del te legende tudi ta čudoviti človek, doktor Pavček. Zdravnik, ki je znal vlivati moralo, ki je bil vedno poln šal in poguma in ki so ga ranjenci čakali kot otroci mater.

Prvič sva se srečala na otvoritvi razstave o Štirinajsti diviziji v muzeju narodne osvoboditve v Mariboru. Pogovarjala sem se s komandantom Luko, ko me je pocukal za rokav stalno nasmejani nekdanji ranjenec Jože Bambič-Jožko: »Poglejte, to je pa moj zdravnik, doktor Pavček. Njemu se moram zahvaliti, da sem še živ. Še o njem kaj napišite. Zaslužil si je to!«

V že tako svečanem vzdušju, ki spremlja vsako srečanje nekdanjih vojnih tovarišev, so bile te besede, polne hvaležnosti, še dodatna spodbuda za prizadevanje, da bi se čimveč spominov iz časov revolucije ohranilo bodočim rodovom. V naglici in gneči sva se z doktorjem Pavčkom dogovorila, da se ob prvi priložnosti pogovoriva.

Rojstvo partizanskih Pavčkovih bolnišnic pod Kopami

Na enem od vsakoletnih tradicionalnih srečanj nekdanjih bolnikov, osebja bolnišnic in okoliških kmetov pri Pavčkovih bolnišnicah na Pohorju je doktor Pavček povedal: »Partizanske bolnišnice, za katere sem skrbel (Trška gora, Kožjak, Primož, Dovže, Krn, Svoboda in Lipa), smo začeli postavljati že februarja 1944, saj smo imeli ranjencev veliko in nujno je bilo, da smo jih od kmetov prenesli v bolniške kolibe. Le tako smo jim lahko nudili potrebno zdravniško nego. Sicer je bilo na Pohorju že pred prihodom XIV. divizije nekaj manjših partizanskih bolnišnic, vendar je bilo to premalo, saj so bili boji s prihodom te divizije vse hujši, ranjencev pa je tudi bilo vse več in več. Tako smo sklenili, da bo zraslo po šest partizanskih bolnišnic na vzhodnem in zahodnem Pohorju. Tiste na vzhodu je vodil dr. Herman Slokan-Zmago, te na zahodni strani pa jaz.«

Spregovoril je tudi o konspiraciji: »Zavedali smo se, da nas bodo Nemci hoteli na vsak način odkriti, saj bi lahko z uničenjem naših ranjencev izvajali močan psiholo-

ški pritisk na partizanske borce. Zato smo sklenili, da noben ranjenec ne sme pasti v roke okupatorja. Le malo ljudi je vedelo, kje so naše bolnišnice. Borci so svoje ranjence prinesli do javk, ki so jih poznali samo po številkah in ne po imenu. Od tam so naši kurirji, med katerimi je bil najbolj nabrit kurir Ural, ranjence z zavezanimi očmi pripeljali v posamezne bolnišnice. Noben ni niti približno vedel, kje je. Ob tem bi želel še poudariti, da ta naša konspirativnost nikoli ne bi uspela, če bi ne imeli tako zavednih kmetov, članov OF, mladine in pripadnic AFŽ, ki so skrbeli za nas.«

Življenje bi bili dali zame

Ponovno sva se srečala na nedavnem tradicionalnem srečanju borcev legendarne divizije, ki je bilo tokrat že devetnajsto po vrsti. Letos je borce Štirinajste s ponosom sprejel Maribor, ki je pred leti diviziji podelil domicil.

Ves čas sem ga iskala v nabito polni dvorani in ko sem že mislila, da ni prišel, so me nanj spet opozorili njegovi borci, nekdanji ranjenci. V kotu je sedel in obujal spomine z bolničarkama Zlato

in Tončko, ko mi je le uspelo prebiti se do verjetno le za kratek čas praznega stola zraven njega. Že od daleč se mu je obraz razlezel v prijazno, odkrit nasmehek, ki ga takoj izda, da je preprost in neposreden, vedno veselo razpoložen človek. In že sva se pogovarjala, kot da se pozna že od nekdaj.

- Vaš nekdanji ranjenec Jožko, ki ste mu rešili življenje, mi je nedavno ves v zanosu in z ljubeznijo povedal, kako ste vsem, ki ste jim pomagali kot zdravnik, znali vlivati moralo. Vedno ste bili polni šal, poguma in dobre

tudi bili popolnoma odvisni od mene. Skrbel sem tako za cigarete kot za kruh in rane, najbolj pa za njihovo varnost. Ja, navezani so bili name, tudi življenje bi dali zame. Zelo je važno, da bolniki zdravniku zaupajo, to pa je odvisno od tega, kako se zdravnik do njih vede.

Tega ranjenca, Jožeta Bambiča, se pa še posebno dobro spominjam, ker ga je zadela izstrelka, ki ob dotiku še enkrat eksplodira. Odneslo mu je celo čeljust in skoraj pol vratu. Srečo je imel, ker so ostale glavne arterije nepoškodovane. Cel obraz je

sem videl, da bi si res lahko kaj naredil, sem mu posvečal še posebno pozornost. Presedel sem ure in ure ob njem, ga bodril in celo pretiraval v opisovanju, kako se njegovo stanje izboljšuje. Po enem tednu take skrbne nege je dobil spet voljo do življenja.

Rekli smo mu, da mu bomo v svobodi zagotovili vse možne operacije, da bo obraz spet čim bolj tak, kot je bil. Poglejte ga danes, kako je vedno vesel in nasmejan! Besedo smo držali in rano v svobodi do konca popravili v največji možni meri, je za-

nikdar ne bi vedeli, ali injekcija ne prinaša morda smrti. Veste, mi smo to vsak dan doživljali. Nemci so bili desetokrat v bližini bunkerjev in bolnišnic, pa vendar nas je reševal optimizem in ne le preventivna konspiracija.

- Povedali ste, da ste bili izredno dobro opremljeni s sanitetnim materialom, ko ste šli na Štajersko. Vsaka brigada je imela svojega zdravnika. Razen tega je bil v vrstah divizije še šef zdravnik divizije in kompletna kirurška ekipa. Na 200 borcev torej šest zdravnikov. Vsak zdravnik je imel dve do tri mule, ki so nosile v zabojih sanitetni material in instrumente, v vsakem bataljonu in četi so bile bolničarke. Vendar je v veliki ofenzivi, ob velikem številu ranjencev, bilo vsega kmalu premalo. Ranjence ste morali skrivati po že prej zgrajenih terenskih bunkerjih, na gorskih kmetijah, v hlevih... Vemo, kako uspešno ste organizirali in vodili bolnišnice. Kako bi označili vašo partizansko zdravniško prakso?

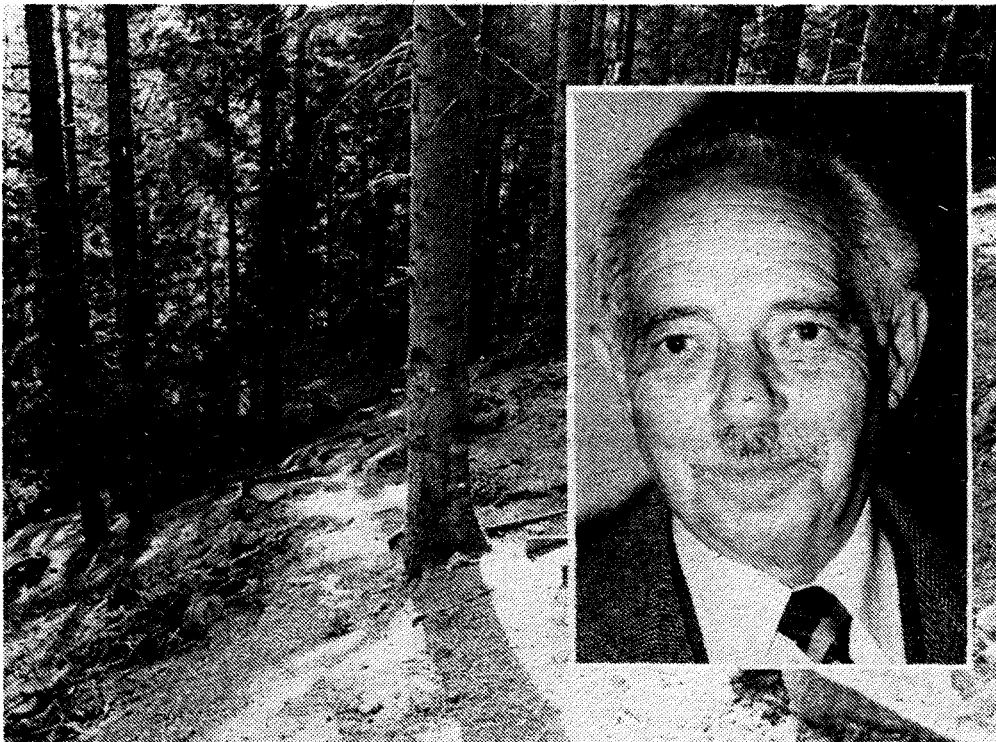
»To je bila velika praksa. Predvsem praksa odnosov do ljudi in občutka obveznosti. Mladeniško navdušenje, strokovne ambicije, določena politična zavest, zlasti pa nagon po samoohranitvi, veste, to daje strahotno energijo. Gledano z mirnodopskimi očmi je vse to čisto drugače. Takrat pa so vse celice, zlasti še možganske, delovale z drugačnimi uspehi. Nihče ni heroj od rojstva in zelo pomembni so psihološki učinki.«

- Mislim, da bom povedala resnice, če zaključim, da vas imajo ljudje verjetno zelo radi kot zdravnika in človeka?

»Po naravi sem preprost, rad imam ljudi in rad se z njimi pogovarjam, zato sem imel vedno občutek, da imajo tudi oni mene radi. Zame je vedno največja nagrada, če srečam še danes živečega, ozdravljenega ranjenca ali bolnika, ki sem ga ozdravil po vojni, ko sem predvsem zdravil težke pljučne bolnike v Topolšnici, Novem Celju in na Slivniškem Pohorju. Iskrena hvaležnost pacientov daje samozadovoljstvo zaradi uspehov, doseženih ob težkih pogojih dela.«

Ko poslušas nekdanje ranjence, ko govorijo o njem, in njega, ko pripoveduje o njih, ni težko razumeti, zakaj ga imajo ljudje radi in zakaj mu pravijo ta čudoviti doktor Pavček.

Zlatka Rashid

volje. Radi so vas imeli in tako željno so vas čakali kot otroci mater. Še zelo mladi ste bili, ko ste postali partizanski zdravnik - zdravnik, ki je moral vedeti največ, da je lahko v takih okoliščinah, kot jih vsili vojna, tako uspešno zdravil ranjene borce. Kako vam je uspelo biti tak, kot vas je opisal Jožko?

»Ja, leta 1941 sem ravno končal študij in začel stažirati na kirurgiji, ko me je ravno tako kot vse druge pograbil vojni vrtinec. Šestindvajset let sem imel, ko sem začel nabirati zdravniško prakso v bojih, v gozdovih, med ranjenci.

Narava mi je podarila optimizem, še posebej sem ga bil poln, ko sem bil mlad in zdrav, zato niti takrat, ko je bilo najtežje, nisem nikoli pomislil na najslabše. Ta optimizem sem verjetno kar spontano vlivljal ranjencem na vsakem koraku, saj pa so

bil ena sama, ogromna rana. Ni je bilo mogoče zašiti. Uredil sem jo, kolikor se je dalo, naravnal preostale kosti, nato pa se je mesece dolgo konservativno zdravil. To pomeni, da smo mu rano lahko le oskrbovali - izpirali in čistili. Zaradi zračnega edema in otekline je imel oči zaprte. Ker ni mogel ne gristi in ne jesti, smo mu s katetrom vsake pol ure dajali tekočo hrano. Šele po tednu dni je oteklina toliko splahnela, da je lahko spregledal. Prosil me je za ogledalo, da bi se lahko pogledal, vendar mu ga še nisem hotel dati. Še vedno je bil preslaboten. Ko me ni bilo, je naprosil zanj nekega ranjenca, si odvil povoje in pogledal rano. Ob viziti sem ga našel izredno prizadetega, saj je hotel napraviti samomor. Prosil me je, da mu najdam neko injekcijo ali karkoli, ker čuti, da tako iznakažen ne more več živeti. Ko

dovoljno zaključil.

- Ko vas takole poslušam, ni težko ugotoviti, da imate verjetno izoblikovano stališče v zvezi s polemikami in razpravami o evtanaziji?

»Res je. Primer tega ranjenca sem vam podrobno opisal tudi zato, da bi povedal, da zdravnik ne sme ob bolniku ali ranjencu, v vojni ali mirnem času nikoli obupati, čeprav vsi znaki še tako jasno govorijo, da se bliža smrt. Narava ima še številne skrite rezerve in človeku še neznane moči samoobrambe. Zato obsojam vsako misel na evtanazijo - smrt iz usmiljenja - v miru, posebej pa v vojni. Bolnik ali ranjenec ne sme nikoli imeti občutka, da mu smeta zdravnik ali medicinska sestra vzeti življenje, četudi iz humanih razlogov. Lahko mu samo lajšata trpljenje. Če bi bilo to nekoč pravilo, bi se bolniki zdravnika gotovo bali, saj